

Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς για την
Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Πρακτικός Οδηγός για Επαγγελματίες Πρώτης Γραμμής

ΑΘΗΝΑ 2023

Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς για την
Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Πρακτικός Οδηγός για Επαγγελματίες Πρώτης Γραμμής

ΑΘΗΝΑ 2023

Συντακτική Ομάδα

Αγγελική Σεραφείμ, Νομικός
Μαριάννα Χρήστου, Κοινωνική Λειτουργός
Ειρήνη Βλάχου, Νομικός

Η παρούσα έκδοση εντάσσεται στο πλαίσιο υλοποίησης του Έργου:

«Ενίσχυση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων»
με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το Εθνικό Πρόγραμμα
του Ευρωπαϊκού Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας/Τομέας Αστυνομικής Συνεργασίας 2014-2020.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ I

Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει καταγραφεί σημαντική πρόοδος στην αντιμετώπιση της Εμπορίας Ανθρώπων. Δημιουργήθηκε διεθνές νομικό πλαίσιο, αναπτύχθηκαν οι αντίστοιχες εθνικές πρωτοβουλίες, ενώ παράλληλα σφυρηλατήθηκε μια παγκόσμια συμμαχία κατά της σύγχρονης δουλείας με την ενεργή συμμετοχή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται στην Ελλάδα και διεθνώς, το πρόβλημα της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων, από τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την καταναγκαστική εργασία έως τις περιπτώσεις σύγχρονης δουλείας, εμμένει και κατά περιόδους εντείνεται, επιβάλλοντας την εντατικοποίηση των προσπαθειών αντιμετώπισής του.

Το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων στο Υπουργείο Εξωτερικών ως η εθνική συντονιστική Αρχή αρμόδια για την εκπόνηση, τον συντονισμό και την εφαρμογή εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων στο επίπεδο της πρόληψης, της καταστολής και δίωξης των δραστών, αλλά και της προστασίας και αρωγής των θυμάτων, θα συνεχίσει να αποτελεί πάντα αρωγό σε προσπάθειες ανάδειξης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Η δημιουργία του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων και πιθανών Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων (Ε.Μ.Α.) αποτέλεσε βασική προτεραιότητα του Γραφείου Εθνικού Εισηγητή. Ο Ε.Μ.Α. αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο συνεργατικό «εργαλείο» αναφοράς, μέσω του οποίου, συναρμόδιοι κρατικοί φορείς, διεθνείς οργανισμοί και ανθρωπιστικές οργανώσεις συντονίζουν τις ενέργειες ταυτοποίησης, παραπομπής και αρωγής για την έμπρακτη προστασία θυμάτων και πιθανολογούμενων θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων.

Η έκδοση του παρόντος Πρακτικού Οδηγού για τους Επαγγελματίες της Πρώτης Γραμμής για τον εντοπισμό και την προστασία των θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων, συμπληρωματικά του Εγχειριδίου για την Προστασία θυμάτων της Εμπορίας Ανθρώπων, αποσκοπεί στην περαιτέρω εκπαίδευση, κατάρτιση και εφοδιασμό των επαγγελματιών πρώτης γραμμής με τα απαραίτητα εργαλεία, ώστε να καταστεί ευκολότερος ο εντοπισμός, η προστασία και η υποστήριξη των θυμάτων αυτού του ειδηχθούς εγκλήματος.

Συχαίρουμε όσους συνέβαλαν στην ανάπτυξη ενός τόσο χρήσιμου εργαλείου για την κάλυψη των αναγκών των επαγγελματιών της πρώτης γραμμής, στους οποίους ευχόμαστε κάθε επιτυχία και στηρίζουμε ολόψυχα στον κοινό αγώνα ενάντια σε ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της εποχής μας.

**Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων
Υπουργείο Εξωτερικών**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ II

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ως Φορέας με πολύχρονη εμπειρία στην παροχή υπηρεσιών προστασίας σε θύματα εμπορίας ανθρώπων και επιφορτισμένος με την ευθύνη της λειτουργίας του EMA, σε στενή συνεργασία με το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων του Υπουργείου Εξωτερικών - υπεύθυνο για την εποπτεία και τον συντονισμό αυτού, στοχεύει στη βαθύτερη κατανόηση του φαινομένου της εμπορίας και τις πολλαπλές μορφές της, με απώτερο σκοπό την όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική προστασία των θυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Βρισκόμαστε λοιπόν σήμερα στην ευχάριστη θέση να παρουσιάζουμε την εκτυπωμένη έκδοση του επικαιροποιημένου Πρακτικού Οδηγού με θέμα τον εντοπισμό και την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, ο οποίος είχε συνταχθεί στο πλαίσιο της υλοποίησης του Έργου “Greece Capacity Building Project” που υλοποίησε το Νορβηγικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες -NORCAP στην Ελλάδα¹, από τα αποσπασμένα στο ΕΚΚΑ στελέχη του, Σεραφείμ Αγγελική, Χρήστου Μαριάννα και Βλάχου Ειρήνη, στα οποία και θα ήθελα να εκφράσω τα συγχαρητήριά μου. Ο Οδηγός αυτός αποτελεί μία έκδοση παραπληρωματική του Εγχειριδίου του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων (EMA), στο οποίο παρουσιάζεται αναλυτικά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα και η λειτουργία του EMA.

Με τη διάθεση του εκτυπωμένου Οδηγού στους ενταγμένους στον EMA φορείς, προσδοκούμε στην άμεση πρόσβαση στη χρήσιμη γνώση και πληροφορία, ανταποκρινόμενοι έτσι στις συχνά απαιτητικές ανάγκες των επαγγελματιών που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του δικτύου παροχής υπηρεσιών προστασίας προς τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Αθήνα, Οκτώβριος 2023,

Η Πρόεδρος του ΕΚΚΑ
Δρ Άρτεμις Αναγνώστου - Δεδούλη

1. Το Έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος “Άσυλο και Μετανάστευση” (Αντιμετώπιση επειγουσών αναγκών για την υποδοχή και καταγραφή των αιτούντων άσυλο και για τη στέγαση ευάλωτων ομάδων), από το NORCAP (του Νορβηγικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες – NRC) στην Ελλάδα, με τη χρηματοδότηση της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας. Το Πρόγραμμα, ύψους 16,5 εκ. ευρώ, χρηματοδοτήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (EEA Grants) 2014 – 2021. Ο Διαχειριστής Επιχορήγησης για το πρόγραμμα “Άσυλο και Μετανάστευση” στην Ελλάδα ήταν η ΣΟΛ Crowe σε συνεργασία με την HumanRights360. Περισσότερες πληροφορίες: <https://www.asylumandmigration-eeagrants.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	9
A1. Στοιχεία της Εμπορίας Ανθρώπων.....	11
A2. Μορφές Εκμετάλλευσης.....	11
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΥΞΑΝΟΥΝ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ.....	15
B1. Η ευαλωτότητα ως κύριος παράγοντας κινδύνου - Βασικά προφίλ ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων....	16
B2. Παράγοντες ώθησης και έλξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (Push and Pull factors).....	18
Πηγές.....	19
Γ. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΘΥΜΑΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	21
Γ1. Εντοπισμός θυμάτων εμπορίας ανθρώπων: Στοιχεία προς διερεύνηση.....	22
Γ2. Από το δυνητικό στο πιθανό θύμα. Ενδείξεις.....	25
Γ3. Επικοινωνία με τα δυνητικά και πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων.....	29
Γ4. Προτεινόμενη Ενημέρωση Πιθανού Θύματος.....	30
Πηγές.....	33
Δ. ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	35
Δ1. Ενδείξεις παιδικής εκμετάλλευσης.....	36
Δ2. Επικοινωνία και Συνέντευξη με παιδί θύμα.....	38
Πηγές.....	39
Ε. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	41
Ε1. Ορισμός Προστασίας – Θυματοκεντρική Προσέγγιση.....	42
Ε2. Τα στάδια και οι διαδικασίες προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.....	43
Ε3. Τα στάδια των προτυποποιημένων διαδικασιών λειτουργίας του ΕΜΑ πιο αναλυτικά.....	44
Διαδικασία I: Ταυτοποίηση και Ενημέρωση - Κάλυψη Βασικών Αναγκών.....	44
Διαδικασία II: Ανάλυση της Περίπτωσης από τον «Φορέα Αναφοράς».....	44
Διαδικασία III: Προστασία Πρώτου Επιπέδου.....	45

Διαδικασία IV: Κοινωνική Ένταξη.....	45
Διαδικασία V: Επαναπατριsmός – Εγκατάσταση σε Τρίτη Χώρα.....	46
Πηγές	47
ΣΤ. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΕΜΑ	49
Ζ. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.....	53
Z1. Τι περιλαμβάνει η διαδικασία διαχείρισης υπόθεσης προστασίας θύματος εμπορίας ανθρώπων;.....	54
Z2. Βασικές αρχές της διαχείρισης υποθέσεων προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.....	54
Z3. Ποιος είναι υπεύθυνος/η για τη διαχείριση υποθέσεων προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων;...	55
Z4. Ο ρόλος του/της υπεύθυνου/ης διαχείρισης υπόθεσης θύματος εμπορίας ανθρώπων	55
Z5. Ποια είναι τα βήματα στη διαχείριση μίας υπόθεσης προστασίας θύματος εμπορίας ανθρώπων;.....	55
Z6. Διαμεσολαβημένη επικοινωνία: Η συνδρομή διερμηνέων.....	65
Πηγές	67
Η. ΒΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	69
Θ. ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΧΩΡΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ.....	79
Πηγές.....	83
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	85
ΓΛΩΣΣΑΡΙ	97

A.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η αποσαφήνιση της έννοιας της εμπορίας ανθρώπων, με εύληπτο τρόπο, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τις πολύπλοκες και συχνά συγκαλυμμένες μορφές που λαμβάνει. Το εγχείρημα αυτό δεν είναι απλό, καθώς τα στοιχεία του ορισμού της εμπορίας ανθρώπων ερμηνεύονται με δυναμικό τρόπο, ο οποίος εξελίσσεται παράλληλα με την εξέλιξη του φαινομένου¹. Πρόσθετη δυσκολία αποτελεί ότι δεν υπάρχει απόλυτη σύγκλιση των ερμηνειών διεθνώς, γι' αυτό γίνεται αναδρομή τόσο σε διεθνή κείμενα, όσο και στην ενωσιακή και την εθνική νομοθεσία, αλλά και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι η παρούσα ανάλυση διαθέτει την εγκυρότητα νομικών κειμένων που παράγονται από αρμόδια όργανα. Περισσότερο επιδιώκεται η ανάδειξη της ποικιλίας και της σχετικότητας των σχετικών ερμηνειών, με σκοπό να συμπεριλάβει τους/τις επαγγελματίες μη νομικού υποβάθρου κατά τη διαδικασία της ταυτοποίησης των πιθανών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Παρατίθενται λοιπόν οι μορφές της εμπορίας ανθρώπων, αλλά και η σχετική προβληματική για τις παραλλαγές του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων.

1. Για παράδειγμα, οι "sham marriages", δηλαδή οι «εικονικοί» ή «πλασματικοί» γάμοι «συμφέροντος», όπως και οι εξαναγκαστικοί γάμοι διώκονται σε κάποιες χώρες ως μορφή εμπορίας ανθρώπων, εντασσόμενοι στην έννοια του "sex slavery". Στο ελληνικό νομικό πλαίσιο όμως, πρέπει να εντοπίζεται επιπρόσθετα (πέραν των ενεργειών και των μέσων που αναφέρει το άρθρο 323Α Π.Κ.) ο σκοπός του πορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους (και όχι αόριστα η διευκόλυνση του δράστη στην κοινωνική του ανέλιξη για παράδειγμα), για να διωχθούν ως εμπορία ανθρώπων.

Ο ορισμός της εμπορίας ανθρώπων συμπεριλήφθηκε για πρώτη φορά στο **Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών**, που άνοιξε για υπογραφή στο Παλέρμιο Ιταλίας στις 12-15 Δεκεμβρίου 2000² και το οποίο είναι συμπληρωματικό της **Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος**³. Αυτούσιος επαναλήφθηκε στην Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων (2005) και (με μεγαλύτερη αποσαφήνιση) στην Ευρωπαϊκή Οδηγία 2011/36/ΕΕ:

Η πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταθίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης

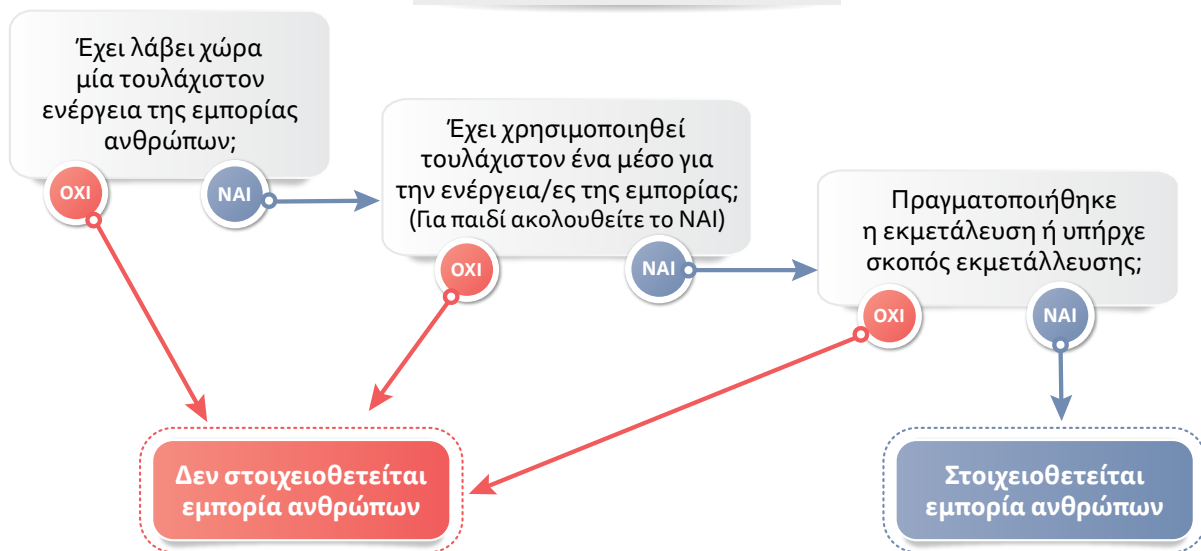
*προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό εκμετάλλευσης.*⁴

Στον ελληνικό **Ποινικό Κώδικα** πλέον ο ορισμός ακολουθεί τη διατύπωση της ευρωπαϊκής οδηγίας, αλλά εισάγει επιπλέον το στοιχείο του σκοπού του «πορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους» που πρέπει να έχει ο δράστης ερμηνεύοντας με αυτόν τον τρόπο την έννοια της εκμετάλλευσης.

*Όποιος με τη χρήση βίας, απειλής βίας ή άλλων εξαναγκαστικών μέσων ή με επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας, στρατολογεί, απάγει, μεταφέρει, κατακρατεί παράνομα, υποθάλπει, παραδίδει ή παραλαμβάνει άλλον με σκοπό την εκμετάλλευσή του, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.*⁵

Τρία είναι λοιπόν κατ' αρχήν τα στοιχεία που αναζητούμε στο υπό εξέταση ιστορικό, για να καταλάβουμε εάν συνιστά εμπορία ανθρώπων: Την **ενέργεια**, το **μέσο** και τον **σκοπό** εκμετάλλευσης.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

2. Άλλα δύο Πρωτόκολλα συνοδεύουν τη Σύμβαση: το Πρωτόκολλο κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον Αέρα, καθώς και το Πρωτόκολλο κατά της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων, τμημάτων και συστατικών τους και πυρομαχικών.

3. UNODC, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>, Σεπτέμβριος 2004.

4. Άρθρο 2 παρ. 1 Οδηγίας 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου

5. Άρθρο 323Α παρ. 1 Ποινικού Κώδικα

A1. Στοιχεία της Εμπορίας Ανθρώπων⁶

Ενέργειες

...πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών...

Μέσα

...με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου...

Σκοπός εκμετάλλευσης

Οποιαδήποτε από τις παραπάνω ενέργειες πρέπει να έχουν διαπραχθεί με τον σκοπό της εκμετάλλευσης του θύματος. Το έγκλημα λοιπόν είναι ολοκληρωμένο ανεξαρτήτως εάν ξεκίνησε η εκμετάλλευση. Επομένως, το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων ανήκει στην κατηγορία των «εγκλημάτων σκοπού», δηλαδή αρκεί η τέλεση μιας ενέργειας από τις παραπάνω (με τη χρήση κάποιου από τα προαναφερθέντα μέσα εάν το θύμα είναι ενήλικο), με τη σχετική όμως πρόθεση του δράστη να υποστεί εκμετάλλευση το θύμα, δηλαδή να παραχθεί κέρδος από την εκμετάλλευσή του με οποιαδήποτε από τις μορφές που αναφέρονται παρακάτω.

Συναίνεση

Η συναίνεση του θύματος εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευσή του, σκοπούμενη⁷ ή πραγματική, είναι **αδιάφορη** εάν έχουν χρησιμοποιηθεί τα παραπάνω μέσα.⁸

Όταν η πράξη αφορά **παιδί**, συνιστά αξιόποινη πράξη εμπορίας ανθρώπων ακόμη και εάν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί τα παραπάνω μέσα.⁹

Προσοχή!

Η υπαγωγή μιας πράξης σε άρθρο του ποινικού κώδικα γίνεται από τον Εισαγγελέα. Όταν ταυτοποιούμε ένα πρόσωπο ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, αρκεί να εντοπίσουμε στο ιστορικό του τα στοιχεία της εμπορίας ανθρώπων, με σκοπό να του παρασχεθεί η προστασία που δικαιούται. Η ταυτοποίηση δεν αποτελεί νομική πράξη. Ο νόμος παρέχει την αρμοδιότητα επίσημης αναγνώρισης του θύματος εμπορίας στον Εισαγγελέα, που εκδίδει την πράξη χαρακτηρισμού του.

A2. Μορφές Εκμετάλλευσης

Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ περιλαμβάνει με τον πληρέστερο τρόπο τις ποικίλες μορφές εκμετάλλευσης στο πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων.

Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της εκπόρνευσης άλλων ή άλλες μορφές **σεξουαλικής** εκμετάλλευσης, την καταναγκαστική παροχή **εργασίας** ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της **επαιτείας**, τη **δουλεία** ή άλλες πρακτικές παρεμφερείς προς τη δουλεία, την οικιακή δουλεία, την εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων ή την αφαίρεση οργάνων.¹⁰

Σύμφωνα με το άρθρο 323Α παρ. 5 του Ποινικού Κώδικα, η έννοια της «εκμετάλλευσης» περιλαμβάνει τον πορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους από: α) την υπαγωγή του σε καθεστώς **δουλείας** ή σε παρεμφερείς προς τη δουλεία πρακτικές, β) την υπαγωγή του σε καθεστώς **ειλωτείας**, γ) την εργασία ή την επαιτεία του θύματος (**εργασιακή** εκμετάλλευση), δ) την τέλεση **εγκληματικών** πράξεων από αυτό, ε) την αφαίρεση **κυττάρων, ιστών ή οργάνων** του σώματός του, στ) την τέλεση από αυτό **γενετήσιων** πράξεων, πραγματικών ή προσποισμένων, ή την παροχή εργασίας ή υπηρεσιών που έχουν ως αποκλειστικό σκοπό

6. Βλ. επίσης Γλωσσάρι, στο τέλος του παρόντος

7. Η χρήση του όρου «σκοπούμενη» στην Οδηγία έχει ακριβώς την έννοια που αναλύσαμε παραπάνω, δηλαδή να υπάρχει σε επίπεδο μόνο πρόθεσης, χωρίς να έχει πραγματοποιηθεί.

8. ό.π., Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρ. 2 παρ. 4

9. ό.π., Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρ. 2 παρ. 5

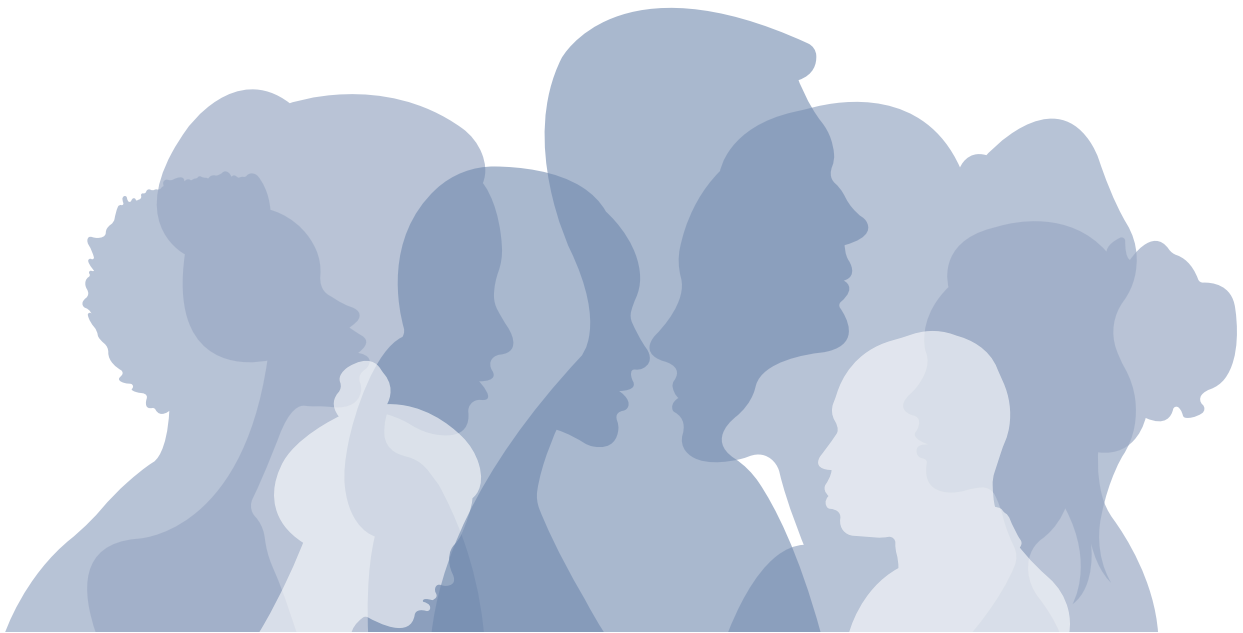
10. ό.π., Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρ. 2 παρ. 3

τη γενετήσια διέγερση (γενετήσια εκμετάλλευση) ή ζ) τον εξαναγκασμό του σε τέλεση **γάμου**.

Πέραν των μορφών που προαναφέρθηκαν, δηλ. της **γενετήσιας**, της **εργασιακής** εκμετάλλευσης, της **αφαίρεσης οργάνων**, της **εκμετάλλευσης εγκληματικών δραστηριοτήτων** και της **δουλείας** και των **παρεμφερών μορφών της**, η Οδηγία διευκρινίζει στην παρ. 11 του Προοιμίου της για τις πρόσθετες μορφές εκμετάλλευσης:

Η **καταναγκαστική επαιτεία** θα πρέπει να νοείται ως μορφή καταναγκαστικής εργασίας ή υπηρεσιών όπως ορίζονται στη Σύμβαση αριθ. 29 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του 1930 για καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. Ως εκ τούτου, η εκμετάλλευση της επαιτείας, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης εξαρτώμενου ατόμου που είναι θύμα εμπορίας για σκοπούς επαιτείας, θα πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού της εμπορίας ανθρώπων μόνο εφόσον συντρέχουν όλα τα στοιχεία καταναγκαστικής εργασίας ή υπηρεσιών. Υπό το πρίσμα της σχετικής νομολογίας, το κύ-

ρος οιασδήποτε πιθανής συναίνεσης για την εκτέλεση αυτής της εργασίας ή υπηρεσιών θα πρέπει να αξιολογείται κατά περίπτωση. Εντούτοις, στις περιπτώσεις που ενέχεται παιδί, οιαδήποτε πιθανή συναίνεση δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρείται έγκυρη. Η έκφραση «**εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων**» θα πρέπει να νοείται ως εκμετάλλευση προσώπου για τη διάπραξη, μεταξύ άλλων, μικροκλοπών, κλοπών σε καταστήματα, λαθρεμπορίου ναρκωτικών και άλλων παρόμοιων δραστηριοτήτων που υπόκεινται σε κυρώσεις και ενέχουν οικονομικά οφέλη. Ο ορισμός καλύπτει και άλλες συμπεριφορές όπως περιπτώσεις **παράνομων υιοθεσιών ή καταναγκαστικών γάμων** εφόσον συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση της εμπορίας ανθρώπων.¹¹ Η αναφορά στην «αντικειμενική υπόσταση της εμπορίας ανθρώπων» σημαίνει ακριβώς αυτό που προαναφέραμε, ότι πρέπει να είναι παρόντα όλα τα στοιχεία του εγκλήματος: Η τέλεση μιας τουλάχιστον ενέργειας (με τη χρήση ενός τουλάχιστο μέσου στην περίπτωση ενηλίκου θύματος) και με σκοπό την εκμετάλλευσή του.

11. 11η αιτιολογική σκέψη στο Προοίμιο της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ

Το γνωρίζετε;

Ο εξαναγκαστικός γάμος αποτελεί μορφή εκμετάλλευσης όταν συγκεντρώνει τα στοιχεία της εμπορίας ανθρώπων: μία τουλάχιστον ενέργεια και με σκοπό το περιουσιακό όφελος. (Η χρήση κάποιου μέσου κάμψης της βούλησης ενός ή και των δύο μερών είναι εγγενές στοιχείο του εξαναγκαστικού γάμου)

Ο ορισμός της **εργασιακής εκμετάλλευσης** είναι αρκετά δυσχερής, ιδιαίτερα όταν πρέπει αυτή να διακριθεί από τους καταχρηστικούς όρους εργασίας ή από την απασχόληση κατά παράβαση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας. Μόνη η παραβίαση των κατοχυρωμένων εργατικών δικαιωμάτων δεν συνεπάγεται (άνευ ετέρου) την ύπαρξη της εργασιακής εκμετάλλευσης (ως μορφής εμπορίας ανθρώπων).

Δεν υπάρχει όμως και ένας σαφής ορισμός που να μπορεί να αναφέρει συγκεκριμένα στοιχεία που διαφοροποιούν την εργασιακή εκμετάλλευση που συνιστά εμπορία ανθρώπων, από τους καταχρηστικούς όρους εργασίας που δεν φτάνουν στον βαθμό να στοιχειοθετήσουν το συγκεκριμένο έγκλημα.

Αυτό λοιπόν που πρέπει να εξεταστεί για να διερευνηθεί εάν η συγκεκριμένη εργασιακή συνθήκη συνδέεται με την εμπορία ανθρώπων είναι όλα τα χαρακτηριστικά της κατάστασης του πιθανού θύματος: πώς προσλήφθηκε, ποια μέσα απόσπασης και διατήρησης της συναίνεσής του χρησιμοποιήθηκαν και κυρίως ο σκοπός του δράστη (ο δόλος εκείνου που καρπώνεται το κέρδος από την εργασία του). Απαιτείται λοιπόν εξατομικευμένη εκτίμηση όλων των παραπάνω παραγόντων, υπό το φως και της νομολογίας του ευρωπαϊκού δικαστηρίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), αλλά και της ερμηνείας της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO- ΔΟΕ).

Για αναλυτικότερη παρουσίαση των μορφών εκμετάλλευσης ανατρέξτε στο τέλος του παρόντος, στο κεφάλαιο «Γλωσσάρι».

B.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΥΞΑΝΟΥΝ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η επισκόπηση των παραγόντων που αυξάνουν τον κίνδυνο να πέσει ένα πρόσωπο θύμα εμπορίας ανθρώπων, με σκοπό τόσο την όξυνση των σχετικών αντανακλαστικών των επαγγελματιών πρώτης γραμμής, όσο και την πληρέστερη κατανόηση των αιτιών που γεννούν ή/ και συντηρούν το φαινόμενο.

B1. Η ευαλωτότητα ως κύριος παράγοντας κινδύνου - Βασικά προφίλ ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων

Ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων δεν είναι απαραίτητο να ανήκει σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ή κοινωνική ομάδα, φύλο, εθνικότητα ή να είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Ωστόσο, οι εκμεταλλευτές-θύτες έχουν ως άμεσο στόχο το κέρδος και γι' αυτό στοχεύουν ανθρώπους που μπορούν πιο εύκολα να τους χειραγωγούν και να τους ελέγχουν. Αυτό έχει ως συνέπεια τα άτομα που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν υπό εκμετάλλευση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται πάντα και μόνο για ακραίες περιπτώσεις ιδιαίτερης ευαλωτότητας.

Η γνώση των παραγόντων ώθησης και έλξης και της επίδρασής τους σε φαινόμενα εκμετάλλευσης μπορεί να χρησιμεύσουν και στην πρόληψη του φαινομένου.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην 3η Έκθεση Προόδου υπογραμμίζει ότι σχεδόν τα τρία τέταρτα των καταγεγραμμένων θυμάτων στα κράτη μέλη τη διετία 2017-2018 ήταν γυναίκες και κορίτσια, ενώ τα παιδιά αποτελούσαν το ένα τέταρτο (23%).¹² Σε σχέση μάλιστα με τη μορφή εκμετάλλευσης, πάνω από 90% των θυμάτων εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση είναι γυναίκες, καταδεικνύοντας τον έμφυλο χαρακτήρα αυτής της μορφής εκμετάλλευσης. Σημειώτέο ότι οι γυναίκες καταγράφονται ως θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης σε ποσοστό 26% των περιστατικών και σε ποσοστό 52% στις καταγεγραμμένες περιπτώσεις άλλης μορφής εκμετάλλευσης.¹³

Επίσης, αν και η εμπορία ανθρώπων δεν συνδέεται εξ ορισμού με τη μετανάστευση – σχεδόν το 50% των καταγεγραμμένων θυμάτων είναι πολίτες κρατών μελών, κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης.¹⁴

Άλλες πληθυσμιακές ομάδες υψηλού κινδύνου:

Κοινωνικές ομάδες που υφίστανται συχνά διακρίσεις και στοχοποίηση

Ζώντας στο κοινωνικό περιθώριο, συχνά αυτά τα άτομα καταφεύγουν στη βοήθεια επιτηδείων για να ξεφύγουν από την κατάσταση τους και δεν έχουν πρόσβαση στην προστασία από τις Αρχές.

Άτομα με σωματικές ή διανοητικές αναπηρίες

Πέραν της δυσκολίας πρόσβασης αυτών των ατόμων σε υπηρεσίες και σε υποστήριξη και της κοινωνικής απομόνωσης που μπορεί να βιώνουν, αποτελούν στόχο θύτων για εκμετάλλευση της επαιτείας τους, ενώ χειραγωγούνται ευκολότερα.

Άτομα με ψυχικές ασθένειες

Τα άτομα αυτά όχι μόνο χειραγωγούνται ευκολότερα, αλλά μπορεί και να έχουν και προηγούμενη κακή εμπειρία με τις Υπηρεσίες και τις Αρχές.

Χρήστες/στρίες ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ

Η εξάρτηση των θυμάτων από ουσίες μπορεί να είναι ο λόγος στοχοποίησής τους αλλά και ο τρόπος αποτελεσματικότερης χειραγώγησης από τους θύτες, που συχνά εξαναγκάζουν τα θύματά τους σε χρήση ουσιών.

Ηλικιωμένα άτομα χωρίς υποστηρικτικό δίκτυο/ χωρίς πόρους/ με επισφαλή στέγη

Μετακινούμενοι πληθυσμοί, εκτοπισμένα άτομα

Παρά τη διάκριση διακινητών και εμπόρων ανθρώπων, πολλές φορές αυτές οι δύο παράνομες δραστηριότητες διασταυρώνονται.

Μετακινούμενοι πληθυσμοί χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα σε ξένη χώρα που συχνά δεν γνωρίζουν την τοπική γλώσσα

Συχνά η εργασιακή εκμετάλλευση είναι η μοναδική εργασιακή επιλογή για τους ανθρώπους χωρίς χαρτιά, οι οποίοι δύσκολα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως θύμα. Τα άτομα αυτά σπάνια θα απευθυνθούν στις Αρχές για βοήθεια, καθώς διατρέχουν κίνδυνο κράτησης και απέλασης, ενώ συχνά δεν γνωρίζουν την τοπική γλώσσα.

12. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 3η Έκθεση σχετικά με την Πρόοδο που σημειώνεται στις ενέργειες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (2020), <https://respect.international/study-on-the-gender-dimension-of-trafficking-in-human-beings/>, 2020, σελ. 9.

13. European Commission, *Study on the gender dimension of trafficking in human beings*, <https://respect.international/study-on-the-gender-dimension-of-trafficking-in-human-beings/>, 2016, σελ. 9.

14. European Parliamentary Research Service (EPRS), *Detecting and protecting victims of trafficking in hotspots, Ex-post Evaluation (Study)*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631757/EPRS_STU\(2019\)631757_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631757/EPRS_STU(2019)631757_EN.pdf), 2019, σελ. 4.

Άλλες πληθυσμιακές ομάδες υψηλού κινδύνου:**Άτομα που χρωστάνε χρήματα σε διακινητές**

Το χρέος προς τους διακινητές γίνεται συχνά το πρόσχημα, με το οποίο οι δράστες της εμπορίας εξαναγκάζουν τα θύματα να συναινέσουν στην εκμετάλλευσή τους, για να το αποπληρώσουν.

Άτομα που υπήρξαν θύματα εμπορίας στο παρελθόν

Ο κίνδυνος επαναθυματοποίησης δεν οφείλεται μόνο στην ευαλωτότητα του «τραυματισμένου» θύματος, αλλά και στο ότι τα μόνα δίκτυα στα οποία θα προσφύγει πάλι για «βοήθεια» είναι τα δίκτυα εμπορίας.

Άτομα αναλφάβητα ή με ελλιπή πρόσβαση σε σχολική εκπαίδευση

Οι εργασιακές επιλογές των αναλφάβητων ή χωρίς σχολική εκπαίδευση ατόμων περιορίζονται σε επαγγελματικούς κλάδους που μαστίζονται πιο έντονα από παραβίαση των εργασιακών δικαιωμάτων και κακούς όρους εργασίας. Επιπλέον τα άτομα αυτά σπάνια αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως θύματα, θεωρώντας ότι δεν έχουν εναλλακτικές επιλογές.

Παιδιά

Τα παιδιά εκπροσωπούν το 30% του συνόλου των εντοπισμένων θυμάτων εμπορίας παγκοσμίως, από αυτά το 23% είναι κορίτσια και το 7% αγόρια¹⁵.

Ανήλικοι μετανάστες, πρόσφυγες και εσωτερικά εκτοπισμένα παιδιά διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να πέσουν θύματα εμπορίας.

Τα **παιδιά θύματα εμπορίας** ανθρώπων μπορεί να είναι:

- Ασυνόδευτα ανήλικα
- Παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας, κακοποίησης ή παραμέλησης
- Παιδιά με παρελθόν σεξουαλικής κακοποίησης
- Παιδιά που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών ή εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά
- Παιδιά θύματα πολέμου ή φυσικής καταστροφής

Σχετικά με την εμπορία παιδιών φαίνεται πως παράγοντας - κλειδί που αυξάνει τον κίνδυνο θυματοποίησης, αποτελούν οι προβληματικές οικογενειακές σχέσεις, σε συνδυασμό με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση μέσα στην οποία μεγαλώνει ένα παιδί.

15. UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_BOOK_web_small.pdf, Δεκέμβριος 2018.

Έτσι, παρατηρείται, για παράδειγμα, ότι εκτοπισμένες οικογένειες ή/ και οικογένειες με σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες είναι πιο πιθανό να εμπιστευθούν διακινητές που τους υπόσχονται ότι θα μεταφέρουν το παιδί τους σε άλλη χώρα για να έχουν καλύτερες ευκαιρίες και προοπτικές ή ότι θα τους εξασφαλίσουν κάποιου είδους εισόδημα και τελικά, καταλήγουν να τα εκμεταλλεύονται. Επίσης, η διάλυση της οικογένειας με επακόλουθα την παραμέληση, κακοποίηση ή εγκατάλειψη παιδιών, γονείς που μετανάστευσαν για οικονομικούς λόγους και άφησαν τα παιδιά τους στη φροντίδα συγγενών ή πλαισίων παιδικής προστασίας, παιδιά άστεγα ή μόνα χωρίς κανένα υποστηρικτικό δίκτυο, είναι περιπτώσεις που συνηθέστερα θα προσεγγίσουν οι δράστες της εμπορίας. Πολλές φορές, η ίδια η οικογένεια ή συγγενείς εμπλέκονται στην εκμετάλλευση ενός ανηλίκου. Τα παιδιά, λόγω του ότι εμπιστεύονται τους ενήλικες που τα φροντίζουν και δεν αντιλαμβάνονται την εκμετάλλευση που υφίστανται, ανάλογα και με την ηλικία τους, πολύ συχνά δεν αναζητούν βοήθεια ή προστασία.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ:

Νεαρή γυναίκα που προέρχεται από μονογονεϊκή οικογένεια, δεν έχει ολοκληρώσει τη φοίτησή της στο σχολείο και αναζητεί εργασία για να συμβάλει στα έξοδα της οικογένειάς της.

Ανήλικος, μέλος πολύτεκνης οικογένειας στην οποία εργάζεται μόνο ο πατέρας με πολύ μικρές οικονομικές απολαβές.

Τρανς γυναίκα η οποία έχει περιθωριοποιηθεί από την οικογένειά της.

Άντρας αλλοδαπής καταγωγής που έχει βρεθεί με παράνομο τρόπο σε άλλη χώρα αναζητώντας εργασία.

B2. Παράγοντες ώθησης και έλξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (Push and Pull factors)

Η ευαλωτότητα ενός ατόμου ή μιας πληθυσμιακής ομάδας, από μόνη της σίγουρα δεν αποτελεί αιτία (root cause) του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων ούτε επαρκεί για να εξηγηθεί η ύπαρξή του. Οι αντίξοες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στη ζωή ενός ατόμου το καθιστούν ευάλωτο στη χειραγώγηση από τον θύτη. Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων εξαπατώνται από τις ψεύτικες υποσχέσεις των εκμεταλλευτών τους για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και οικονομική-επαγγελματική αποκατάσταση στον τόπο

προορισμού τους. Η εμφάνιση και η εξέλιξη του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων είναι συνάρτηση πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, οι οποίοι διακρίνονται στους **παράγοντες ώθησης**, οι οποίοι δημιουργούν στο θύμα την προσδοκία μιας καλύτερης προοπτικής και καθιστούν πιθανότερο να πιστέψει σε ψευδείς υποσχέσεις και να εξαπατηθεί και στους **παράγοντες έλξης**, δηλαδή στις συνθήκες που καθιστούν πρόσφορο το έδαφος για τους δράστες εμπορίας.

Οι παράγοντες ώθησης περιλαμβάνουν συνθήκες όπως:

Φτώχεια και έλλειψη ευκαιριών αξιοπρεπούς διαβίωσης

Υψηλά ποσοστά ανεργίας

Έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης

Χαμηλό βιοτικό επίπεδο

Έμφυλη βία και ανισότητες

Κοινωνικός αποκλεισμός και διακρίσεις (λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, εθνικότητας, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων κ. ά.)

Συνθήκες απειλητικές για τη ζωή και την ασφάλεια ενός ατόμου ή μιας ομάδας, προερχόμενων κυρίως από εμπόλεμες περιοχές και αυταρχικά καθεστώτα με σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Μεταναστευτικές πολιτικές που αποτρέπουν τη νόμιμη μετακίνηση πληθυσμών

Διαφθορά κρατικών αξιωματούχων

Φυσικές καταστροφές

Αντίστοιχα, οι παράγοντες έλξης περιλαμβάνουν:

Υψηλό επίπεδο διαβίωσης και ευκαιρίες απασχόλησης

Αυξημένη ζήτηση για φτηνό εργατικό δυναμικό

Προσδοκίες για πρόσβαση σε ίσα δικαιώματα, κυρίως από πληθυσμιακές ομάδες που έχουν υποστεί διακρίσεις

Πρόσβαση στην εκπαίδευση

Υψηλά επίπεδα διαφθοράς κρατικών αξιωματούχων

Πηγές:

1. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 3^η Έκθεση σχετικά με την Πρόοδο που σημειώνεται στις ενέργειες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (2020), <https://respect.international/study-on-the-gender-dimension-of-trafficking-in-human-beings/>, 2020, σελ. 9.
2. European Commission, *Study on the gender dimension of trafficking in human beings*, <https://respect.international/study-on-the-gender-dimension-of-trafficking-in-human-beings/>, 2016, σελ. 9.
3. European Parliamentary Research Service (EPRS), *Detecting and protecting victims of trafficking in hotspots, Ex-post Evaluation (Study)*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631757/EPRS_STU\(2019\)631757_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631757/EPRS_STU(2019)631757_EN.pdf), 2019, σελ. 4.
4. UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf, Δεκέμβριος 2018.

Γ.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΘΥΜΑΤΟΣ
ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται οι ενδείξεις στο ιστορικό, στη συμπεριφορά και την εν γένει κατάσταση κάθε προσώπου, οι οποίες πρέπει να κινητοποιούν τον/την επαγγελματία για περαιτέρω διερεύνηση του ενδεχομένου να βρίσκονται μπροστά σε ένα πιθανό θύμα εμπορίας ανθρώπων. Πέραν των γενικών ενδείξεων, γίνεται αναφορά και σε πιο εξειδικευμένες ενδείξεις που παραπέμπουν ενδεχομένως σε συγκεκριμένες μορφές εκμετάλλευσης.

Στη διττή αποστολή της αντιμετώπισης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων που είναι η αποτελεσματική προστασία των θυμάτων σε συνδυασμό με τη δίωξη των δραστών, είναι κεντρικός ο ρόλος του έγκαιρου και σωστού εντοπισμού ενός πιθανού θύματος εμπορίας, για να ξεκινήσει η διαδικασία αποκατάστασης και προστασίας του. Ένα θύμα που εντοπίζεται έγκαιρα, απομακρύνεται από την επιρροή του κυκλώματος εκμετάλλευσης, εισέρχεται στο σύστημα προστασίας για την ασφάλειά του και τη μη περαιτέρω θυματοποίησή του. Πέρα από την προφανή σημασία για την προστασία των θυμάτων, ο ορθός και έγκαιρος εντοπισμός ενός πιθανού θύματος αποτελεί επίσης νομική υποχρέωση των Κρατών που πρέπει να προσφέρουν αρωγή και προστασία στα θύματα μέσω ειδικών μηχανισμών, αμέσως μόλις έχουν βάσιμους λόγους να θεωρούν ότι τα τελευταία έχουν βρεθεί σε συνθήκη εμπορίας. Τέλος, ο έγκαιρος εντοπισμός θυμάτων, όταν είναι ακόμη υπό εκμετάλλευση, διευκολύνει αυτοτελώς τις Αρχές και σε ό,τι αφορά στη σύλληψη και δίωξη των δραστών.

Η διαδικασία εντοπισμού ενός πιθανού θύματος εμπορίας ανθρώπων ενέχει δυσκολίες και προκλήσεις εγγενείς τόσο στη φύση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων όσο και στη φύση των κρατικών συστημάτων που είναι επιφορτισμένα με την αντιμετώπισή του. Σε αυτό το πεδίο αναδεικνύεται προφανώς το πόσο σημαντικό είναι οι Αρχές να είναι στελεχωμένες με επαγγελματίες εκπαιδευμένους να εντοπίζουν και να διαχειρίζονται περιστατικά εμπορίας ανθρώπων ειδικά σε τομείς υψηλού κινδύνου, όπως είναι η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και η Υπηρεσία Ασύλου, ο Τομέας Δημόσιας Υγείας, προφανώς οι κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης, η Αστυνομία, οι Δικαστικές Αρχές κ.ά.. Επίσης η εκπαίδευση των επαγγελματιών της κοινωνίας των πολιτών και η δικτύωση και συνεργασία τους με τις κρατικές Αρχές με τον συντονισμό και τη δικτύωση που προσφέρουν οι Εθνικοί Μηχανισμοί Αναφοράς, όπου υπάρχουν, βοηθούν στην κάλυψη κενών στην προστασία και στην αποτελεσματικότερη και γρηγορότερη παρέμβαση των φορέων προστασίας.

Στη διαδικασία εντοπισμού ενός θύματος έχει μεγάλη σημασία η διάκριση ανάμεσα σε θύμα που βρίσκεται ακόμη υπό εκμετάλλευση και σε αυτό που έχει πια διαφύγει από τη σφαίρα επιρροής των εκμεταλλευτών του, τόσο για τις ενδείξεις που θα συναντήσει ο επαγγελματίας που θα έρθει σε επαφή με τη μία ή την άλλη κατηγορία θυμάτων όσο και για τις λύσεις προστασίας που θα προκρίνει. Για παράδειγμα, μετά τον εντοπισμό ενός θύματος που είναι ακόμη υπό εκ-

μετάλλευση, είναι ζωτικής σημασίας η ασφάλειά του και η απομάκρυνσή του από το κύκλωμα, ενδεχομένως η ιατρική περίθαλψη, η ασφαλής του στέγαση, η επείγουσα νομική συμβουλευτική ενώ παραμένουν ανοιχτά τα ζητήματα της συνεργασίας του με τις δικωτικές Αρχές για τη σύλληψη των δραστών, της φροντίδας για τη νόμιμη παραμονή στη χώρα αν πρόκειται για πολίτη τρίτης χώρας, της επιδίωξης του επίσημου χαρακτηρισμού του ως θύματος εμπορίας κ.λπ.. Στον εντοπισμό ενός θύματος, όταν δεν είναι πλέον υπό εκμετάλλευση, μπορεί ενδεχομένως να υπάρχει επιπλέον ανάγκη νομικής συμβουλευτικής για τη διαδικασία ασύλου, ψυχολογικής υποστήριξης, εργασιακής συμβουλευτικής για την αποφυγή επαναθυματοποίησής του, αλλά και επιδίωξη επίσημου χαρακτηρισμού του κ.λπ..

Το γνωρίζετε;

Ο ν. 5038/2023 προβλέπει την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού του θύματος του αδικήματος παράνομης μεταφοράς μεταναστών, εφόσον καταγγείλει οργανωμένο κύκλωμα διακίνησης. (αρ. 4 παρ. ια' και ιβ' Ν. 5038/2023)

Γ1.

Εντοπισμός θυμάτων εμπορίας ανθρώπων: Στοιχεία προς διερεύνηση

Επικοινωνία με το πιθανό θύμα εμπορίας ανθρώπων - Λήψη ιστορικού - Ταυτοποίηση

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται οι αρχές που πρέπει να διατρέχουν την επικοινωνία του/της επαγγελματία με το θύμα εμπορίας ανθρώπων, ιδιαίτερα όταν αυτή γίνεται με τη διαμεσολάβηση διερμηνέα ή διαπολιτισμικού/ής διαμεσολαβητή/τριας. Στο τέλος αυτής της ενότητας παρατίθεται ένα υπόδειγμα συνοπτικής ενημέρωσης του πιθανού θύματος για τα δικαιώματά του και τη λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων (ΕΜΑ).

• Πριν από την επικοινωνία με το θύμα

Ο εντοπισμός ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων είναι μια σύνθετη διαδικασία, ενώ ένα θύμα μπορεί να εντοπιστεί από έναν επαγγελματία, τη στιγμή που επικοινωνεί μαζί του για ένα εντελώς άσχετο θέμα και ενδεχομένως μπορεί ούτε το ίδιο να μη γνωρίζει ότι

είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων και ότι χρειάζεται/δικαιούται προστασία. Επομένως, είναι κρίσιμο οι επαγγελματίες πρώτης γραμμής, όπως είναι οι επαγγελματίες υγείας ή κοινωνικών υπηρεσιών αλλά και οι αστυνομικοί, αξιωματικοί του λιμενικού, υπάλληλοι της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και της Υπηρεσίας Ασύλου, που έρχονται σε επαφή με ανθρώπους που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου ή που έχουν πολλαπλές ευαλωτότητες ή με ανθρώπους που μετακινούνται, να είναι σε θέση να προβληματίζονται αν από το ιστορικό που θα τους πει ένας άνθρωπος στο πλαίσιο ακόμα και ενός άσχετου αιτήματός του (π.χ. αίτημα ασύλου, αίτημα στέγασης, επιδομάτων, απλής ιατρικής εξέτασης ή συνδρομής για την άδεια διαμονής) μπορεί να κρύβεται μια συνθήκη εμπορίας ανθρώπων.

Στο πλαίσιο αυτό, ένας επαγγελματίας πρέπει καταρχάς να είναι εξοικειωμένος με τον ορισμό της εμπορίας, το τρίπτυχο: ενέργεια – μέσο – σκοπός, που είδαμε παραπάνω και με τις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει, ώστε να μπορεί, για παράδειγμα, να διακρίνει τις συνθήκες εκμετάλλευσης ακόμα και αν το θύμα δεν τις παραδέχεται ή δεν τις αναγνωρίζει ως τέτοιες (συνηθέστατα) ή να επιμένει με περισσότερες ερωτήσεις σε θέματα που μπορεί εκ πρώτης όψεως να φαίνονται φυσιολογικά.

Για να είναι ένα άτομο θύμα εμπορίας ανθρώπων, δεν είναι ανάγκη να είναι πολίτης τρίτης χώρας ή να έχει περάσει τα σύνορα. Για παράδειγμα, ένα ημεδαπό άτομο μπορεί να πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων εργασιακής εκμετάλλευσης ή ένας πολίτης τρίτης χώρας να αντιμετωπίσει εκμετάλλευση - εργασιακή, σεξουαλική, εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων ή άλλη - για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ακόμα και αν έχει ταξιδέψει για άλλο λόγο από τη χώρα καταγωγής του.

Ένας άνθρωπος που φαίνεται να γνωρίζει και να συναινεί στις συνθήκες ζωής και εργασίας του ή που δηλώνει ακόμα και ευχαριστημένος με αυτές δεν σημαίνει ότι σίγουρα δεν είναι θύμα εκμετάλλευσης. Με περισσότερες ερωτήσεις μπορεί να προκύψει η πραγματικότητα της εμπορίας, οπότε και πρέπει να λαμβάνονται τα ανάλογα μέτρα (προστασίας).

Πριν ακόμα και από αυτό, είναι γνωστό ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, συχνά αντιμετωπίζουν και αντιμετώπιζουν και άλλες ευαλωτότητες, ακόμα και πριν την πραγματοποίηση της εκμετάλλευσης. Επομένως όσοι ασχολούνται με την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν και τα λεγόμενα δυνητικά θύματα εμπορίας ανθρώπων, άτομα δηλαδή που εξαιτίας άλλων ευαλωτοτήτων που μπορεί να συνδυάζουν, για παράδειγμα, σωματική, ψυχική υγεία, επισφαλή οικονομική ή κοινωνική κατάσταση, φύλο, ηλικία, έλλειψη νομικής αναγνώρισης, είναι περισσότερο ευάλωτα στο ενδεχόμενο να πέσουν θύματα εξαπάτησης, εξαναγκασμού και εκμετάλλευσης. Αν ένας/μία επαγγελματίας διαπιστώσει κάποια ή πολλές από τις παραπάνω συνθήκες, κατ' αρχάς προφανώς θα προβεί σε ενέργειες προστασίας του ατόμου για τις ευαλωτότητες αυτές. Παράλληλα, όμως, θα έχει τον νου του μήπως το άτομο έχει πέσει/ είναι/ θα είναι θύμα εκμετάλλευσης.

Στη διαδικασία αυτή καλό είναι να έχουμε υπόψη μας ότι άνθρωποι που μετακινούνται εκτός συνόρων λόγω συγκρούσεων, φτώχειας, βίας ή απώλειας δικαιωμάτων σε αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής στις χώρες προορισμού μπορούν ευκολότερα να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης. Οι λεγόμενοι παράγοντες ώθησης όπως προαναφέρθηκε, π.χ. τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, η έλλειψη ή ο αποκλεισμός από την εκπαίδευση, η έμφυλη βία και οι ανισότητες, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι διακρίσεις (λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, εθνικότητας, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων κ.ά.), αν συνδυαστούν με παράγοντες έλξης, όπως οι προσδοκίες για υψηλό επίπεδο διαβίωσης και ευκαιρίες απασχόλησης, η αυξημένη ζήτηση για φτηνό εργατικό δυναμικό λόγω οικονομικής κρίσης, οι προσδοκίες για πρόσβαση σε ίσα δικαιώματα - κυρίως από πληθυσμιακές ομάδες που έχουν υποστεί διακρίσεις - ή οι ίδιες προσδοκίες για πρόσβαση στην εκπαίδευση μπορούν να δημιουργήσουν συνθήκες που ευνοούν την εκμετάλλευση.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ:

Ένας 17χρονος παράτυπος μετανάστης που δεν ξέρει τη γλώσσα και ζει σε συνθήκες ανέχειας προσεγγίζεται συχνά από κυκλώματα εργασιακής εκμετάλλευσης που θέλουν να δουλεύει για ελάχιστη αμοιβή, στην οποία ενδεχομένως να συμφωνήσει λόγω ανάγκης ή να εξαναγκαστεί σε εγκληματικές δραστηριότητες για τους ίδιους λόγους.

Ο αποκλεισμός των κοριτσιών από την εκπαίδευση λόγω φτώχειας στη χώρα καταγωγής τους είναι συχνά λόγος για τον εξαναγκασμό τους στην οικιακή δουλειά.

Προσοχή!

Δεν σημαίνει ότι όλοι οι μετακινούμενοι πληθυσμοί ή όλα τα θύματα διακρίσεων είναι και θύματα εμπορίας ανθρώπων. Όμως συνθήκες εκμετάλλευσης είναι πιο εύκολο να προκύψουν, όταν παράγοντες σαν τους παραπάνω συνδυάζονται.

ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΟΤΙ:

Η διασυνοριακή μετακίνηση δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη εμπορίας ανθρώπων. Ακόμα περισσότερο: Η ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΑΛΛΑ ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΙ ΟΧΙ. Ένας άνθρωπος μπορεί να πέσει θύμα εκμετάλλευσης μέσα στην κοινότητά του.

Δεν υπάρχει μία κατηγορία ανθρώπων που μπορεί να πέσουν θύματα εμπορίας. Θύματα μπορεί να είναι νέοι, ηλικιωμένοι, άνδρες, γυναίκες, κορίτσια ή αγόρια. Μπορεί να είναι μορφωμένοι ή αναλφάβητοι, υγιείς ή ασθενείς. Οι φυσικές και πνευματικές ικανότητές τους μπορεί να ποικίλλουν.

Καλό είναι να θυμόμαστε πάντως ότι η εμπορία ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο με έμφυλα χαρακτηριστικά: οι γυναίκες και τα κορίτσια στοχοποιούνται πολύ περισσότερο για σεξουαλική εκμετάλλευση, ενώ οι άνδρες και τα αγόρια για εξαναγκαστική συμμετοχή σε ένοπλες ομάδες, συμμορίες κ.λπ..

Οι εκμεταλλευτές επίσης δεν έχουν ένα και μοναδικό προφίλ. Μπορεί να είναι άνδρες, γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι, ακόμα και ανήλικοι. Μπορεί να είναι μέλη εγκληματικής οργάνωσης, ένοπλης ομάδας, προσωπικό διεθνών ή μη κυβερνητικών οργανισμών, να είναι συγγενείς ή φίλοι του θύματος ή εντελώς άγνωστα σε αυτό πρόσωπα.

Ο σκοπός της εκμετάλλευσης επίσης δεν έχει περιορισμούς. Η εμπορία μπορεί να αφορά ένα εύρος εκμεταλλευτικών δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, της εξαναγκαστικής εργασίας ή άλλους σκοπούς, όπως ο εξαναγκαστικός γάμος ή ο εξαναγκασμός σε εγκληματικές δραστηριότητες.

Ενέργεια – Μέσο – Σκοπός: Δεν είναι όλα τα θύματα εκμετάλλευσης και θύματα εμπορίας. Τα δικαιώματα των θυμάτων εκμετάλλευσης προφανώς καταπατώνται, όμως για να θεωρηθούν θύματα εμπορίας, θα πρέπει να έχουν υπάρξει συγκεκριμένες ενέργειες εμπορίας (στρατολόγηση, μετακίνηση, υποδοχή, υπόθαλψη) και η χρήση συγκεκριμένων μέσων με σκοπό την εκμετάλλευσή τους ΠΡΟΣΟΧΗ: Στα παιδιά θύματα τα μέσα δεν μας ενδιαφέρουν.

Συναίνεση: Ένα πρόσωπο μπορεί να έχει δεχτεί τις συνθήκες εκμετάλλευσης και παρόλα αυτά να είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων. Επειδή ακριβώς χρησιμοποιήθηκε ένα «μέσο» για να αποσπάσουν τη συναίνεσή του, αυτή χάνει την εγκυρότητά της. ΠΡΟΣΟΧΗ: Στην περίπτωση ανήλικου, η συναίνεση δεν λαμβάνεται ποτέ υπόψη για την εμπορία.

Ένας άνθρωπος που έχει πέσει θύμα παράνομης διακίνησης ή έχει διασχίσει τα σύνορα παράτυπα μπορεί ευκολότερα να πέσει θύμα εκμετάλλευσης και εμπορίας¹⁶.

16. UNODC, *Countering Trafficking in Persons in Conflict Situations*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2018/17-09063_Briefing_Note_TIP_in_conflict_A4_Ebook.pdf, Δεκέμβριος 2018.

Γ2. Από το δυνητικό στο πιθανό θύμα. Ενδείξεις

Οι δείκτες ή οι ενδείξεις της εμπορίας ανθρώπων είναι συνθήκες ή χαρακτηριστικά που συνηγορούν στο ότι ένας άνθρωπος είναι ή έχει υπάρξει θύμα εμπορίας ανθρώπων. Οι ενδείξεις μπορεί να περιλαμβάνουν και τους παράγοντες ώθησης και έλξης, δηλαδή να μας φανερώνουν «πρόσφορο έδαφος» για τη διάπραξη του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων αλλά και προσωπικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου που φανερώνουν την εμπλοκή του σε μια συνθήκη εμπορίας. **Η παρατήρηση μιας ή περισσότερων ενδείξεων εμπορίας ανθρώπων επιτάσσει την εγρήγορση του/της επαγγελματία προς την κατεύθυνση της πιο στοχευμένης διερεύνησης πτυχών του ιστορικού του προσώπου που εξυπηρετεί.**

Οι ενδείξεις αντιστοιχούν σε συνθήκες που διαμορφώνονται ανάλογα με το περιβάλλον και τη χρονική συγκυρία, και κατά συνέπεια, θα πρέπει να επικαιροποιούνται συνεχώς. Άλλωστε, το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων είναι ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο έγκλημα, του οποίου οι τάσεις αλλάζουν ανάλογα με τον χρόνο, τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, ακόμα ανάλογα και με την εξέλιξη φαινομένων, όπως η πανδημία COVID-19 που συντέλεσε στη διαμόρφωση συνθηκών, οι οποίες, από τη μία, διευκολύνουν τη διάπραξη της εμπορίας και, από την άλλη, δυσχεραίνουν τόσο τη δίωξη των δραστών, όσο και την προσέγγιση των θυμάτων.

Η πολυπαραγοντική διάσταση του φαινομένου της εμπορίας, η ύπαρξή του σε διαφορετικού τύπου κοινωνίες, οικονομίες και περιβάλλοντα επιβάλλουν ενδελεχή γνώση του και συνεχή εκπαίδευση των επαγγελματιών προστασίας και των διωκτικών Αρχών για την αντιμετώπισή του. Δεν αρκεί μόνο η εμπειρία σε παροχή υπηρεσιών προστασίας, ούτε στις αιτίες εμφάνισης σοβαρών εγκλημάτων και στην επιχειρησιακή δίωξή τους. Συνδυασμός αντανάκλαστικών και εμπειρίας και στα τρία πεδία πολλαπλασιάζει τις πιθανότητες επιτυχίας, δηλαδή αποτελεσματικής πρόληψης, προστασίας των θυμάτων και δίωξης των δραστών.

Παρακάτω παραθέτουμε έναν όσο το δυνατόν πληρέστερο κατάλογο ενδείξεων που, σε συνδυασμό με όσα είπαμε παραπάνω για τους παράγοντες ώθησης και έλξης (άλλες ευαλωτότητες που συνυπάρχουν, κοινωνική κατάσταση, συνθήκες στη χώρα καταγωγής κ.ά.), μπορούν να συμπληρώσουν με περισσότερη ασφάλεια την εικόνα ενός πιθανού θύματος εμπορίας ανθρώπων.

Χαρακτηριστικά του προσώπου, που μπορείτε να αξιοποιήσετε ως ενδείξεις για την ύπαρξη συνθήκης εμπορίας:

- ▶ Φόβος, άγχος, καταθλιπτική ή υποτακτική συμπεριφορά, θυμός, ένταση, ακατανόητη συμπεριφορά
- ▶ Αποπροσανατολισμένη συμπεριφορά που φανερώνει σύγχυση, έλλειψη δυνατότητας λήψης αποφάσεων και αδυναμία συγκέντρωσης
- ▶ Σημάδια εξαρτήσεων
- ▶ Μη συνεκτική αφήγηση, αντιφάσεις, διαφορετικές εκδοχές ιστορίας
- ▶ Περιορισμένη ή καθόλου επαφή με οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον
- ▶ Έλλειψη εμπιστοσύνης στις Αρχές και στους επαγγελματίες πεδίου, άγχος στην επαφή με τις αστυνομικές ή δικαστικές Αρχές
- ▶ Δισταγμός στη λήψη βοήθειας ή υπηρεσιών, το πρόσωπο δεν αναγνωρίζει τον εαυτό του ως θύμα εκμετάλλευσης

Στις συνθήκες εργασίας μπορείτε μεταξύ άλλων να παρατηρήσετε:

- ▶ Απειλές – τιμωρίες υπό τη μορφή της απώλειας «προνομίων»
- ▶ Απλήρωτη εργασία, ή ελάχιστα αμειβόμενη εργασία ή εργασία με αμοιβή πολύ κατώτερη της συμφωνημένης ή αμοιβή μόνο με φιλοδωρήματα
- ▶ Εργασία χωρίς ωράριο ή σε ασυνήθιστες ώρες
- ▶ Απάνθρωπες, εξευτελιστικές, ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας
- ▶ Έλλειψη διαλειμμάτων στην εργασία ή ύπαρξη ασυνήθιστων περιορισμών (εξαναγκασμός σε όρθια στάση, απαγόρευση χρήσης τουαλέτας κ.λπ.)
- ▶ Αυξημένα μέτρα ασφαλείας στην εργασία (π.χ. αδιαφανή ή καλυμμένα παράθυρα, συρματοπλεγμα, κάμερες ασφαλείας, ένοπλοι φρουροί)
- ▶ Διαμονή στον χώρο εργασίας ή καθημερινή μετακίνηση με συνοδεία προς και από τον χώρο εργασίας
- ▶ Οι πραγματικές συνθήκες εργασίας είναι διαφορετικές από τις συμφωνηθείσες ή αυτές που τους είχαν υποσχεθεί (π.χ. εργασία στη φύλαξη τέκνου και όχι ως νοσοκόμα, 12ωρη αντί για 8ωρη εργασία, μικρότερη αμοιβή)
- ▶ Σωματική ή λεκτική βία από τον εργοδότη ή τον επιβλέποντα την εργασία
- ▶ Εξαναγκασμός στην επίτευξη καθημερινών στόχων
- ▶ Χρέωση ασυνήθιστων και υπέρογκων ποσών για έξοδα ή πρόστιμα που έχουν ως αποτέλεσμα τη

δημιουργία χρέους προς τον εργοδότη, π.χ. υψηλές χρεώσεις για κατοικία, εξοπλισμό ή ενοικίαση στολής εργασίας, πρόστιμα για ρεπό ή μέρες αδείας

- ▶ Εξαναγκασμός σε σεξουαλικές υπηρεσίες, αδυναμία άρνησης πελατών ή χρήσης αντισύλληψης ή άλλων μέσων προστασίας
- ▶ Υπογραφή σύμβασης σε γλώσσα που ο εργαζόμενος δεν κατανοεί ή άρνηση χορήγησης αντιγράφου σύμβασης εργασίας

Ειδικότερες ενδείξεις:

Σωματικές

- ▶ Κακή υγιεινή, ασιτία ή κακή διατροφή, αφυδάτωση, έντονη κόπωση
- ▶ Ενδείξεις σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης, περιορισμού ή βασανισμού
- ▶ Τραυματισμοί, μώλωπες σε διάφορα στάδια και/ ή αφρόντιστες ασθένειες, τραυματισμοί ή μολύνσεις
- ▶ Ακατάλληλα ρούχα για τις συγκεκριμένες καιρικές συνθήκες ή περιστάσεις ή ρούχα που δεν τους κάβουν
- ▶ Ρούχα και μακιγιάζ ακατάλληλα για την ηλικία ή πολύ προκλητικά
- ▶ Υπερβολική ανησυχία στο ενδεχόμενο ύπαρξης κάμερας παρακολούθησης ή κινητών τηλεφώνων

Περιορισμός της αυτοδιάθεσης

- ▶ Το άτομο δεν μοιάζει ελεύθερο να φύγει ή να μετακινηθεί κατά βούληση
- ▶ Θέλει να σταματήσει να εργάζεται ή να προσφέρει σεξουαλικές υπηρεσίες αλλά φοβάται ή αισθάνεται ότι δεν μπορεί να φύγει
- ▶ Συνοδεύεται από άλλο άτομο που δεν το αφήνει να μιλήσει ή αρνείται να φύγει από τον χώρο ή διερμηνεύει για λογαριασμό του
- ▶ Οι κινήσεις του ατόμου ή αυτά που λέει μοιάζουν να έχουν προέλθει ή να ελέγχονται από άλλους
- ▶ Δεν έχει έλεγχο των χρημάτων του ή του τραπεζικού του λογαριασμού
- ▶ Δεν κατέχει το διαβατήριό του, ή άλλα ταυτοποιητικά ή σημαντικά εν γένει έγγραφα και αρχεία
- ▶ Φοβάται να μιλήσει μόνο του, επιτρέπει σε άλλους να μιλούν για λογαριασμό του, ακόμα και όταν του απευθύνεστε άμεσα

Περιορισμός της αυτοδιάθεσης

- ▶ Αρνείται ή διστάζει να κατονομάσει ή να περιγράψει τους εργοδότες του ή τους δράστες κακοποίησης ή να περιγράψει την πλήρη κατάστασή του
- ▶ Δεν γνωρίζει την ακριβή τοποθεσία διαμονής ή εργασίας του
- ▶ Το τηλέφωνό του ή άλλα προσωπικά αντικείμενα του έχουν αφαιρεθεί από τον «εργοδότη»
- ▶ Αν πρόκειται για μετανάστη/στρια, προκύπτει ότι δεν έχει πληρώσει με δικά του/της έξοδα το ταξίδι ή μπορεί να φοβάται να αποκαλύψει το νομικό καθεστώς διαμονής του/της στη χώρα ή προκύπτει ότι έχει απειληθεί με απέλαση

Ειδικές ενδείξεις για παιδιά

- ▶ Παιδική εργασία, αποχή από την εκπαίδευση ή από δραστηριότητες που προσιδιάζουν σε παιδιά
- ▶ Πολύωρη εργασία που ξεπερνάει τα νόμιμα όρια
- ▶ Καμία ή περιορισμένη επαφή με γονείς, κηδεμόνες ή επιτρόπους
- ▶ Έλλειψη επικοινωνίας με συνομηλικούς εκτός των συνομηλικών στον χώρο εργασίας
- ▶ Έλλειψη χρόνου για ψυχαγωγία/ παιχνίδι
- ▶ Ταξίδι χωρίς την παρουσία γονιών, κηδεμόνων, φροντιστών
- ▶ Έντονες διαφορές από τα άλλα μέλη του νοικοκυριού ή της οικογένειας όπου ζει (διαφορές στην εμφάνιση από τα άλλα μέλη, δεν μιλάει την ίδια διάλεκτο ή γλώσσα, τρώει χωριστά από τα άλλα μέλη)
- ▶ Το παιδί συνοδεύεται από ένοπλη ομάδα ή συμμορία, περιμένει δίπλα σε οχήματα ένοπλης ομάδας ή συμμορίας
- ▶ Συμπεριφορά που δεν προσιδιάζει στην ηλικία του. Για παράδειγμα, υπερσεξουαλική συμπεριφορά ή πιο ώριμη συμπεριφορά ή χρήση επιθετικής φρασεολογίας μη συνηθισμένης για την ηλικία του
- ▶ Ανάμειξη σε μικροεγκληματικότητα ή σε συμμορία – ποινικές εκκρεμότητες
- ▶ Κατάχρηση ουσιών- εξάρτηση από ουσίες
- ▶ Δέχεται δώρα ή βρίσκεται να έχει πράγματα που δεν του ανήκουν και δεν μπορεί ή δεν θέλει να εξηγήσει την προέλευσή τους

Οι παραπάνω ενδείξεις αφορούν στο πρόσωπο, με το οποίο θα έρθετε σε επαφή και το οποίο, όπως αναφέραμε και παραπάνω, συνηθέστατα δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει τον εαυτό του ως πιθανό θύμα εκμετάλλευσης και εμπορίας και να σας το αποκαλύψει, ώστε να προστατευτεί.

Από τις πιο δύσκολες μορφές εμπορίας για την ανίχνευση και τον εντοπισμό των θυμάτων είναι η οικιακή δουλειά, κατάσταση στην οποία το θύμα – συνηθέστατα γυναίκα ή και ανήλικο κορίτσι- διαμένει συχνά χωρίς χαρτιά στο σπίτι του εργοδότη, και είναι διαθέσιμο για οικιακή εργασία όλη την ημέρα χωρίς διαλείμματα ή ξεκούραση. Οι συνθήκες αυτές συνοδεύονται πολύ συχνά από κακοποίηση, σωματική ή σεξουαλική. Από τα εγγενή χαρακτηριστικά της μορφής αυτής εμπορίας (απομόνωση, ολοήμερη εργασία, διαμονή στην κατοικία του εργοδότη υπό τον πλήρη έλεγχό του ή ακόμα και υπό καταναγκαστικό κατ' οίκον περιορισμό) είναι η δυσχερέστατη επαφή του θύματος με τις Αρχές ή επαγγελματίες πεδίου.

Σε επικοινωνία με πρόσωπα που πιθανόν να είναι θύματα οικιακής δουλειάς μπορεί να συναντήσετε τα παρακάτω:

- ▶ Δεν τρώνε με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας
- ▶ Δεν έχουν προσωπικό χώρο ενώ ακόμα και για τον ύπνο μπορεί να χρησιμοποιούν ένα κοινόχρηστο ή σε κάθε περίπτωση ακατάλληλο χώρο
- ▶ Μπορεί να έχουν αναφερθεί στις Αρχές ως εξαφανισμένα ενώ συνεχίζουν να μένουν στην οικία του εργοδότη τους
- ▶ Δεν βγαίνουν ποτέ από το σπίτι για κοινωνικούς λόγους
- ▶ Δεν βγαίνουν ποτέ από το σπίτι χωρίς συνοδεία
- ▶ Τρώνε μόνο υπολείμματα από τα γεύματα της οικογένειας
- ▶ Υφίστανται προσβολές, κακοποίηση, απειλές, βία¹⁷

17. 1. Global Protection Cluster, *An Introductory Guide to Anti-Trafficking Action in Internal Displacement Context*, https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/Introductory-Guide-on-Anti-Trafficking-in-IDP-Contexts_2020_FINAL-1.pdf, 2020, 2. UNODC, *Human Trafficking Indicators*, https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf, 3. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, *Οδηγός για την ανίχνευση ανήλικων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων-Εγχειρίδιο χρήσης του εργαλείου SESN*, <https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2019/12/EGXEIRIDIO-SESN-final.pdf>, 2015.

Ενδείξεις ειδικότερα για την οικιακή δουλειά (συμπληρωματικά με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τις γενικές ενδείξεις):

Ακόμα μία μορφή εμπορίας, που είναι δυσκολότερο να αναγνωριστεί και φανερώνει την πολυπλοκότητα του φαινομένου της εμπορίας και τον κίνδυνο θύματα εμπορίας να διαφύγουν της προσοχής των επαγγελματιών κατά την επαφή μαζί τους, είναι ο εξαναγκασμός σε επαιτεία ή σε εγκληματικές δραστηριότητες (συνήθως, μικροεγκληματικότητα). Παρακάτω παραθέτουμε κάποιες ενδείξεις εντοπισμού αυτής της μορφής εμπορίας:

Πρόσωπα που είναι θύματα εκμετάλλευσης για επαιτεία ή εγκληματικές δραστηριότητες μπορεί:

- ▶ να είναι παιδιά, ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρία, μετανάστες, που επαιτούν σε δημόσιους χώρους και μέσα μαζικής μεταφοράς
- ▶ να είναι παιδιά που μεταφέρουν ή/ και πωλούν ναρκωτικά
- ▶ να έχουν υποστεί ακρωτηριασμό ή άλλο τραυματισμό
- ▶ να είναι παιδιά της ίδιας φυλής ή εθνικότητας που μετακινούνται σε μεγάλες ομάδες με τη συνοδεία λίγων ή και ενός μόνο ενήλικα
- ▶ να είναι ασυνόδευτοι ανήλικοι που «βρέθηκαν» ή «βοηθήθηκαν» από ενήλικο της ίδιας χώρας καταγωγής με αυτά
- ▶ να μετακινούνται σε ομάδες με τα μέσα μαζικής μεταφοράς
- ▶ να ζουν με ενήλικες που δεν είναι οι γονείς τους
- ▶ να υφίστανται σωματική τιμωρία αν δεν βγάζουν αρκετά από την επαιτεία ή την εγκληματική δραστηριότητα, στην οποία εξαναγκάζονται

Ιδιαίτερη δυσκολία παρουσιάζει η επαιτεία, στην οποία εμπλέκονται παιδιά με τους γονείς τους. Στην περίπτωση αυτή μπορεί και ο γονιός να είναι θύμα κάποιου ευρύτερου κυκλώματος, μπορεί η επαιτεία να είναι μέσο επιβίωσης της οικογένειας χωρίς να στοιχειοθετείται εμπορία ή μπορεί ο ίδιος ο γονιός να εκμεταλλεύεται το παιδί του ως δράστης εμπορίας. Η διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης που θα ακολουθήσει από τον επαγγελματία είναι κρίσιμη για την ανίχνευση πιθανής συνθήκης εμπορίας αλλά κυρίως για την αποτελεσματική προστασία του εμπλεκόμενου παιδιού με βάση το βέλτιστο συμφέρον του.

Με την παράθεση των ενδείξεων εμπορίας συμπληρώνεται η θεωρητική γνώση των μορφών εκμετάλλευσης που είδαμε παραπάνω (Βλ. κεφ. Α2 και Γλωσσάρι) και προετοιμάζεται το υποκεφάλαιο της επικοινωνίας με το θύμα εμπορίας που ακολουθεί (Γ.3). Ήδη από τις σωματικές/ ψυχολογικές ενδείξεις εμπορίας του ατόμου με το οποίο επικοινωνείτε, διαφάνηκαν και οι προκλήσεις και δυσκολίες που θα συναντήσετε στον εντοπισμό του θύματος και κατόπιν στην επικοινωνία μαζί του, για να καταρτίσετε μαζί το ατομικό πλάνο προστασίας του. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων έχει κακοποιηθεί, απειληθεί ή παραπλανηθεί σχετικά με τον ρόλο των επαγγελματιών προστασίας, είναι πολύ πιθανό να το κάνει να φοβάται ότι θα τιμωρηθεί το ίδιο ή οι συγγενείς του στη χώρα καταγωγής αν μιλήσει σε οποιονδήποτε για την εμπειρία του.

Ένα θύμα, επίσης, μπορεί να μη χρειάζεται ούτε καν να απειληθεί ή να κακοποιηθεί για να μην επικοινωνήσει συνθήκες εμπορίας στον επαγγελματία ή τις Αρχές. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που θύματα εκμετάλλευσης που βρέθηκαν να κερδίζουν λίγα χρήματα μετά από χρόνια απόλυτης ένδειας και σε συνδυασμό ενδεχομένως με την έλλειψη εκπαίδευσης να θεωρούν ότι είναι τυχερά και να μην αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως θύματα.

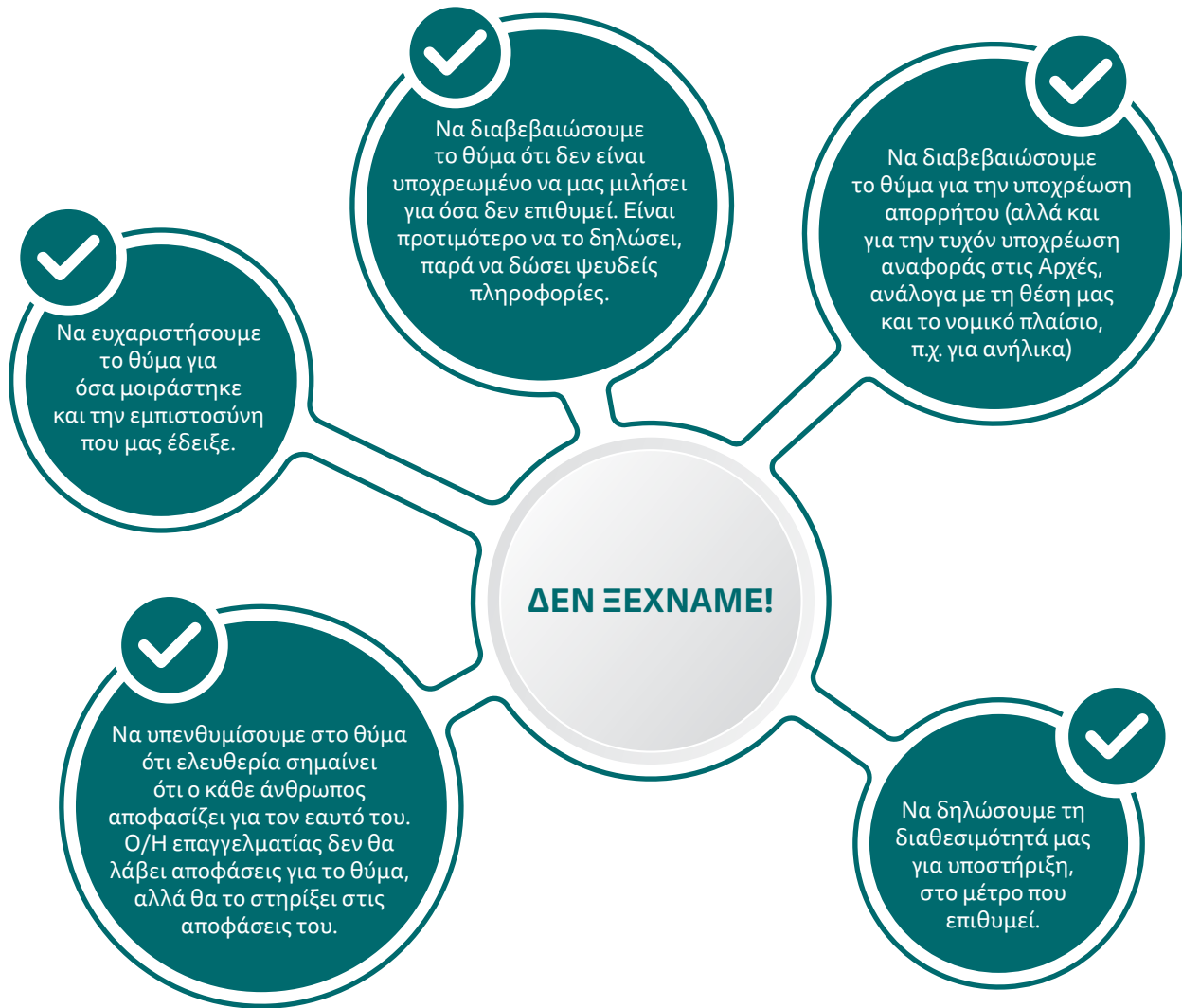
Γ3. Επικοινωνία με τα δυνητικά και πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων

Οι επαγγελματίες πρέπει να έχουν κατά νου ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων αποτελούν μια διακριτή κατηγορία εξυπηρετούμενων, αλλά με κοινά χαρακτηριστικά με άλλες κατηγορίες, όπως τα θύματα εγκληματικών πράξεων εν γένει, τα θύματα κακοποίησης ή τους ανθρώπους που βρίσκονται σε επισφαλείς συνθήκες και αβεβαιότητα για το μέλλον. Εφόσον ο/η επαγγελματίας συμπεριφερθεί με έμπρακτο σεβασμό και ενσυναίσθηση, το εξυπηρετούμενο άτομο είναι πιο πιθανό να αισθανθεί τον αναγκαίο βαθμό εμπιστοσύνης για να ζητήσει βοήθεια. Δεν υπάρχει όμως μια «χρυσή συνταγή» η οποία να εγγυάται ότι ένα πρόσωπο θα μιλήσει, θα μοιραστεί το πρόβλημά του και θα ζητήσει βοήθεια. Πολύ δε περισσότερο δεν πρέπει να αποδίδεται στον/στην επαγγελματία η ευθύνη για

την άρνηση ή τον δισταγμό του ατόμου να ζητήσει βοήθεια. Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι απτές αποδείξεις, ότι ο/η επαγγελματίας μπορεί να βοηθήσει τον/την εξυπηρετούμενο/η (δηλαδή ακόμα και φαινομενικά διεκπεραιωτικές ενέργειες, όπως η συνδρομή στην έκδοση ΑΜΚΑ, ο καθορισμός ραντεβού σε υπηρεσία ή η διεκπεραίωση κάποιου γραφειοκρατικού ζητήματος) μπορεί να αποτελέσουν το «κλειδί» για να χτιστεί κλίμα εμπιστοσύνης.

Σε κάθε περίπτωση, δεν παραλείπουμε τον σεβασμό στη βασική αρχή της «μη πρόκλησης βλάβης», σχετική με την οποία είναι και η αναζήτηση εκείνων μόνο των πληροφοριών που μας χρειάζονται για τη βοήθεια που, κατά λόγο αρμοδιότητας, μπορούμε να παράσχουμε.

Δείτε πιο αναλυτικά στο Κεφάλαιο Ζ5.

Γ4. Προτεινόμενη Ενημέρωση Πιθανού Θύματος

Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης των διαδικασιών του EMA για τον εντοπισμό και την προστασία πιθανών θυμάτων, με πρώτο και κύριο μέλημα τον σεβασμό του δικαιώματός τους στην ενημέρωση για την κατάστασή τους και τα δικαιώματά τους, έχει προταθεί το παρακάτω υπόδειγμα, που μπορεί να φανεί χρήσιμο στους/στις επαγγελματίες, κατά την επικοινωνία τους με τα θύματα¹⁸:

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΗΛΙΚΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ¹⁹

Από τις πληροφορίες που μου έχετε δώσει, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να είστε θύμα εμπορίας ανθρώπων. Η εμπορία ανθρώπων στην Ελλάδα είναι ποινικό αδίκημα και σημαίνει ότι έχετε διακινηθεί, εξαπατηθεί, εξαναγκασθεί, ή η ελευθερία σας έχει περιοριστεί, με σκοπό να σας εκμεταλλευθούν οικονομικά με την άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας, απειλών ή με άλλο τρόπο που δε σας άφηνε άλλη επιλογή [προσαρμόζεται ανάλογα με το ιστορικό της εμπορίας του θύματος που ενημερώνεται].

18. Διαθέσιμο στην Ενότητα Εργαλεία EMA στον ιστότοπο του ΕΚΚΑ: <https://ekka.org.gr/index.php/el/ethnikos-mixanizmos-anaforas>

19. Η παρούσα αποτελεί πρόταση για συνοπτική, αλλά πλήρη αναφορά των δικαιωμάτων που έχει για την προστασία του και την επικοινωνία

Ως θύμα εμπορίας ανθρώπων έχετε δικαίωμα στα παρακάτω και θα προσπαθήσουμε μαζί να έχετε πρόσβαση σε:

- δωρεάν **ιατροφαρμακευτική περίθαλψη** σε δημόσιο Νοσοκομείο,
- **ψυχολογική** στήριξη,
- **μετάφραση και διερμηνεία** (αν συντρέχει τέτοια περίπτωση),
- βοήθεια στην αναζήτηση ασφαλούς **στέγασης**,
- στη λήψη μέτρων από την αστυνομία για την **ασφάλειά** σας, εάν είστε σε κίνδυνο και,
- πρόσβαση σε **δικηγόρο** του προγράμματος δωρεάν νομικής βοήθειας.

Επίσης, έχετε δικαίωμα να καταγγείλετε τους δράστες στην αστυνομία, **ανεξαρτήτως πού βρίσκονται ή πού έγινε το έγκλημα σε βάρος σας**, έτσι ώστε να διωχθούν και να τιμωρηθούν. Σε αυτή την περίπτωση, εάν τυχόν είχατε εξαναγκαστεί να διαπράξετε παράνομες ενέργειες κατά το χρονικό διάστημα στο οποίο βρεθήκατε υπό εκμετάλλευση, τότε προβλέπει ο νόμος ότι δεν θα τιμωρηθείτε.

Πρέπει να τονίσω ότι, δεν είστε υποχρεωμένος/η να συνεργαστείτε με την αστυνομία. Εσείς θα αποφασίσετε αν θα συνεργαστείτε με την αστυνομία και πότε. Να ξέρετε ότι αν αποφασίσετε να συνεργαστείτε με την αστυνομία, προβλέπονται συγκεκριμένα δικαιώματα που έχετε, τα οποία θα σας εξηγήσει δικηγόρος, με τον/την οποίο/α θα μπορείτε να συζητήσετε την υπόθεσή σας.

Ανεξάρτητα αν θα αποφασίσετε να καταγγείλετε αυτούς που σας εκμεταλλεύτηκαν, έχετε δικαίωμα να ακολουθήσετε τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος για να αναγνωρισθείτε και επίσημα από τον Εισαγγελέα ως θύμα εμπορίας ανθρώπων.

Εάν το θύμα είναι πολίτης τρίτης χώρας:

Έχετε δικαίωμα επίσης, αφού αναγνωρισθείτε ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, να λάβετε προθεσμία μέχρι 3 μήνες για να αποφασίσετε εάν θα συνεργαστείτε με την αστυνομία. Σε κάθε περίπτωση, αφού αναγνωρισθείτε επίσημα ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, έχετε

δικαίωμα να λάβετε άδεια διαμονής, με την οποία μπορείτε και να εργαστείτε.

Εάν το επιθυμείτε, έχετε δικαίωμα να επιστρέψετε με ασφάλεια στην πατρίδα σας.

Εάν το θύμα είναι πολίτης τρίτης χώρας και δεν έχει νομιμοποιητικά έγγραφα:

Ο νόμος προβλέπει την προστασία σας από την απέλαση²⁰.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Από τις πληροφορίες που μου έχετε δώσει, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να είστε θύμα εμπορίας ανθρώπων. Η εμπορία ανθρώπων στην Ελλάδα είναι ποινικό αδίκημα και σημαίνει ότι έχετε *διακινηθεί, εξαπατηθεί, εξαναγκασθεί, ή η ελευθερία σας έχει περιοριστεί*, με σκοπό να σας εκμεταλλευθούν οικονομικά²¹ [προσαρμόζεται ανάλογα με το ιστορικό της εμπορίας του θύματος που ενημερώνεται].

Επειδή είστε ηλικίας κάτω των 18 ετών, είμαστε υποχρεωμένοι να καταγγείλουμε το γεγονός αυτό στις Αρχές, ώστε να σας προστατεύσουμε, αλλά και για να μπορείτε να έχετε πρόσβαση σε ό,τι δικαιούστε. Ως θύμα εμπορίας ανθρώπων έχετε δικαίωμα στα παρακάτω και θα προσπαθήσουμε να έχετε πρόσβαση σε:

- δωρεάν **ιατροφαρμακευτική περίθαλψη** σε δημόσιο Νοσοκομείο
- **ψυχολογική** στήριξη,
- **μετάφραση και διερμηνεία** (αν συντρέχει τέτοια περίπτωση)
- ασφαλή στέγαση σε ξενώνα με άλλα παιδιά,
- δωρεάν νομική βοήθεια,
- εκπαίδευση,
- ενημέρωση για κάθε εξέλιξη της διαδικασίας,
- και μπορείτε να έχετε τη γνώμη σας για κάθε απόφαση που λαμβάνεται για εσάς.

Επίσης, θα φροντίσουμε ώστε να διοριστεί επιτροπος που θα είναι υπεύθυνος για εσάς και την παρακολούθηση της υπόθεσής σας.

με τις Αρχές το πιθανό θύμα εμπορίας που εξυπηρετείτε. Σημειώστε ότι, κάθε δικαίωμα, που συνοπτικά αναφέρεται εδώ, αναλύεται και σε επιμέρους δικαιώματα ή διαδικασίες. Ειδικότερα, για την ποινική διαδικασία, η συνδρομή νομικού παραστάτη δικηγόρου είναι απαραίτητη για την απόλαυση όλων των δικαιωμάτων που χορηγούνται από το ισχύον νομικό πλαίσιο.

20. Υπενθυμίζεται ότι η ακριβής διατύπωση του άρ. 12 παρ. 2 Ν. 3064/2002 είναι: Κατά τη διάρκεια της προστασίας ή αρωγής, οι αλλοδαποί θύματα κατά την έννοια του παρόντος δεν απελαύνονται. Απόφαση απέλασης που έχει εκδοθεί, αλλά δεν έχει ακόμη εκτελεστεί, αναστέλλεται.

21. Υπενθυμίζεται ότι στην περίπτωση των παιδιών θυμάτων δεν απαιτείται η διερεύνηση της χρήσης μέσων για την τέλεση κάποιας από τις ενέργειες της εμπορίας.

Μπορούμε επίσης να συνεργαστούμε για να βρούμε λύσεις ώστε να εντοπίσετε την οικογένειά σας ή να επιστρέψετε στην πατρίδα σας, αν θέλετε. (για τα δύο τελευταία θα κρίνετε την αναγκαιότητα ή και την επικινδυνότητά τους σε σχέση με την περίπτωση του παιδιού θύματος, αναλόγως με την αξιολόγηση από εσάς του βέλτιστου συμφέροντός του. Για παράδειγμα, αν η στρατολόγηση ξεκίνησε στη χώρα καταγωγής, αν υπήρξε απαγωγή κ.λπ., είναι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την επιλογή ή μη του εντοπισμού του).

Έχετε δικαίωμα επίσης, αφού αναγνωριστείτε ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, να λάβετε προθεσμία μέχρι 5 μήνες για να αποφασίσετε εάν θα συνεργαστείτε με την αστυνομία, για να συλληφθούν και να τιμωρηθούν οι δράστες. Σε κάθε περίπτωση, αφού αναγνωριστείτε επίσημα ως θύμα εμπορίας ανθρώπων από τον Εισαγγελέα, έχετε δικαίωμα να λάβετε άδεια διαμονής, και μέχρι τότε προστατεύεστε από την απέλαση.

Πηγές:

1. European Commission, *Reference Document Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings Especially for Consular Services and Border Guards*, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/guidelines_on_identification_of_victims_1.pdf
2. European Commission, *Study on the gender dimension of trafficking in human beings*, <https://respect.international/study-on-the-gender-dimension-of-trafficking-in-human-beings/>, 2016, σελ. 9.
3. European Parliamentary Research Service (EPRS), *Detecting and protecting victims of trafficking in hotspots, Ex-post Evaluation (Study)*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0661&from=EN>, 2020, σελ. 3.
4. Global Protection Cluster, *An Introductory Guide to Anti-Trafficking Action in Internal Displacement Context*, https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/Introductory-Guide-on-Anti-Trafficking-in-IDP-Contexts_2020_FINAL-1.pdf, 2020.
5. UNODC, *Human Trafficking Indicators*, https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf
6. UNODC, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>, Σεπτέμβριος 2004.
7. UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_BOOK_web_small.pdf, Δεκέμβριος 2018.
8. UNODC, *Countering Trafficking in Persons in Conflict Situations*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2018/17-09063_Briefing_Note_TIP_in_conflict_A4_Ebook.pdf, Δεκέμβριος 2018.
9. UNODC, *Identification of victims. Importance of early and accurate victim identification*, <https://www.unodc.org/e4j/en/tip-and-som/module-8/key-issues/identification-of-victims.html>
10. UNODC, *Human Trafficking Indicators*, https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf
11. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Κακοποίησης-Παραμέλησης των Παιδιών, *Οδηγός για την ανίχνευση ανήλικων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων - Εγχειρίδιο χρήσης του εργαλείου SESN*, <https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2019/12/EGXEIRIDIO-SESN-final.pdf>, 2015
12. Frank, Richard W., *Human Trafficking Indicators, 2000-2011: A New Dataset*, <https://ssrn.com/abstract=2314157> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2314157>, Δεκέμβριος 2013.
13. M. Ibanez and D. D. Suthers, *Detection of Domestic Human Trafficking Indicators and Movement Trends Using Content Available on Open Internet Sources*, 47th Hawaii International Conference on System Sciences, Waikoloa, HI, <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6758797>, 2014 σελ. 1556-1565.

Δ.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων είναι από τα πιο επικερδή εγκλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο, και βασικός στόχος των δραστηριοτήτων είναι οι πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, συμπεριλαμβάνοντας και την πλέον ευάλωτη, που είναι τα παιδιά²². Από τα εντοπιζόμενα θύματα εμπορίας ανθρώπων παγκοσμίως, περίπου το 28% είναι παιδιά, ενώ σε περιοχές όπως την Υποσαχάρια Αφρική, Κεντρική Αμερική και Καραϊβική το αντίστοιχο ποσοστό αυξάνεται σε 64-62%²³. Οι πιο συχνές μορφές εκμετάλλευσης με θύματα κορίτσια είναι η σεξουαλική εκμετάλλευση και ο εξαναγκαστικός γάμος με σκοπό την εκμετάλλευσή τους, ενώ τα αγόρια παρατηρείται ότι πέφτουν πιο συχνά θύματα εκμετάλλευσης με τη συμμετοχή τους σε ένοπλες επιχειρήσεις²⁴.

Οι δράστες, εκμεταλλεζόμενοι την ανάγκη των παιδιών για προστασία, ειδικά εκείνων που στερούνται τη γονική φροντίδα (ασυνόδευτα παιδιά), αλλά και την έμφυτη τάση τους να εμπιστεύονται τους ενήλικες, τα χειραγωγούν ευκολότερα και έτσι καταλήγουν τα ίδια να μην αντιλαμβάνονται τι τους συμβαίνει και για ποιο λόγο. Οι σωματικές και οι ψυχολογικές συνέπειες της εμπορίας ανθρώπων στα παιδιά θύματα είναι ιδιαίτερα τραυματικές, με αντίκτυπο και στην ενήλικη ζωή τους, γι' αυτό είναι σημαντικό να εντοπίζονται έγκαιρα.

Δ1. Ενδείξεις παιδικής εκμετάλλευσης

Σχετικά με τις ενδείξεις εμπορίας ανθρώπων στις περιπτώσεις παιδιών θυμάτων, ενώ παρατηρούνται πολλές κοινές με εκείνες των ενηλίκων, ο/η επαγγελματίας οφείλει να εστιάσει και σε πιο εξειδικευμένες ενδείξεις που εκδηλώνονται στην παιδική ηλικία. Πολλές από αυτές επίσης, συναντώνται και σε περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης, ωστόσο σε συνδυασμό με το ιστορικό του παιδιού, ο/η επαγγελματίας είναι σε θέση να διαφοροποιήσει τις περιπτώσεις και να καταλήξει εάν η κακοποίηση του παιδιού συνδέεται και με εμπορία ανθρώπων ή όχι. Σε κάθε περίπτωση φυσικά, η ανάληψη δράσης καθώς και η παροχή υπηρεσιών προστασίας είναι αναγκαίες.

Πιο συγκεκριμένα, ενδείξεις που πρέπει να προβληματίσουν τον/την επαγγελματία για να διερευνήσει περαιτέρω το ιστορικό του παιδιού, μπορεί να είναι:

Όταν τα παιδιά:

- ▶ Είναι ασυνόδευτα και δεν έχουν πρόσβαση στον γονέα ή τον κηδεμόνα τους
- ▶ Συνοδεύονται από ενήλικες που δεν είναι γονείς ή συγγενείς και που επιμένουν να παραμένουν μαζί τους συνεχώς
- ▶ Δεν μπορούν να επιβεβαιώσουν το όνομα ή τη διεύθυνση του ατόμου που επρόκειτο να συναντήσουν κατά την άφιξή τους στη χώρα
- ▶ Εκδηλώνουν συμπεριφορές που παραπέμπουν σε παλινδρόμηση σε προγενέστερα στάδια ανάπτυξης (π.χ. νυχτερινή ενούρηση)
- ▶ Δεν έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση ή έχουν διακόψει την εκπαίδευσή τους
- ▶ Δεν έχουν την τυπική συμπεριφορά παιδιών της ηλικίας τους
- ▶ Παρουσιάζουν ενδείξεις παραμέλησης – βασικής φροντίδας, υποσιτισμού, παραμέληση βασικών ιατρικών αναγκών.
- ▶ Δεν έχουν χρόνο για παιχνίδι
- ▶ Ζουν σε ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης
- ▶ Κάνουν εργασίες ακατάλληλες για την ηλικία τους
- ▶ Αναφέρουν ότι τα «βρήκε» κάποιος ενήλικας και τα «βοήθησε»
- ▶ Αποφεύγουν ή αρνούνται να μιλήσουν σε κάποιο πρόσωπο εξουσίας.
- ▶ Έχουν στην κατοχή τους χρήματα, ακριβά ρούχα, κινητά τηλέφωνα ή άλλα αγαθά χωρίς κάποια αληθοφανή εξήγηση.
- ▶ Ντύνονται με ρούχα που δεν ταιριάζουν στην ηλικία τους και στην καθημερινότητα ενός παιδιού
- ▶ Έχουν αριθμούς τηλεφώνων υπηρεσιών μεταφοράς (ταξί κ.ά.)

22. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΜΕΡΟΣ Ι, άρ. 1: «Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε άνθρωπο νεότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.», <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/dsdp.pdf>

23. UNICEF, Press release <https://www.unicef.org/press-releases/children-account-nearly-one-third-identified-trafficking-victims-globally>, Ιούλιος 2018.

24. ICAT, *Trafficking in Children*, Issue brief 6, https://icat.un.org/sites/g/files/tmzbd1461/files/publications/icat-ib-06-trafficking_in_children.pdf, Ιούλιος 2018, σελ. 1.

Όταν τα παιδιά:

- ▶ Δεν θέλουν ή δεν μπορούν να δώσουν προσωπικές πληροφορίες ή λεπτομέρειες σχετικά με το μέρος διαμονής τους
- ▶ Περιγράφουν μία ιστορία που παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία με περιγραφές άλλων ατόμων, πιθανόν υποδεικνύοντας ότι μπορεί να μην είναι αληθής και να έχει καθοδηγηθεί.
- ▶ Εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες, συνήθως μαζί και με άλλα παιδιά
- ▶ Φοβούνται να δώσουν πληροφορίες ως προς τα αναφερόμενα πρόσωπα φροντίδας

6 - 12 ετών

- Δυσκολία στη συγκέντρωση/ μνήμη
- Αποφυγή βλεμματικής επαφής
- Δεν χαμογελάει
- Ψυχοκινητική υπερδιέγερση ή ψυχοκινητική επιβράδυνση
- Παράπονα για σωματικούς πόνους και ενοχλήσεις χωρίς παθολογικά αίτια
- Προσωρινή απώλεια κατεκτημένων αναπτυξιακών δεξιοτήτων (π.χ έλεγχος σφιγκτήρων)
- Διαταραγμένος λόγος

12 - 17 ετών

- Δυσκολία στη συγκέντρωση/μνήμη και ανάκληση παρελθοντικών εμπειριών
- Παραμελημένη εμφάνιση
- Παραμελημένη προσωπική υγιεινή
- Αυτοτραυματισμοί
- Παρουσία αισθημάτων ενοχής
- Επιθετική συμπεριφορά
- Παρουσία έντονου και υπερβολικού άγχους
- Συχνές απουσίες/Διακοπή από το σχολείο

Τα παιδιά, όπως προαναφέρθηκε, αντιλαμβάνονται τις καταστάσεις που βιώνουν (τραύμα, κακομεταχείριση και γενικότερα βία) εκφράζοντας τα συναισθήματα τους με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκονται. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να γνωρίζει ο/η επαγγελματίας τι αναμένεται ως προς τις γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες από παιδιά διαφορετικών ηλικιακών ομάδων και αν αντιστοιχούν σε αυτές συμπεριφορές που εντοπίζει και χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Μερικές από αυτές ενδέχεται να είναι οι ακόλουθες:

0 - 6 ετών

- Δεν φαίνεται να προτιμά τα πρόσωπα φροντίδας από άλλους ενήλικες ακόμα και ξένους (μοιάζει να αναζητεί παρηγοριά και προσοχή από οποιονδήποτε) ή δεν φαίνεται να έχει οικειότητα με το άτομο που το συνοδεύει
- Ασυνήθιστη ευερεθιστότητα/συχνό και έντονο κλάμα
- Ανησυχία στον ύπνο
- Αλλαγές στην όρεξη
- Αναπτυξιακές καθυστερήσεις/καθυστέρηση στην ομιλία
- Παράπονα για σωματικούς πόνους και ενοχλήσεις χωρίς παθολογικά αίτια

Μέτρα προστασίας παιδιών

Τα μέτρα προστασίας που προβλέπονται για τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων, έχουν στόχο την προαγωγή της σωματικής, ψυχικής, διανοητικής και κοινωνικής ανάπτυξής τους. Πρέπει να είναι πάντα εξατομικευμένα και οι επαγγελματίες οφείλουν να τα προσαρμόζουν με βάση την ηλικία, το φύλο, το πολιτισμικό υπόβαθρο και τις ανάγκες του κάθε παιδιού, ενημερώνοντάς το για κάθε βήμα και λαμβάνοντας υπόψη τους την άποψή του. Ο προσδιορισμός του **βέλτιστου συμφέροντος** του παιδιού πρέπει να προηγείται οποιασδήποτε απόφασης πρόκειται να ληφθεί για το παιδί. Το παιδί μπορεί να εκφράσει τις επιθυμίες και τις απόψεις του, οι οποίες λαμβάνονται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά του.

25. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού, Οδηγός για την ανίχνευση ανήλικων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων - Εγχειρίδιο χρήσης του εργαλείου SESN, <https://eodp.gov.gr/wp-content/uploads/2019/12/EGXEIRIDIO-SESN-final.pdf>, 2015.

Ανάλογα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του ανηλίκου και τους κινδύνους τους οποίους διατρέχει, μπορεί ο επαγγελματίας να προβεί σε ενέργειες με στόχο να καλυφθούν οι ακόλουθες ανάγκες:

1. Εντοπισμός της οικογένειας/ επαναπατρισμός
2. Ασφαλής στέγαση
3. Ψυχολογική υποστήριξη
4. Πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
5. Εκπαίδευση
6. Αναδοχή και τεκνοθεσία
7. Διορισμός επιτρόπου για τα ασυνόδευτα παιδιά

Δ2. Επικοινωνία και Συνέντευξη με παιδί θύμα

Κατά την επικοινωνία με παιδιά θύματα εκμετάλλευσης-κακοποίησης είναι απαραίτητο να τηρούνται κάποιες βασικές αρχές οι οποίες καθησυχάζουν το παιδί, διευκολύνουν τον/την επαγγελματία να χτίσει σχέση εμπιστοσύνης μαζί του, αλλά και να παράσχει αποτελεσματικότερα τις υπηρεσίες που αυτό έχει ανάγκη. Συστήνεται, όπου αυτό είναι εφικτό, να παίρνουν συνεντεύξεις από παιδιά, επαγγελματίες εξειδικευμένοι στην παιδική προστασία και τα δικαιώματα του παιδιού.

Παραθέτουμε μερικές βασικές συμβουλές:

01

- ▶ Εφόσον είναι εφικτό, επιλέξτε ποιος/α είναι ο/η κατάλληλα εκπαιδευμένος/η επαγγελματίας²⁶ να μιλήσει μαζί με το παιδί, ανάλογα με το φύλο, τη γλώσσα και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

02

- ▶ Προετοιμαστείτε πριν τη συνέντευξη, μάθετε όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό και το προφίλ του παιδιού με το οποίο πρόκειται να μιλήσετε.

03

- ▶ Εξηγήστε ποιος/α είστε, για ποιο λόγο μιλάτε μαζί και τι θα ακολουθήσει στη συνέχεια.

04

- ▶ Ξεκινήστε την κουβέντα με ένα φιλικό και οικείο προς το παιδί θέμα.

05

- ▶ Δημιουργήστε ασφαλές και ζεστό περιβάλλον για συζήτηση. Αν είναι δυνατό, χρησιμοποιήστε παιχνίδια, χρώματα και βιβλία.

06

- ▶ Αφιερώστε χρόνο στη συζήτηση και μη βιάζεστε.

07

- ▶ Μιλάτε σε όσο το δυνατό πιο απλή και κατανοητή γλώσσα χρησιμοποιώντας όρους που χρησιμοποιεί το ίδιο το παιδί για να εκφραστεί.

08

- ▶ Εξηγείτε τις διαδικασίες με τρόπο που το παιδί να μπορεί να σας κατανοήσει.

09

- ▶ Κάνετε ανοιχτές ερωτήσεις και αποφεύγετε να κατευθύνετε τις απαντήσεις, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά συνηθίζουν να δίνουν στους ενήλικες τις απαντήσεις που πιστεύουν ότι θέλουν να ακούσουν.

10

- ▶ Να είστε καθησυχαστικοί/ές και υποστηρικτικοί/ές. Επιβεβαιώστε του ότι δεν φταίει για αυτό που του συνέβη.

11

- ▶ Μην πιέζετε για λεπτομέρειες.

12

- ▶ Κάνετε διαλείμματα, έτσι ώστε να μην κουραστεί το παιδί.

13

- ▶ Παρατηρήστε τη γλώσσα του σώματος, τη δική σας και του παιδιού που έχετε απέναντί σας.

14

- ▶ Δώστε σημασία, ακούστε και δείξτε σεβασμό στις απόψεις, τις σκέψεις και τα «πιστεύω» του παιδιού.

15

- ▶ Κλείνετε τη συνέντευξη επιβραβεύοντας το παιδί, επιβεβαιώνοντας ότι «τα πήγε καλά» και ότι αν θέλει να σας μιλήσει ξανά είστε διαθέσιμοι/ές.

26. IOM, *Investigating Human Trafficking Cases Using a Victim-centred Approach*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/investigating_human_trafficking.pdf, 2018, σελ. 44.

Πηγές:

1. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΜΕΡΟΣ Ι, άρ. 1: «Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρωπίνον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.», <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/open docpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf83a2>
2. UNICEF, Press release <https://www.unicef.org/press-releases/children-account-nearly-one-third-identified-trafficking-victims-globally>, Ιούλιος 2018.
3. ICAT, *Trafficking in Children, Issue brief 6*, https://icat.un.org/sites/g/files/tmzbd1461/files/publications/icat-ib-06-trafficking_in_children.pdf, Ιούλιος 2018, Ιούλιος 2018, σελ. 1.
4. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού, Οδηγός για την ανίχνευση ανήλικων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων - Εγχειρίδιο χρήσης του εργαλείου SESN, <https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2019/12/EGXEIRIDIO-SESN-final.pdf>, 2015.
5. IOM, *Investigating Human Trafficking Cases Using a Victim-centred Approach*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/investigating_human_trafficking.pdf, 2018, σελ. 44.

Ε.**ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΥΜΑΤΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ**

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει ο/η επαγγελματίας για την υποστήριξη του πιθανού θύματος, σύμφωνα με τις Προτυποποιημένες Διαδικασίες Λειτουργίας του EMA. Συμπεριλαμβάνονται επίσης προτάσεις για τη διαχείριση δυσκολιών που συναντάμε συχνά. Διακριτή υπο-ενότητα αποτελεί η παρουσίαση των βημάτων νομικής υποστήριξης και της διαδικασίας χαρακτηρισμού, με τρόπο που να γίνεται κατανοητή και από επαγγελματίες μη-νομικούς.

Ε1. Ορισμός Προστασίας – Θυματοκεντρική Προσέγγιση

Η συνθήκη της εμπορίας ανθρώπων για τα άτομα που την έχουν υποστεί, εμπεριέχει συνήθως πολλαπλές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, οι οποίες ποικίλουν ανάλογα με το είδος της εκμετάλλευσης, τις συνθήκες και το χρονικό διάστημα στο οποίο το άτομο βρισκόταν υπό εκμετάλλευση. Το γεγονός αυτό πρακτικά μεταφράζεται σε καταπάτηση της αξιοπρέπειας και της αυτοδιάθεσης του ατόμου, σε κίνδυνο της ζωής του, της σωματικής του ακεραιότητας και της ασφάλειάς του εν γένει. Καταστάσεις όπως φυλάκιση, απαγωγή, εξευτελισμοί, βιασμοί, ξυλοδαρμοί, βασανιστήρια, λιμοκτονία, ψυχολογική και σωματική κακοποίηση όπως και στέρηση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μεταξύ άλλων, είναι μερικές μόνο από τις καταστάσεις που καταγράφονται πολύ συχνά στο ιστορικό ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων.

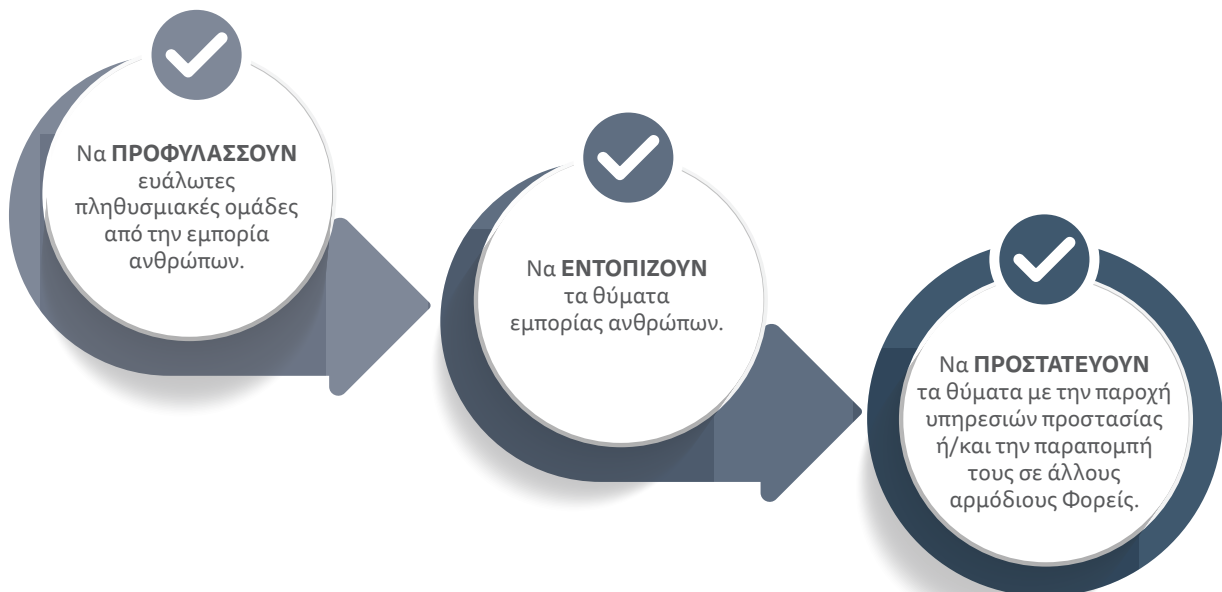
Τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα που καταπατούνται στην εμπορία ανθρώπων είναι τα ακόλουθα:

- Το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια
- Το δικαίωμα μη υποταγής στη δουλεία, την ειλω-

τεία, την καταναγκαστική εργασία ή τη δουλεία χρέους

- Το δικαίωμα να μην υποβάλλονται σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση
- Το δικαίωμα να μην πωλούνται, ανταλλάσσονται ή να «μπαίνουν» σε εξαναγκαστικό γάμο
- Το δικαίωμα στην απαλλαγή από την έμφυλη βία
- Το δικαίωμα στην ελεύθερη μετακίνηση
- Το δικαίωμα σε δίκαιες και ευνοϊκές συνθήκες εργασίας
- Το δικαίωμα στη συμπεριληπτική και δίκαιη ποιτική εκπαίδευση αλλά και ευκαιρίες δια βίου μάθησης
- Το δικαίωμα σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο
- Το δικαίωμα στην ισότητα και τη μη διάκριση

Όλα τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προλαμβάνουν και να καταπολεμούν την εμπορία ανθρώπων, να προστατεύουν και να βοηθούν τα θύματα αυτής. Οι επαγγελματίες φορέων προστασίας μιας χώρας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη στήριξη των προσπαθειών καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων. Οι επαγγελματίες αυτοί, ανάλογα πάντα με την ειδικότητα και την εμπειρία τους, έχουν το καθήκον να κινούνται σε τρεις κατευθύνσεις:

Τι εννοούμε όταν λέμε «υπηρεσίες προστασίας»;

Μετά τον εντοπισμό του θύματος εμπορίας ανθρώπων, **εφόσον το θύμα το επιθυμεί και συναινεί κατόπιν ενημέρωσής του**, είναι πολύ πιθανό να κριθεί αναγκαία η παροχή υπηρεσιών προστασίας. Οι υπηρεσίες αυτές ξεκινούν από την κάλυψη πρώτων βασικών αναγκών και φτάνουν μέχρι την ψυχολογική, σωματική και κοινωνική αποκατάσταση του ατόμου, δεδομένων των συνεπειών που η τραυματική αυτή εμπειρία έχει προκαλέσει σε αυτό. Οι συνέπειες αυτές μπορεί να είναι αποτέλεσμα πολλαπλών και μακροχρόνιων συμβάντων κακοποίησης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της εμπορίας και είναι συχνά βαθιά τραυματικές για ένα θύμα, μπορεί να το στιγματίσουν και να το ακολουθούν, επηρεάζοντας και τη μετέπειτα ζωή του.

Μέσα από την ψυχοκοινωνική στήριξη που λαμβάνουν τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τη σταδιακή επανάκτηση της αυτοπεποίθησής τους καθώς και τη σχέση εμπιστοσύνης που αναπτύσσουν με τον επαγγελματία που θα συνεργαστούν, ενδυναμώνονται να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους ως θύματα αυτής της εγκληματικής πράξης, προχωρώντας σε ποινικές διαδικασίες. Σε κάθε περίπτωση, είτε καταγγείλουν τους δράστες είτε όχι, αυτό δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού τους από δομές στήριξης και προστασίας.

Τι είναι η «θυματοκεντρική προσέγγιση»;

Βασικό συστατικό του EMA, το οποίο διαπερνάει όλες του τις λειτουργίες σε κάθε επίπεδο και προωθείται ως η θεμελιώδης αρχή διαχείρισης υποθέσεων εμπορίας, από και προς όλους τους φορείς που τον απαρτίζουν, είναι η **θυματοκεντρική προσέγγιση** - η προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα. Οι επιπτώσεις - σωματικές και ψυχολογικές - της εμπορίας ανθρώπων στα θύματα ποικίλουν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε θύματος όπως το φύλο, την ηλικία, την προϋπαρξη επιπρόσθετης ευαλωτότητας κ.ά. αλλά και με το διαφορετικό ιστορικό εμπορίας. Η πολυπλοκότητα της κάθε υπόθεσης αναδεικνύει την ανάγκη για τον/την επαγγελματία να δημιουργεί κάθε φορά ένα εξατομικευμένο πλάνο προστασίας, που θα υπακούει στις ατομικές ανάγκες και επιθυμίες του θύματος, ακολουθώντας έτσι τη θυματοκεντρική προσέγγιση στον τρόπο σχεδιασμού και παροχής των υπηρεσιών.

Βασικές αρχές της θυματοκεντρικής προσέγγισης:

- Σεβασμός στα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια του ατόμου
- Κάθε άτομο είναι ξεχωριστό

- Κάθε άτομο αντιδρά διαφορετικά στην εμπειρία της εκμετάλλευσης που έχει υποστεί
- Κάθε άτομο έχει διαφορετικές ανάγκες αλλά και δυνατότητες
- Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα, ανάλογα με την ηλικία και τις συνθήκες στις οποίες βρίσκεται, να αποφασίζει για το ποιος θα μάθει τι του/της έχει συμβεί και ποιες θα είναι οι επόμενες ενέργειες που θα γίνουν για την προστασία του.
- Κάθε θύμα πρέπει να γίνεται πιστευτό και να αντιμετωπίζεται με προσοχή και ενσυναίσθηση από τον/την επαγγελματία

Απώτερος σκοπός της θυματοκεντρικής προσέγγισης μακροπρόθεσμα, είναι να επανακτήσει σταδιακά το θύμα τον έλεγχο της ζωής και των πράξεών του, την αξιοπρέπεια αλλά και το δικαίωμα στην αυτοδιάθεσή του.

Στην εμπορία ανθρώπων το θύμα αποδυναμώνεται χάνοντας την ελευθερία να αποφασίζει για τον εαυτό του. Μέσω της θυματοκεντρικής προσέγγισης, το θύμα ενδυναμώνεται και του υπενθυμίζουμε ότι εκείνο ορίζει και πάλι τη ζωή του.

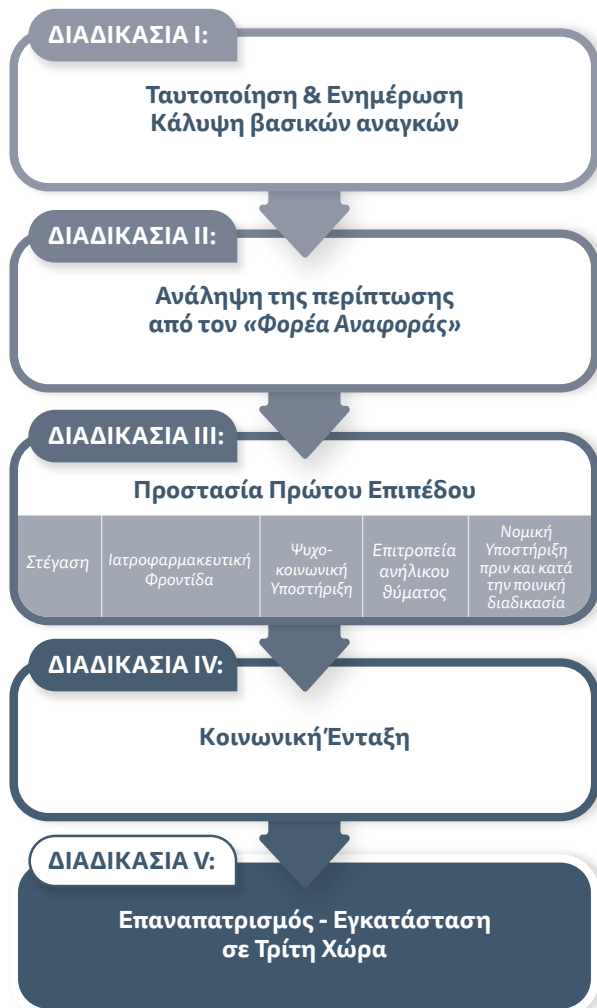
E2.

Τα στάδια και οι διαδικασίες προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Οι προτυποποιημένες διαδικασίες λειτουργίας του EMA, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από τους Φορείς που έχουν ενταχθεί στον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς και που συμμετείχαν στις ομάδες εργασίες που συντονίζει το ΕΚΚΑ, προβλέπουν συγκεκριμένα βήματα για την προστασία των θυμάτων. Χωρίζονται σε στάδια, από τη στιγμή του εντοπισμού ενός θύματος μέχρι και την ολοκλήρωση της παροχής υπηρεσιών σε αυτό. Τα βήματα αυτά αφορούν σε ένα ευρύ φάσμα επαγγελματιών πρώτης γραμμής, όλων των ειδικοτήτων, από τη στιγμή που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή μέσω του φορέα τους με ένα πιθανό θύμα. Βασικό συστατικό του EMA είναι η διατομεακότητα, έτσι ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς να γνωρίζουν και να συμμετέχουν ενεργά και συμπληρωματικά στα στάδια αυτά προστασίας των θυμάτων. Ωστόσο, χρειάζεται να διαχωρίσουμε τα είδη υπηρεσιών προστασίας και να τονίσουμε ότι το υπάρχον δίκτυο επαγγελματιών οφείλει να οριοθετεί την παρέμβασή του, ανάλογα με τον ρόλο, τις αρμοδιότητες και την εξειδίκευση του κάθε

φορέα. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα βλέπουμε τα στάδια της προστασίας θυμάτων με τη χρονολογική σειρά που λαμβάνουν χώρα σε πραγματικές συνθήκες.

Ε3. Τα στάδια των προτυποποιημένων διαδικασιών λειτουργίας του EMA πιο αναλυτικά:

Διαδικασία I: Ταυτοποίηση και Ενημέρωση - Κάλυψη Βασικών Αναγκών

Είναι το πρώτο βασικό βήμα μετά τον εντοπισμό ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων. Αφορά όλους τους επαγγελματίες που είναι πιθανό να συναντήσουν ένα θύμα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, όχι μόνο τους επαγγελματίες εξειδικευμένων φορέων προστασίας. Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό όλο το προσωπικό πρώτης γραμμής φορέων

που έρχονται σε επαφή με ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, ακόμη και για διαδικαστικά ζητήματα, να είναι εκπαιδευμένο ή έστω ενήμερο για τις ενδείξεις της εμπορίας αλλά και τα βασικά δικαιώματα του θύματος. Στις περισσότερες περιπτώσεις το πιο δύσκολο κομμάτι είναι να γίνει ο εντοπισμός ενός θύματος κι αυτό γιατί τα θύματα εκμετάλλευσης στις περισσότερες περιπτώσεις δεν αντιλαμβάνονται την κατάσταση στην οποία βρίσκονται ή φοβούνται σε τέτοιο βαθμό που δεν θα αναζητήσουν βοήθεια. Έτσι, είναι εξαιρετικά σημαντικός ο ρόλος των επαγγελματιών που θα συναντήσουν στον δρόμο τους, που θα αναγνωρίσουν τα σημάδια εμπορίας και θα δράσουν, ανάλογα με την περίπτωση. Όταν λοιπόν ο/η επαγγελματίας εντοπίσει και ταυτοποιήσει ένα πιθανό θύμα, όταν δηλαδή αναγνωρίζει τα στοιχεία της εμπορίας στο ιστορικό του:

1. Το ενημερώνει για το φαινόμενο της εμπορίας, όσο πιο απλά και διακριτικά γίνεται, για τα δικαιώματά του, τη δυνατότητα συνεργασίας με την αστυνομία και για τον EMA
2. Καλύπτει, αν είναι δυνατό, βασικές ανάγκες όπως τροφή, ένδυση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, επικοινωνία με οικογένεια κ.λπ.. Αν αυτό δεν είναι εφικτό εντός του φορέα του/της, τότε παραπέμπει σε άλλο σχετικό φορέα
3. Αφού καλύψει τα δύο προηγούμενα βήματα, αναφέρει την υπόθεση στον EMA, με την αποστολή της Φόρμας Αναφοράς

Διαδικασία II: Ανάληψη της Περίπτωσης από τον «Φορέα Αναφοράς»

Όποιος από τους Φορείς, που συνεργάζονται με το πιθανό θύμα, κρίνεται πιο κατάλληλος με βασικό κριτήριο τη σταθερότητα της συνεργασίας μαζί του, θα οριστεί από τον EMA/EKKA ως Φορέας Αναφοράς της περίπτωσης (μπορεί να είναι και ο Φορέας που το εντόπισε, εφόσον πληροί την παραπάνω προϋπόθεση). Εδώ, συνήθως, αναφερόμαστε στον φορέα που αναλαμβάνει τη διαχείριση του περιστατικού, εκείνον δηλαδή που **αναλαμβάνει την παροχή της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και τη διαμεσολάβηση για την εξασφάλιση των απαραίτητων υπηρεσιών για την προστασία του θύματος.**

Ο Φορέας Αναφοράς είναι υπεύθυνος για την παρακολούθηση της πορείας προστασίας του θύματος μετά την ένταξή του στον EMA, και για την ενημέρωση του EMA/EKKA κατά τη διαδικασία της παρακολούθησης.

Διαδικασία III: Προστασία Πρώτου Επιπέδου

Σε αυτή τη διαδικασία, περιγράφεται το κρίσιμο στάδιο της παροχής των βασικών υπηρεσιών προστασίας. Αυτό απαιτεί από τον/την επαγγελματία μια σειρά ενεργειών (βλ. ενότητα «Διαχείριση Περιστατικού» Ζ1 και επ.), που ξεκινά από την εκτίμηση αναγκών και επικινδυνότητας και που μπορεί να περιλαμβάνουν την παροχή υπηρεσιών προστασίας από τον ίδιο τον Φορέα ή/και τη συνεργασία με άλλους με στόχο την εξασφάλιση:

- Ασφαλούς και κατάλληλης στέγης, ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση του θύματος
- Ιατροφαρμακευτική φροντίδα
- Κοινωνική και Ψυχολογική Υποστήριξη
- Νομική Συμβουλευτική και Εκπροσώπηση

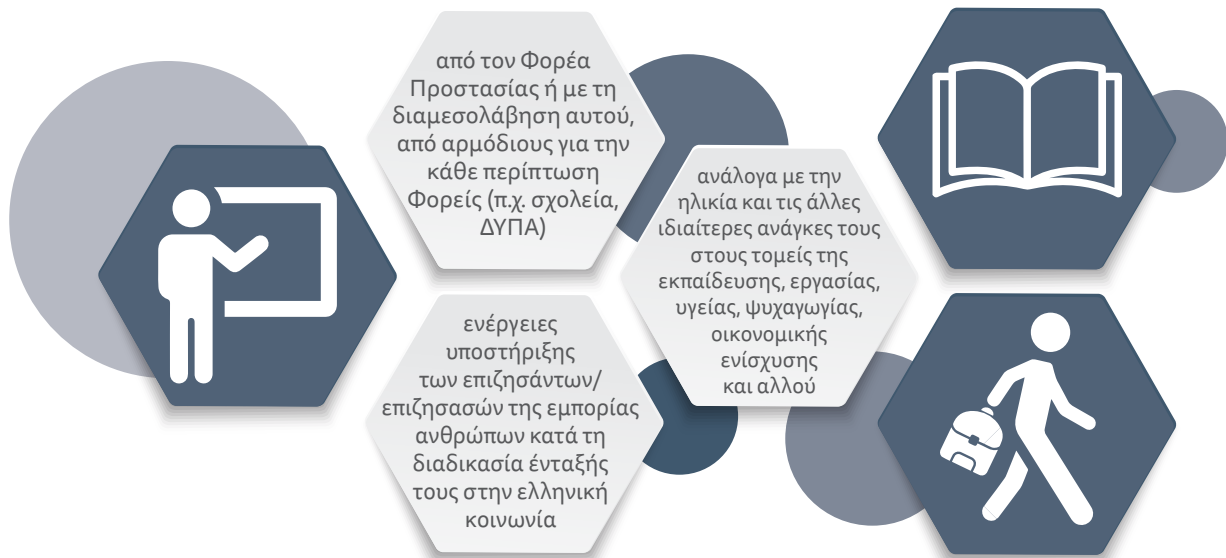
Μετά τη δρομολόγηση της παροχής υπηρεσιών προστασίας πρώτου επιπέδου, συνεχίζεται η πα-

ρακολούθηση της περίπτωσης, για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε νέας ανάγκης προκύψει και με μακροπρόθεσμο στόχο την κοινωνική ένταξη του θύματος στη χώρα (Διαδικασία IV). Πολλές φορές, μπορεί να συναποφασιστεί με το θύμα ως καλή εναλλακτική λύση ο επαναπατρισμός του ή ακόμη, εφόσον αυτό είναι εφικτό, η εγκατάστασή του σε Τρίτη χώρα (ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ V). Όταν κάθε συνεργασία με το θύμα ολοκληρωθεί ή για οποιοδήποτε λόγο, διακοπεί, δηλώνεται το κλείσιμο της περίπτωσης.

Αν πρόκειται για παιδί θύμα:

- Ενημερώνεται η αρμόδια Εισαγγελία για την προστασία ανηλίκων
- Σε περίπτωση ασυνόδευτου/χωρισμένου παιδιού θύματος ορίζεται επίτροπος

Διαδικασία IV: Κοινωνική Ένταξη

Αξιολογώντας πάντα το βέλτιστο συμφέρον του θύματος, ανάλογα με την επιθυμία του και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, αλλά και το ιστορικό της εμπορίας (τοποθεσία της εκμετάλλευσης, χρονικό διάστημα που συνέβη κ.λπ.) ώστε να προληφθεί κάθε πιθανότητα επαναθυματοποίησης, προχωράμε στην υποστήριξή του για την κάλυψη των αναγκών του. Στην περίπτωση που έχουμε ένα θύμα με μεταναστευτικό ή προσφυγικό προφίλ και κρίνεται ότι το πιο ασφαλές για το θύμα είναι να παραμείνει

στη χώρα όπου εντοπίστηκε (για παράδειγμα, σε περίπτωση που η στρατολόγηση έλαβε χώρα στη χώρα καταγωγής του) τότε μεριμνούμε έτσι ώστε να δρομολογηθεί η δικτύωση με υπηρεσίες ένταξης και ενσωμάτωσης του θύματος. Αυτές οι υπηρεσίες μπορεί να περιλαμβάνουν την εκμάθηση της τοπικής γλώσσας, την επαγγελματική αποκατάσταση ή την ένταξη στην εκπαίδευση με τελικό στόχο την αυτόνομη διαβίωση του ατόμου, όπου πια η διαχείριση της υπόθεσης ολοκληρώνεται.

Διαδικασία V: Επαναπατριsmός - Εγκατάσταση σε Τρίτη Χώρα

Όπως με την επιλογή της κοινωνικής ένταξης, έτσι και στην επιλογή του επαναπατριsmού, δηλαδή την **οικειοθελή και ασφαλή επιστροφή** στον τόπο καταγωγής του, χρειάζεται να αξιολογήσουμε μαζί με το θύμα εάν αυτό εξυπηρετεί καλύτερα το συμφέρον, την ασφάλεια και την επιθυμία του. Το ίδιο πρέπει να γίνει όταν εξετάζεται η δυνατότητα μετεγκατάστασής του σε τρίτη χώρα.

Στην περίπτωση του επαναπατριsmού, μετά από την πλήρη ενημέρωση του θύματος για τις επιλογές του και την εκτίμηση της επικινδυνότητας αυτής της επιλογής (για παράδειγμα, όταν η στρατολόγηση του θύματος πραγματοποιήθηκε στη χώρα του πιθανώς να μην είναι ασφαλές να επιστρέψει), και υπό την προϋπόθεση ότι το ίδιο συμφωνεί με αυτή την επιλογή, ακολουθούνται οι εξής διαδικασίες:

- Επικοινωνία του ΕΚΚΑ με εκπρόσωπο του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς της χώρας καταγωγής για τη διασφάλιση συνέχειας της προστασίας (προαιρετικά)
- Σε συνεργασία με Φορείς υποβοήθησης του οικειοθελούς επαναπατριsmού και την Πρεσβεία/ Προξενείο της χώρας καταγωγής δρομολογείται το ταξίδι
- Έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου
- Επιλογή ασφαλούς μέσου ταξιδιού
- Πρόβλεψη Συνοδείας κατά την αναχώρηση και Υποδοχής κατά την άφιξη

Εάν πρόκειται για παιδί θύμα:

- ▶ Είναι απαραίτητη η ενημέρωση της Εισαγγελίας αρμόδιας για την προστασία ανηλίκων. Με εντολή του Εισαγγελέα, διενεργείται κοινωνική έρευνα, με σκοπό τη διερεύνηση συνθηκών διαβίωσης της οικογένειας στον τόπο καταγωγής. Εναλλακτικά, διερευνάται και η πιθανότητα εισαγωγής σε προστατευμένο πλαίσιο φιλοξενίας στον τόπο καταγωγής. Στην περίπτωση ασυνόδευτου ανηλίκου, για την τελική απόφαση ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπει ο νόμος 4960/ 2022 περί Επιτροπείας ασυνόδευτων ανηλίκων.
- ▶ Ο/Η επαγγελματίας πρέπει να ενημερώνει το παιδί σε κάθε φάση της διαδικασίας και να ακούει τη γνώμη του, ωστόσο η ευθύνη για τη διαχείριση των υποθέσεων του βαρύνει τα όργανα που ορίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι σε όλες τις παραπάνω διαδικασίες η συναίνεση του θύματος είναι η βασική προϋπόθεση για να πραγματοποιηθούν, μαζί με τη συμμετοχή του στον σχεδιασμό και την υλοποίησή τους. Σε καμία περίπτωση δεν προχωράει ένας επαγγελματίας στα βήματα αυτά με μοναδικό κριτήριο το τι εκτιμάει ο ίδιος/η ίδια ως κατάλληλο μέτρο για το άτομο.

Εξαιρέσεις στη λήψη συναίνεσης για τις διαδικασίες προστασίας:

- Στην περίπτωση των παιδιών θυμάτων εμπορίας, οι επαγγελματίες έχουν την υποχρέωση να απευθυνθούν στην Εισαγγελία Ανηλίκων, αφού ενημερωθεί το παιδί για όλες τις ενέργειες που πρόκειται να προβούν.
- Στην περίπτωση των ενηλίκων που δεν είναι σε θέση να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και που ο επαγγελματίας αντιλαμβάνεται και αξιολογεί πως η ζωή τους διατρέχει άμεσο κίνδυνο.

Επίσης, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα στάδια αυτά αφορούν γενικά στην πορεία των υποθέσεων προστασίας θυμάτων εμπορίας, ωστόσο προσαρμόζονται

ανάλογα με τις ανάγκες, τον ρυθμό, τις επιλογές αλλά και τον κίνδυνο τον οποίο διατρέχει κάθε θύμα και έτσι δεν μπορεί να ακολουθούνται με απόλυτο τρόπο ως άκαμπτες διαδικασίες - αλλά μια ενδεικτική και προτεινόμενη αλληλουχία υπηρεσιών. Η σειρά και το είδος των υπηρεσιών προστασίας που παρέχονται σε ένα θύμα εξαρτώνται άμεσα από το αν το θύμα εντοπίστηκε ενώ ήταν ακόμη υπό εκμετάλλευση ή μετά την αποδέσμευσή του από την κατάσταση εμπορίας, όπως και από τον βαθμό ετοιμότητας αυτού να συνεργαστεί με τον/την επαγγελματία. Για παράδειγμα, ένα θύμα μπορεί μετά τον εντοπισμό του και την ενημέρωση για τις επιλογές που έχει, να αρνείται να παραπεμφθεί για περαιτέρω υπηρεσίες. Στην περίπτωση αυτή, αφήνουμε ένα χρονικό περιθώριο επανεξέτασης της υπόθεσης, και, αν και πάλι δεν υπάρχει ανταπόκριση, η υπόθεση κλείνει.

- Στα θύματα, που τη στιγμή του εντοπισμού βρίσκονται υπό εκμετάλλευση και ενδεχομένως σε άμεσο κίνδυνο, χρειάζεται να ενημερώνονται άμεσα για τα δικαιώματά τους και κυρίως για το πού μπορούν να απευθυνθούν άμεσα για βοήθεια - και με τη δική μας υποστήριξη.
- Στα θύματα, που είχαν βρεθεί στο παρελθόν υπό εκμετάλλευση (στη χώρα εντοπισμού, στο ταξίδι τους προς την Ελλάδα ή στη χώρα καταγωγής τους) αλλά δεν βρί-

σκονται πια σε άμεσο κίνδυνο, πιθανώς να χρειάζεται να ενημερωθούν πρώτα για το πού μπορούν να αναζητήσουν ψυχοκοινωνική στήριξη και στη συνέχεια, με τον επαγγελματία που θα συνεργαστούν, θα έχουν την ευκαιρία να διερευνήσουν κάθε ανάγκη και διαθέσιμη πηγή βοήθειας.

Ο/Η επαγγελματίας θα πρέπει να γνωρίζει ότι σε οποιοδήποτε στάδιο, υπάρχει η πιθανότητα ένα θύμα να εγκαταλείψει τις προσπάθειες του να αποδράσει από το κύκλωμα ή να αρνηθεί να δεχτεί τη στήριξη του/της επαγγελματία, ακόμα και αν αρχικά έχει συναινέσει. Πρέπει να θυμόμαστε ότι στην εμπορία ανθρώπων, τα θύματα δέχονται συχνά αλληπάλληλες απειλές για τη ζωή τους αλλά και της οικογένειάς τους. Είναι επίσης στις τακτικές των δραστών, εκτός από απειλές, να αποδυναμώνουν ψυχολογικά το θύμα σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε ακόμα και το ίδιο να έχει πειστεί πως είναι αδύνατο να καταφέρει να ξεφύγει ή ακόμα και να επιβιώσει μακριά από τους θύτες του (π.χ. περιπτώσεις θυμάτων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα).

Όπως έχει προαναφερθεί, σε αυτές τις περιπτώσεις η σχέση εμπιστοσύνης που χτίζεται μεταξύ επαγγελματία προστασίας και θύματος παίζει καταλυτικό ρόλο στη θετική εξέλιξη της υπόθεσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν πρέπει να είναι προετοιμασμένος/η για όλα τα ενδεχόμενα.

Πηγές:

1. IASC, *Policy on Protection in Humanitarian Action*, <https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2020-11/IASC%20Policy%20on%20Protection%20in%20Humanitarian%20Action%2C%202016.pdf>, 2016.
2. IASC, *The Centrality of Protection in Humanitarian Action*: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/the_centrality_of_protection_in_humanitarian_action_-_a_review_of_field_and_global_clusters_in_2016.pdf, 2013.
3. IOM, *Investigating Human Trafficking Cases Using a Victim-centred Approach*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/investigating_human_trafficking.pdf, 2018.
4. Global Protection Cluster (GPC), *An Introductory Guide to Anti-Trafficking Action in Internal Displacement Contexts*, <https://www.refworld.org/docid/5f8e80b54.html>, 2020.
5. Organization for Security and Co-operation in Europe, *National Referral Mechanisms - Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons: A Practical Handbook - Second Edition*, <https://www.osce.org/odihr/510551>, 2022.
6. United Nations, *Commentary on the Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, HR/PUB/10/2, <https://www.refworld.org/docid/4d2eb7cf2.html>, 2010.

ΣΤ.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΕΜΑ

Πώς κάνω την αναφορά στον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων;

Πρακτικά, η αναφορά γίνεται με τη συμπλήρωση και την αποστολή της Φόρμας Αναφοράς στο ΕΚΚΑ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης), ενός ερωτηματολογίου όπου συμπληρώνονται τόσο δημογραφικά στοιχεία, όσο και στοιχεία από το ιστορικό εμπορίας του θύματος. Λεπτομερείς οδηγίες για τη συμπλήρωση της Φόρμας, την ανωνυμοποίηση και την αποστολή της είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Για ποιες περιπτώσεις μπορώ να αποστείλω αναφορά;

Στον ΕΜΑ αναφέρονται τόσο τα επίσημα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων (για τα οποία δηλαδή έχει εκδοθεί εισαγγελική πράξη χαρακτηρισμού), όσο και τα πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων. Πιθανά θύματα ονομάζονται εκείνα τα πρόσωπα, στο ιστορικό των οποίων υπάρχουν τα στοιχεία που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση της εμπορίας ανθρώπων. Η διαπίστωση αυτή γίνεται από τον/την επαγγελματία που λαμβάνει το ιστορικό και συνιστά την ταυτοποίηση του προσώπου ως πιθανού θύματος εμπορίας ανθρώπων.

Δεν γνωρίζω εάν ο φορέας με τον οποίο συνεργάζομαι είναι ενταγμένος στον ΕΜΑ. Τι κάνω;

Οι φορείς που εντάσσονται στον ΕΜΑ ορίζουν ταυτόχρονα και δύο πρόσωπα επαφής τα οποία είναι υπεύθυνα τόσο για την επικοινωνία με το ΕΚΚΑ και το Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ.), όσο και για την εσωτερική διάχυση των πληροφοριών που σχετίζονται με τον ΕΜΑ στο προσωπικό του φορέα που εκπροσωπούν. Στην περίπτωση όμως που κάποιος/α επαγγελματίας πεδίου δεν γνωρίζει εάν ο φορέας με τον οποίο συνεργάζεται είναι ενταγμένος στον ΕΜΑ, μπορεί να το πληροφορηθεί αυτό, με απευθείας επικοινωνία με την ομάδα υποστήριξης της λειτουργίας του ΕΜΑ στο ΕΚΚΑ, αλλά και από τον ιστότοπο του ΕΚΚΑ.

Είμαι υποχρεωμένος/η να αποστείλω αναφορά εάν εντοπίσω θύμα εμπορίας ανθρώπων;

Στην ελληνική νομοθεσία δεν θεσμοθετείται κατ' αρχήν υποχρέωση αναφοράς στον ΕΜΑ. Ωστόσο, οι φορείς

που είναι ενταγμένοι στον Μηχανισμό έχουν δεσμευτεί για την υιοθέτηση και την εφαρμογή των προτυποποιημένων διαδικασιών λειτουργίας του ΕΜΑ και την προβλεπόμενη σε αυτές ενημέρωση του ΕΚΚΑ, τόσο κατά τον εντοπισμό, όσο και κατά την προστασία του θύματος εμπορίας ανθρώπων.

Δεν είμαι σίγουρος τι πρέπει να γράψω σε κάποια πεδία της φόρμας αναφοράς. Τι μπορώ να κάνω;

Κατ' αρχάς, μπορείτε να συμβουλευτείτε τις Οδηγίες για τη Συμπλήρωση της Φόρμας Αναφοράς, οι οποίες είναι αναρτημένες στην ιστοσελίδα του ΕΚΚΑ, μαζί με τα υπόλοιπα εργαλεία του ΕΜΑ. Σε κάθε περίπτωση όμως μπορείτε να απευθύνετε οποιοδήποτε ερώτημα σας στην ομάδα υποστήριξης της λειτουργίας του ΕΜΑ στο ΕΚΚΑ, είτε τηλεφωνικά (2132039772), είτε με ηλεκτρονικό μήνυμα (ema.helpdesk@ekka.org.gr).

Πρέπει να αποστείλω και το έντυπο συναίνεσης στο ΕΚΚΑ μαζί με τη φόρμα αναφοράς;

Σύμφωνα με τις προτυποποιημένες διαδικασίες του ΕΜΑ, ο/η επαγγελματίας αποστέλλει την αναφορά στο ΕΚΚΑ σχηματίζοντας τον κωδικό εισόδου, εφόσον το ενήλικο θύμα έχει συναινέσει για την ένταξή του στον Μηχανισμό²⁷ (για το παιδί θύμα δεν απαιτείται συναίνεση). Προς διευκόλυνση και μόνο των επαγγελματιών, το ΕΚΚΑ προτείνει το ελάχιστο απαιτούμενο περιεχόμενο της ενημέρωσης που πρέπει να έχει το θύμα για να παράσχει γνήσια συναίνεση. Ωστόσο, το έντυπο αυτό δεν είναι δεσμευτικό, αλλά ο/η ίδιος/α ο/η επαγγελματίας έχει την ευθύνη να λάβει με έγκυρο τρόπο τη συναίνεση του ατόμου, είτε γραπτά είτε προφορικά, ανάλογα και με την πολιτική που ακολουθεί ο φορέας τον οποίο εκπροσωπεί. Συνεπώς, εάν υπογραφεί αυτό ή άλλο έντυπο παροχής συναίνεσης, αυτό δεν αποστέλλεται στο ΕΚΚΑ.

Έχω ισχυρές υποψίες ότι το άτομο που εξυπηρετώ είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, παρότι διστάζει να μου αποκαλύψει όλες τις πληροφορίες του ιστορικού του.

Η αναφορά στο ΕΚΚΑ και η συμπλήρωση της φόρμας αναφοράς γίνεται αποκλειστικά και μόνο με βάση τις πληροφορίες που γνωρίζει και μοιράζεται το θύμα με τον/την επαγγελματία. Οι υποψίες ή ει-

27. Εάν το ενήλικο θύμα δεν συναινεί

κασίες δεν επαρκούν για την ταυτοποίηση του θύματος από τον/την επαγγελματία και την ένταξη στον ΕΜΑ.

Αυτό που θα πρέπει να περιμένετε μετά την αποστολή της αναφοράς στο ΕΚΚΑ είναι η επικοινωνία κάποιου στελέχους της ομάδας διαχείρισης του ΕΜΑ μαζί σας, προκειμένου να διευκρινιστούν κάποια σημεία στη φόρμα αναφοράς. Στη συνέχεια, εφόσον πρόκειται για παιδί θύμα ή για ενήλικο θύμα που έχει συναινέσει στην ένταξή του στον ΕΜΑ, θα ενημερωθείτε για τον αριθμό μητρώου της περίπτωσης.

Μπορούν και ιδιώτες ή αυτοαπασχολούμενοι/εσ επαγγελματίες να υποβάλουν αναφορά στο ΕΚΚΑ;

Αναφορά μπορούν να υποβάλλουν μόνο επαγγελματίες που ανήκουν στο προσωπικό δημόσιων και μη κρατικών φορέων, οι οποίοι είναι ενταγμένοι στον ΕΜΑ ή επιθυμούν να ενταχθούν σε αυτόν.

Η αναφορά στον ΕΜΑ συνδέεται με κάποιο τρόπο ή υποκαθιστά την αναφορά στην εισαγγελία;

Σε καμία περίπτωση δεν συνδέεται η αναφορά στον ΕΜΑ με την αναφορά στην εισαγγελία ούτε και με την εκπλήρωση της σχετικής υποχρέωσης αναφοράς ποινικού αδικήματος. Ας σημειωθεί εδώ, ότι άλλωστε η αναφορά στον ΕΜΑ είναι ανωνυμοποιημένη.

Μπορώ να λάβω βεβαίωση υποβολής αναφοράς ή ένταξης ενός θύματος στον ΕΜΑ;

Επειδή η αναφορά στον ΕΜΑ και όλες οι μετέπειτα διαδικασίες παρακολούθησης της πορείας της υπόθεσης του θύματος διεκπεραιώνονται με απόλυτη προστασία των προσωπικών του δεδομένων δια της ανωνυμοποίησης κάθε πληροφορίας, δεν μπορεί να χορηγηθεί βεβαίωση που να αφορά οποιοδήποτε πρόσωπο.

Υπάρχει περίπτωση να μην ενταχθεί κάποιο θύμα στον ΕΜΑ και να μην λάβει αριθμό μητρώου παρότι έχει συμφωνήσει σε αυτό;

Αυτό το ενδεχόμενο δεν μπορεί να αποκλειστεί. Υπάρχουν περιπτώσεις που εσφαλμένα ή πρώιμα ο/η επαγγελματίας ταυτοποιεί ένα πρόσωπο ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, παρότι για παράδειγμα μπορεί να απουσι-

άζει το στοιχείο του σκοπού της εκμετάλλευσης. Σε αυτή την περίπτωση, ένα στέλεχος της ομάδας διαχείρισης του ΕΜΑ στο ΕΚΚΑ θα αναλάβει τον ρόλο να συζητήσει λεπτομερώς τα στοιχεία του ιστορικού της περίπτωσης μαζί σας, ώστε από κοινού να επανεξεταστεί εάν το ιστορικό εμπίπτει στον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων.

Τι εννοούμε όταν λέμε ότι ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων εντάσσεται στον ΕΜΑ;

Καταρχάς στον ΕΜΑ εντάσσονται τα ενήλικα θύματα εμπορίας ανθρώπων εφόσον συναινέσουν προς τούτο και τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων, ανεξαρτήτως της συναίνεσής τους. Με την αναφορά στον Μηχανισμό αποδίδεται στην υπόθεση ένας αριθμός μητρώου ΕΜΑ και με αυτόν παρακολουθείται σε τακτά διαστήματα και καταγράφεται η πορεία αυτής, κυρίως όσον αφορά στις υπηρεσίες που το θύμα λαμβάνει, είτε από τον Φορέα Αναφοράς, είτε από άλλον Φορέα, στον οποίο τυχόν παραπέμπεται το θύμα. Η παρακολούθηση αυτή γίνεται από την ομάδα διαχείρισης του ΕΜΑ στο ΕΚΚΑ, είτε μέσω ευθείας επικοινωνίας με τον/την επαγγελματία, είτε μέσω των εντύπων παρακολούθησης παροχής υπηρεσιών.

Πώς μπορεί να βοηθηθεί ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων εντασσόμενο στον ΕΜΑ;

Καταρχάς πρέπει να διευκρινιστεί ότι τη διαχείριση της υπόθεσης κάθε θύματος την κάνει ο/η επαγγελματίας του φορέα, ο/η οποίος/α βρίσκεται σε επικοινωνία με τα στελέχη της ομάδας υποστήριξης της λειτουργίας του Εθνικού μηχανισμού. Η υποστήριξη λοιπόν που λαμβάνει ο/η επαγγελματίας πεδίου συνδέεται τόσο με την παροχή τεχνογνωσίας για την υποστήριξη των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, όσο και με τη διασύνδεσή του με άλλες υπηρεσίες και φορείς. Η διαπίστωση εξάλλου παθογενειών και τυχόν κενών στο νομικό πλαίσιο και στην εφαρμογή του μπορεί να αποτελέσει την αφορμή για την οικοδόμηση πρωτοβουλιών συνηγορίας και από κοινού παρέμβασης.

Πού μπορώ να βρω τα στατιστικά στοιχεία των αναφορών;

Με βάση τα στοιχεία που εξάγονται από τις αναφορές που λαμβάνει το ΕΚΚΑ, συντάσσονται οι εξαμηνιαίες και οι ετήσιες εκθέσεις, οι οποίες είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο του ΕΚΚΑ.

Z.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η πολυπλοκότητα και μοναδικότητα των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση εκμετάλλευσης στο πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων συνεπάγεται και την ανάγκη δημιουργίας και ενίσχυσης ενός ευρέος φάσματος υπηρεσιών προστασίας, προσαρμοσμένες στις ανάγκες διαφορετικών ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Επίσης, είναι σημαντικό οι υπηρεσίες αυτές να προσαρμόζονται με ευελιξία στις εκάστοτε συνθήκες που ο χρόνος, ο τόπος και οι ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε θύματος διαμορφώνουν. Για παράδειγμα, κάποια θύματα εμπορίας μπορεί να μη χρειάζονται ή να μην επιθυμούν την παροχή στέγασης γιατί ήδη έχουν ή μοιράζονται ένα διαμέρισμα και δεν κινδυνεύουν στην παρούσα φάση (π.χ. θύματα εμπορίας που είχαν υποστεί εκμετάλλευση στο παρελθόν). Οι ποικίλες ανάγκες του κάθε ατόμου προκύπτουν κατά την κατά προτίμηση, σταθερή συνεργασία τους με έναν/μία επαγγελματία που θα είναι δίπλα του σε όλα τα βήματα προστασίας.

Όπως είδαμε πιο πάνω, στο στάδιο (II) γίνεται ανάληψη του περιστατικού από έναν κατάλληλο φορέα, ο οποίος θα αναλάβει τη «διαχείριση του περιστατικού». Στο στάδιο (III) περιγράφεται η διαχείριση, η οποία ολοκληρώνεται στο τελευταίο στάδιο (IV) της κοινωνικής ένταξης ή στο (V) του οικειοθελούς επαναπατρισμού. Τονίσαμε ότι, σε οποιαδήποτε φάση μπορεί να διακοπεί εφόσον στηρίζεται αποκλειστικά στην ελεύθερη βούληση του θύματος και τις συνθήκες όπως κάθε φορά διαμορφώνονται κατά τη διάρκεια της συνεργασίας του μαζί μας.

Z1. Τι περιλαμβάνει η διαδικασία διαχείρισης υπόθεσης προστασίας θύματος εμπορίας ανθρώπων ;

Ορισμός της διαχείρισης παροχής υπηρεσιών προστασίας: *Η διαχείριση υποθέσεων σε φορείς προστασίας γενικά είναι μια διαδικασία σχεδιασμού, αναζήτησης και υποστήριξης για την παροχή υπηρεσιών από διαφορετικές κοινωνικές υπηρεσίες ή φορείς με στόχο την ολοκληρωμένη κάλυψη των αναγκών των ωφελούμενων, καθώς και την παρακολούθηση και αξιολόγηση της παροχής των υπηρεσιών αυτών, μέχρι και την ολοκλήρωση της συνεργασίας. Η διαδικασία αυτή δίνει τη δυνατότητα στους/στις επαγγελματίες προστασίας ενός φορέα (κατά βάση κοινωνικούς/-ές λειτουργούς, ή ψυχολόγους) ή μεταξύ διαφορετικών φορέων, να συντονίσουν τις προσπάθειές τους με στόχο να εξυπηρετήσουν έναν/μία ωφελούμενο/η μέσω επαγγελματικής διεπιστημονικής συνεργασίας, επεκτείνοντας έτσι το εύρος των παρεχόμενων υπηρεσιών που απαιτούνται. Η διαχείριση περιστατικού προσπαθεί*

να περιορίζει τα προβλήματα που προκύπτουν από τον κατακερματισμό υπηρεσιών και τον ενδεχόμενο ανεπαρκή συντονισμό μεταξύ παρόχων υπηρεσιών.

Κατά τη διαχείριση περιστατικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων ακολουθούμε τις ίδιες κατευθυντήριες αρχές όπως αντίστοιχα και με άλλα θύματα εγκλημάτων, βίας και καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πολλά από τα περιστατικά εμπορίας που συναντάμε, κυρίως γυναίκες και κορίτσια, είναι άτομα που έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης καθώς και άλλων μορφών κακοποίησης και έμφυλης βίας κατά τη διάρκεια της εκμετάλλευσής τους από τους θύτες. Κατ' επέκταση, οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με αυτά τα άτομα θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τις βασικές αρχές διαχείρισης υποθέσεων έμφυλης βίας και να έχουν γνώση των συνεπειών στα θύματα αλλά και των διαθέσιμων υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών τους.

Z2. Βασικές αρχές της διαχείρισης υποθέσεων προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων :

- **Προσωποκεντρικές υπηρεσίες.** Το θύμα βρίσκεται στο επίκεντρο της όλης διαδικασίας προστασίας και ενισχύεται η εμπλοκή του σε κάθε πτυχή της διαχείρισης της υπόθεσης, ενώ ταυτόχρονα οι υπηρεσίες προσαρμόζονται στις ανάγκες και τις επιθυμίες του θύματος.
- **Εξατομικευμένη προσέγγιση.** Κάθε άτομο επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον μέσα στο οποίο έχει μεγαλώσει και ζει, και τα βιώματά του πρέπει να γίνουν αντιληπτά αφού πρώτα τοποθετηθούν μέσα στο πλαίσιο αυτό, μέσα από τη δική του οπτική. Μόνο τότε κατανοούμε την υποκειμενική διάσταση των εμπειριών του θύματος και τον αντίκτυπο τους στο ίδιο και την ψυχосύνθεση του. Αυτό είναι σημαντικό στοιχείο για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε βιώματα θεσμικής βίας, συστήματα καταπίεσης και κοινωνικών ανισοτήτων, όπως η πατριαρχική κοινωνία μέσα στην οποία μεγάλωσε μια γυναίκα ή ολοκληρωτικά καθεστώτα χωρίς ανοχή στη διαφορετικότητα.
- **Ενίσχυση των δυνατοτήτων του θύματος.** Εστιάζουμε στην ανθεκτικότητα, τις δυνατότητες ανάπτυξης που υπάρχουν εγγενώς σε κάθε άτομο και όχι στο να βρούμε τι πάει «λάθος» με αυτό. Θυμόμαστε ότι πολλές από τις στάσεις και τις συμπεριφορές ενός ατόμου είναι μηχανισμοί επιβίωσης

που αναπτύχθηκαν σε δύσκολες συνθήκες διαβίωσης.

- **Ομαδική, διεπιστημονική συνεργασία.** Είναι απαραίτητο ο/η υπεύθυνος/η διαχείρισης της υπόθεσης να μην λειτουργεί μεμονωμένα αλλά σε συνεργασία με επαγγελματίες άλλων κλάδων και άλλων φορέων, αν χρειαστεί. Μόνο μέσα από συνεργασίες και εμπλοκή διαφόρων ειδικοτήτων επιτυγχάνεται η ολιστική προσέγγιση και η επίτευξη των στόχων μας (π.χ. συνεργασία μεταξύ κοινωνικών λειτουργών, νομικών, ψυχολόγων κ.ά.).

Z3. Ποιος είναι υπεύθυνος/η για τη διαχείριση υποθέσεων προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων;

Ο/Η υπεύθυνος/η διαχείρισης περιστατικού είναι ο/η επαγγελματίας που εργάζεται σε ένα φορέα παροχής υπηρεσιών και ο/η οποίος/α έχει το καθήκον να διαχειρίζεται περιστατικά παρέχοντας τις υπηρεσίες του/της σε ωφελούμενους/ες. Είναι κατά κύριο λόγο κοινωνικοί λειτουργοί, σε συνεργασία με άλλους επαγγελματίες προστασίας όπως ψυχολόγοι, δικηγόροι αλλά και ιατρικό προσωπικό.

Z4. Ο ρόλος του/της υπεύθυνου/ης διαχείρισης υπόθεσης θύματος εμπορίας ανθρώπων

Κατά τη διαχείριση υπόθεσης εμπορίας ως υπεύθυνος/υπεύθυνη πρέπει να:

- ▶ **Αναπτύσσουμε σχέση εμπιστοσύνης με το θύμα.**
- ▶ **Δημιουργούμε μια ασφαλή και αμφίδρομη ανταλλαγή πληροφοριών.**
Προσπαθούμε να είμαστε όσο πιο σαφείς και ρεαλιστικοί γίνεται, χωρίς να δημιουργούμε προσδοκίες στο άτομο από εμάς, που είναι υπερβολικές ή δεν ανταποκρίνονται στον ρόλο μας. Εξηγούμε τι μπορούμε να κάνουμε αλλά και ποια είναι τα όρια μας και αφήνουμε το περιθώριο να αποφασίσει το ίδιο πώς θέλει να προχωρήσουμε.
- ▶ **Διαβεβαιώνουμε το θύμα ότι θα είμαστε δίπλα του σε όλη τη διαδικασία.**
Δείχνουμε ενσυναίσθηση στα βιώματά του και στις παρούσες συνθήκες διαβίωσής τους, έχοντας στον νου μας ότι τα άτομα που είναι θύματα εκμετάλλευσης μπορεί να διατηρούν μια περίπλοκη σχέση με

τον/την θύτη τους και να βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους με διάφορους τρόπους (π.χ. μέσω απειλών κοινωνικού εξευτελισμού, ότι θα τους κάνουν κακό, ότι θα βλάψουν την οικογένειά τους ή τα ίδια αν δεν υπακούσουν)

▶ Υποστηρίζουμε και διεκδικούμε εκπροσωπώντας το θύμα

Είμαστε ενήμεροι/ες για τα δικαιώματα, τις νομικές συνέπειες αλλά και τις υποχρεώσεις, σε περίπτωση που το θύμα επιθυμεί να κινήσει ποινικές διαδικασίες, όπως προκύπτουν από τη σχετική νομοθεσία. Είμαστε προετοιμασμένοι/ες να διεκδικήσουμε αυξημένα μέτρα ασφαλείας σε περίπτωση που η κατάσταση της εμπορίας θέτει το άτομο σε κίνδυνο να δεχθεί επίθεση από τον περίγυρό του ή τους θύτες. Επίσης, μπορεί να χρειαστεί να συνηγορήσουμε και να διεκδικήσουμε μεγαλύτερη υποστήριξη σε περιπτώσεις που οι διαθέσιμοι πόροι προστασίας είναι περιορισμένοι, αλλά έχουν κρίσιμη σημασία για την ασφάλεια του θύματος.

▶ Λειτουργούμε ως πρόσωπο αναφοράς για το θύμα και αξιολογούμε μαζί του τις ανάγκες του

Είμαστε ενήμεροι για τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τα υπάρχοντα συστήματα προστασίας, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του θύματος. Χτίζουμε δίκτυα επικοινωνίας με άλλους φορείς και ενημερωνόμαστε συνεχώς για τη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών.

Z5. Ποια είναι τα βήματα στη διαχείριση μίας υπόθεσης προστασίας θύματος εμπορίας ανθρώπων;

Η διαχείριση **μίας υπόθεσης προστασίας** στην εμπορία ανθρώπων, ακολουθεί μετά τον εντοπισμό ενός θύματος και όπως ισχύει γενικότερα στην παροχή υπηρεσιών προστασίας, αποτελείται από κάποια διακριτά βήματα, από την αρχή ως την ολοκλήρωσή της, με επιμέρους ενέργειες σε κάθε στάδιο. Πολλές από τις ενέργειες στα διαφορετικά στάδια ενδέχεται να επαναλαμβάνονται σε διάφορες φάσεις κατά τη συνεργασία μας με ένα θύμα, για παράδειγμα μπορεί να χρειαστεί να υπενθυμίζουμε τον ρόλο μας και τα όρια μας ως επαγγελματίες ή να επιβεβαιώνουμε τη συναίνεση του ατόμου ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Είναι εύλογο ότι τα βήματα αυτά προσαρμόζονται στις εκάστοτε συνθήκες και στο στάδιο το οποίο διανύουμε, και διαφοροποιούνται στον τρόπο που ακολουθούνται, για παράδειγμα αν το θύμα είναι ακόμη υπό εκμετάλλευση ή όχι.

Θυμόμαστε:

Βασικός στόχος της διαχείρισης υπόθεσης προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι αυτά να ενδυναμωθούν έτσι ώστε να παίρνουν συνειδητά και με επίγνωση αποφάσεις, μέσα από συναισθηματική στήριξη και ενημέρωση σχετικά με τις διαθέσιμες επιλογές και υπηρεσίες που υπάρχουν. Προτεραιότητα είναι η κάλυψη αναγκών σε σχέση με την υγεία, την ασφάλεια, την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και νομική στήριξη/εκπροσώπηση, ανάλογα με τα γεγονότα σε κάθε περίπτωση.

1. Αρχικές συστάσεις και εμπλοκή του θύματος στη διαδικασία

Πρόκειται για την αρχική προσέγγιση-γνωριμία του/της επαγγελματία με το θύμα και τα πρώτα βήματα στο χτίσιμο σχέσης εμπιστοσύνης, σημείο κομβικό για θύματα εμπορίας ανθρώπων.

- Καλωσορίζουμε το άτομο, συστηνόμαστε και εξηγούμε ακριβώς τον επαγγελματικό μας ρόλο, όσο πιο απλά και αναλυτικά γίνεται.
- Το καθησυχάζουμε ότι εδώ, στον χώρο μας είναι ασφαλές και τονίζουμε την εμπιστευτικότητα, το απόρρητο αλλά και τα όρια που αυτό έχει, ανάλογα με την ηλικία του θύματος και/ή την επικινδυνότητα της κατάστασής του.
- Εξηγούμε ότι είμαστε εκεί μόνο για να βοηθήσουμε αν μας το επιτρέψει το ίδιο το άτομο και μέχρι εκεί που το επιτρέπει και ο ρόλος μας.
- Αφού ενημερώσουμε για τα δικαιώματα και τις επιλογές που έχει το θύμα, ζητάμε τη συναίνεσή του για την συνεργασία μας μαζί του και εξηγούμε πως σε όποια ενέργεια προβούμε θα το κάνουμε μόνο μετά από συνεννόηση μαζί του και μόνο εφόσον συμφωνεί.
- Δίνουμε χώρο στο θύμα να μιλήσει, να συστηθεί, να εκφράσει τα αιτήματά του στον ρυθμό που εκείνο θέλει, χωρίς να πιέσουμε.
- Είναι σημαντικό να κάνουμε ξεκάθαρα τα όριά μας σε αυτή τη φάση, να δείξουμε ότι έχουμε διάθεση να βοηθήσουμε αλλά παράλληλα να εξηγήσουμε

ότι δεν περνάμε όλα από το χέρι μας. Απαιτείται συνεργασία πολλών φορέων για να καλυφθούν κάποια αιτήματα, για παράδειγμα, μπορεί το αίτημα του θύματος να είναι η νομική υποστήριξη, αλλά αυτό να προϋποθέτει μία διαδικασία που χρειάζεται χρόνο.

- Αξιολογούμε άμεσες ανάγκες που μπορεί να έχει το θύμα, για παράδειγμα, τροφή, νερό, ρούχα, επικοινωνία με την οικογένειά του κ.ά. Φροντίζουμε να καλύψουμε όσες από αυτές μπορούμε άμεσα, ή με τη συνεργασία άλλων Φορέων.

2. Ενεργή συμμετοχή του θύματος και ενημερωμένη συναίνεση

Σε όλα τα στάδια συνεργασίας με ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων είναι σημαντικό να εξασφαλίζουμε ότι έχουμε την έγκυρη συναίνεσή του για την παροχή των υπηρεσιών μας προς αυτό. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ενημερωμένης συναίνεσης του θύματος, δηλαδή της συνειδητής συμφωνίας του να λάβει τις όποιες υπηρεσίες μετά από πλήρη ενημέρωσή του σχετικά με τα δικαιώματά του, το είδος των υπηρεσιών, τις επιλογές του και το ενδεχόμενο ρίσκο που αυτές ενέχουν. Εκτός από δεοντολογική υποχρέωση του/της επαγγελματία είναι και βασικό δικαίωμα του θύματος να έχει την απαραίτητη ενημέρωση προτού προβεί σε αποφάσεις καθώς και μέρος της διαδικασίας ενδυνάμωσης του θύματος, όπως ήδη έχει αναφερθεί. Τα βήματα για την επίτευξη ενημερωμένης συναίνεσης είναι:

- ▶ Ενημέρωση του ατόμου για τα στάδια της συνεργασίας μας και τι περιλαμβάνουν
- ▶ Ενημέρωση για την εμπιστευτικότητα, το απόρρητο αλλά και τους περιορισμούς τους
- ▶ Ενημέρωση για τα δικαιώματα του ατόμου κατά τη διάρκεια της συνεργασίας μας
- ▶ Αφήνουμε περιθώριο και ρωτάμε το θύμα αν έχει απορίες επί της διαδικασίας και αν συμφωνεί να συνεχίσουμε

Τι πρέπει να λάβουμε υπόψη μας σε σχέση με τους κανόνες απορρήτου στα θύματα εμπορίας ανθρώπων;

Στη δουλειά μας με θύματα εμπορίας ανθρώπων, όπως και με άλλες ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, υπάρχει το δικαίωμα του ατόμου στη προστασία των προσωπικών του δεδομένων μέσω της τήρησης απορρήτου από την πλευρά του/της επαγγελματία. Από τα πρώτα πράγματα που είμαστε υποχρεωμένοι να αναφέρουμε και να εξηγήσουμε στο θύμα είναι τι σημαίνει εμπιστευτικότητα για εμάς και τον φορέα

μας, με πιο τρόπο διαφυλάσσουμε τα προσωπικά δεδομένα του ατόμου και ποια είναι τα όρια μας ως προς την τήρηση του απορρήτου.

Ποια είναι τα όρια της τήρησης απορρήτου στις περιπτώσεις θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, στο πλαίσιο διαχείρισης περιστατικού;

Τα όρια στην τήρηση του απορρήτου είναι υπαρκτά και ο/η κάθε επαγγελματίας οφείλει να είναι σε θέση να κρίνει πότε είναι η στιγμή που το απόρρητο πρέπει να τηρηθεί και πότε όχι. Τήρηση του απορρήτου δεν σημαίνει ότι ως επαγγελματίες προστασίας, δεν μοιραζόμαστε ποτέ και καμία πληροφορία για την υπόθεση ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων.

Υπάρχουν δύο διαφορετικές περιπτώσεις μη τήρησης απορρήτου, η πρώτη είναι η **μη τήρηση με συναίνεση** του θύματος με το οποίο συνεργαζόμαστε και η δεύτερη η **μη τήρηση χωρίς τη συναίνεσή** του.

Η μη τήρηση του απορρήτου **με τη συναίνεση του θύματος**, σημαίνει ότι κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, πολύ συχνά καλούμαστε να διαβιβάσουμε πληροφορίες, έτσι ώστε να εξασφαλίσουμε ότι κάνουμε το καλύτερο δυνατό για να βοηθήσουμε το θύμα. Έτσι, θα πρέπει να το ενημερώσουμε εξαρχής ότι πιθανώς να χρειαστεί να μοιραστούμε μέρη της ιστορίας του για να πετύχουμε τη βέλτιστη προστασία του όταν αυτή εξαρτάται από τη συνεργασία μας με άλλους επαγγελματίες ή φορείς για την κάλυψη των αναγκών του. Αυτό που πρέπει πάντα να θυμόμαστε και να τηρούμε είναι **να μοιραζόμαστε μόνο τις πληροφορίες εκείνες που είναι απαραίτητες να γνωρίζει** ένας άλλος φορέας ή επαγγελματίας που εμπλέκεται στην υπόθεση, εφόσον το θύμα συναινεί.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ:

Συνεργαζόμαστε με ωφελούμενη η οποία ήταν στο παρελθόν θύμα εμπορίας, σεξουαλικής κακοποίησης και μονογονεϊκή οικογένεια. Η γυναίκα έχει αίτημα να στεγαστεί και να λάβει στήριξη για εύρεση εργασίας. Στη δομή που θα παραπέμφουμε για στέγαση θα χρειαστεί να μοιραστούμε το ιστορικό της γυναίκας για να αναδείξουμε την ευαλωτότητα της και ότι εμπίπτει στα κριτήρια φιλοξενίας της δομής. Αντιθέτως, στον φορέα που θα παραπέμφουμε για εργασιακή συμβουλευτική δεν θα χρειαστεί να μοιραστούμε τις ευαίσθητες αυτές πληροφορίες για την ωφελούμενη, παρά μόνο (και κατόπιν συναίνεσής της) ότι πρόκειται για άστεγη γυναίκα και μονογονεϊκή οικογένεια, έτσι ώστε να ενταχθεί στο πρόγραμμα ανάλογα με τις ανάγκες της.

Η δεύτερη περίπτωση, της **μη τήρησης του απορρήτου ακόμα και χωρίς τη συναίνεση του θύματος**, αφορά σε περιπτώσεις που αξιολογούμε με βάση την επαγγελματική εμπειρία μας, τα λεγόμενα και την εικόνα του θύματος ότι αυτό βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο και χρήζει άμεσης παρέμβασης. Στις περιπτώσεις αυτές, ανάλογα και με τα χαρακτηριστικά του θύματος, χρειάζεται να ενημερωθούν οι αρμόδιες αρχές και να προστατευθούν το θύμα. Περιπτώσεις μη τήρησης απορρήτου που ενδέχεται να προκύψουν είναι οι ακόλουθες:

- Όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι τίθεται σε κίνδυνο η άμεση ασφάλεια του ατόμου ή των άμεσα εξαρτώμενων μελών της οικογένειας του ατόμου από κάποιον τρίτο (π.χ. γυναίκα θύμα με παιδί)
- Όταν το ίδιο το άτομο απειλεί ότι θα βλάψει τον εαυτό του ή κάποιον/α άλλο/η
- Όταν ο/η επαγγελματίας έχει τη νομική υποχρέωση να ενημερώσει τις αρχές για έγκλημα το οποίο διαπράττεται

Τι μπορούμε να πούμε για να ενημερώσουμε το θύμα για τους κανόνες του απορρήτου;

«Είναι σημαντικό να γνωρίζεις πως είμαι εδώ μόνο για να σε βοηθήσω, ότι μου λες μένει μεταξύ μας και υπάρχει εμπιστευτικότητα. Αυτό σημαίνει πως ότι μου πεις δεν θα το συζητήσω με κανέναν αν πρώτα δε σε ενημερώσω και αν δεν συμφωνήσεις κι εσύ σε αυτό. Αν χρειαστεί να μοιραστώ κάποιες από τις πληροφορίες που μου δίνεις θα είναι μόνο για να μπορέσω να σε βοηθήσω καλύτερα και πάντα θα σε ενημερώνω πριν το κάνω. Ωστόσο θα πρέπει να γνωρίζεις πως υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις που δεν μου επιτρέπεται να κρατήσω μόνο για μένα την πληροφορία που μου δίνεις, όπως για παράδειγμα αν καταλάβω ότι κινδυνεύει η ζωή σου ή η ζωή κάποιου άλλου ανθρώπου.»

3. Λήψη κοινωνικού ιστορικού και ιστορικού της εμπορίας

Στο πλαίσιο της καλής διαχείρισης περιστατικού, μετά τις συστάσεις, τη λήψη συναίνεσης και την αξιολόγηση πρώτων βασικών αναγκών, είναι σημαντικό να ακούσουμε το θύμα έτσι ώστε να μπορέσουμε μετά να αξιολογήσουμε λεπτομερώς τις ανάγκες του. Η αξιολόγηση αυτή προϋποθέτει τη συλλογή πληροφοριών

για το θύμα και την αξιοποίησή τους σε συνεργασία μαζί του για την περαιτέρω λήψη αποφάσεων και τον σχεδιασμό του πλάνου παρέμβασης για την προστασία του. Η συλλογή πληροφοριών επιτυγχάνεται μέσω της ενεργητικής ακρόασης, έτσι ώστε να καταλάβουμε τι ακριβώς έχει συμβεί και ποια είναι η παρούσα κατάσταση στην οποία βρίσκεται το θύμα. Στη συνέχεια υποστηρίζουμε το θύμα να εντοπίσει και να κατανοήσει τα προβλήματα και τις ανάγκες του.

- ▶ Διευκολύνουμε το θύμα να μας μιλήσει για ό,τι του έχει συμβεί και συγχρόνως το στηρίζουμε ψυχολογικά στη διαδικασία αυτή.
- ▶ **Ενθαρρύνουμε το άτομο να μας μιλήσει** κάνοντας μια ανοιχτού τύπου ερώτηση, όπως για παράδειγμα «τι σε φέρνει σήμερα εδώ;». Όσο το άτομο μας μιλάει το κοιτάμε με προσοχή και δείχνουμε το ενδιαφέρον μας, καταγράφουμε κάποιες βασικές πληροφορίες και παρατηρούμε ταυτόχρονα τα μη λεκτικά μηνύματα που μας δίνει η γλώσσα του σώματος, για παράδειγμα, αν υπάρχει βλεμματική επαφή, τη στάση του σώματος του ατόμου ή τον τόνο της φωνής.
- ▶ **Συγκεντρώνουμε πληροφορίες για το ιστορικό του ατόμου**, την τωρινή του κατάσταση, βλέπουμε τυχόν έγγραφα που φέρει μαζί του, το αφήνουμε να μιλήσει για τον εαυτό του, το παρελθόν του και κάνουμε διευκρινιστικές ερωτήσεις αν χρειαστεί. Σε καμία περίπτωση, δεν πιέζουμε το θύμα να μας δώσει πληροφορίες που δεν θέλει και κάνουμε μόνο τις απαραίτητες ερωτήσεις που χρειάζεται για να το βοηθήσουμε. Εάν βλέπουμε ότι θέλει πολύ να μας μιλήσει για κάτι συγκεκριμένο, του δίνουμε τον χώρο και τον χρόνο να το κάνει – στον βαθμό που αυτό δεν θα το αναστατώσει περισσότερο και δε θα χαθεί πολύτιμος χρόνος για τη λήψη επειγόντων μέτρων προστασίας. **Η λήψη πλήρους ιστορικού είναι κάτι που μπορεί να γίνει σε διαφορετικές φάσεις και όχι από την πρώτη συνεδρία απαραίτητα**, καθώς μπορεί να έχουν προτεραιότητα άλλα θέματα, πιο άμεσης παρέμβασης.
- ▶ **Προσπαθούμε να αποκτήσουμε μία καθαρή εικόνα του τι έχει συμβεί στο θύμα και αξιολογούμε τον κίνδυνο θυματοποίησης ή επαναθυματοποίησης**. Διερευνούμε ποια είναι τα γεγονότα του ιστορικού της εκμετάλλευσης και η αλληλουχία τους, όσο αυτό είναι δυνατό. Είναι σημαντικό εδώ να μπορέσουμε να αντιληφθούμε τί, πότε και πού συνέβη στο θύμα, αν βρίσκεται ακόμα σε κίνδυνο ή αν έχει διαφύγει, εάν έχει υποστεί κακοποίηση, τι εί-

δους (σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική-ψυχολογική, λεκτική) και σε τι βαθμό, πριν πόσο καιρό, πού έλαβαν χώρα τα γεγονότα, ποιοι ήταν/είναι οι θύτες και τι επαφή έχει μαζί τους.

- ▶ Αφού το θύμα μας μιλήσει για αυτά που του έχουν συμβεί (ή που του συμβαίνουν ακόμα και στον παρόντα χρόνο) χρειάζεται να δείξουμε ενσυναίσθηση, να μην είμαστε επικριτικοί, να δείξουμε ότι το πιστεύουμε και να τονίσουμε ότι δεν φταίει για αυτό που του έχει συμβεί. Είναι σημαντικό επίσης να το ευχαριστήσουμε για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε και να αναγνωρίσουμε τη δύναμη που χρειάστηκε για να μας τα πει. Με αυτόν τον τρόπο, το ενδυναμώνουμε και ενισχύουμε τη σχέση εμπιστοσύνης που χτίζεται μεταξύ μας.
- ▶ Στη φάση αυτή είναι απαραίτητο να **ενημερώσουμε το θύμα**, με όσο πιο απλά λόγια μπορούμε, για το γεγονός ότι η ιστορία του εμπίπτει στην κατηγορία της εμπορίας ανθρώπων, τι σημαίνει αυτό, ότι αποτελεί έγκλημα και ότι ως θύμα αυτού του εγκλήματος έχει δικαίωμα να ζητήσει την προστασία του/της αλλά και τη δίωξη των δραστών. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε πάντα ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν γνωρίζουν τι σημαίνει «εμπορία ανθρώπων» και τις περισσότερες φορές δεν αντιλαμβάνονται ότι τα ίδια είναι θύματα ενός εγκλήματος. Στη συνέχεια, ενημερώνουμε πλήρως για τις επιλογές που έχει να κινηθεί και τόσο για τη δική του προστασία όσο και για τη δίωξη των δραστών και επιβεβαιώνουμε αν και προς ποια κατεύθυνση επιθυμεί να προχωρήσουμε.

ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ:

- ▶ «Είναι πολύ γενναίο εκ μέρους σου να μοιραστείς όλα αυτά μαζί μου, σε ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη σου»
- ▶ «Σε πιστεύω»
- ▶ «Λυπάμαι που σου συνέβη αυτό» ή «Λυπάμαι που το περνάς αυτό, πρέπει να είναι πολύ δύσκολο»
- ▶ «Δεν φταις εσύ για αυτό που σου έχει συμβεί»
- ▶ «Δεν είσαι μόνος/η»

4. Αξιολόγηση αναγκών του θύματος εμπορίας

Μετά τη συλλογή πληροφοριών για το θύμα εμπορίας και την ενημέρωση για τις επιλογές και τα δικαιώματά του, το αφήνουμε να μας εκφράσει το ίδιο τις ανάγκες του και τις επιθυμίες του για τα επόμενα βήματα. Στο στάδιο αυτό διεξάγεται η αξιολόγηση των αναγκών του θύματος, η οποία αποτελεί τον πυρήνα της διαχείρισης ενός περιστατικού και είναι τα θεμέλια πάνω στην οποία θα χτίσουμε τα επόμενα βήματα των ενεργειών μας. Οι ανάγκες, οι στόχοι και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένα θύμα αξιολογούνται καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας μαζί του, είναι μια δυναμική διαδικασία που ο/η επαγγελματίας δεν σταματάει να κάνει μέχρι και το κλείσιμο του κάθε περιστατικού. Είναι σημαντικό εδώ να χρησιμοποιήσουμε τις επικοινωνιακές δεξιότητές μας έτσι ώστε να δημιουργήσουμε χώρο στο άτομο και να ακούσουμε από το ίδιο τον τρόπο που αντιλαμβάνεται την κατάστασή του, τις δυνάμεις του, τις δυσκολίες του, τις σχέσεις του με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του και να το βοηθήσουμε να θέσει τους δικούς του στόχους και προτεραιότητες. Τα πεδία των αναγκών που πρέπει να εξετάσουμε μαζί με το θύμα, ανά προτεραιότητα είναι:

- ▶ **Άμεση ασφάλεια.** Αξιολογούμε τον βαθμό κινδύνου στον οποίο το θύμα είναι εκτεθειμένο αυτή τη στιγμή, με βάση το πώς το ίδιο τον αντιλαμβάνεται στην παρούσα φάση. Διερευνούμε τις συνθήκες στις οποίες ζει, κάνοντας ανοιχτές ερωτήσεις έτσι ώστε να μας περιγράψει καταστάσεις.
- ▶ **Υγεία.** Εξετάζουμε με βάση τα γεγονότα που μας περιγράφει το θύμα, αν υπάρχουν ζητήματα υγείας και ιατρικού ιστορικού που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν πιθανώς άμεσα. Για παράδειγμα, χρόνια προβλήματα υγείας που έχουν μείνει αφρόντιστα, ή και περιπτώσεις σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Πρέπει να γνωρίζουμε ότι εάν το θύμα επιθυμεί να ασκήσει ποινική δίωξη, θα είναι χρήσιμη η έγκαιρη εξέταση από ιατροδικαστή και η χορήγηση ιατρικής γνωμάτευσης.
- ▶ **Ψυχοκοινωνική κατάσταση.** Εντοπίζουμε τις ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις στο θύμα από την τραυματική εμπειρία που βίωσε, παρατηρούμε την εμφάνισή του, ακούμε και ρωτάμε πράγματα που αφορούν τον ύπνο του, τη διατροφή του, αλλά και την προηγούμενη της εμπειρίας καθημερινότητά του, τις δραστηριότητες, τη σχέση με τον περίγυρό του. Το βοηθάμε να κατανοήσει ότι τα συμπτώματα που περιγράφει είναι

φυσιολογικά τοποθετώντας τα στο πλαίσιο των συνεπειών του βιώματος της εκμετάλλευσης (απότομες εναλλαγές συναισθημάτων, άγχος, φόβος, ενοχές, θυμός, ντροπή, αίσθημα απελπισίας και αβοήθητου, απώλεια εμπιστοσύνης προς τους ανθρώπους, απώλεια αυτοεκτίμησης, απώλεια αυτοελέγχου και αυτοπροσδιορισμού, απώλεια ταυτότητας).

Εξίσου σημαντικό με τα παραπάνω είναι να εντοπίσουμε τα **δυνατά σημεία** του θύματος, τα στοιχεία ανθεκτικότητας, τα ενδιαφέροντα του, πράγματα που έκανε στο παρελθόν και το ευχαριστούσαν ή ήταν καλός/η σε αυτά, πράγματα και ανθρώπους που του δίνουν κουράγιο και ελπίδα. Σε αυτά τα δυνατά σημεία είναι που πρέπει να βασιστούμε και να ενδυναμώσουμε σταδιακά το θύμα.

- ▶ **Νομικές διαδικασίες και δικαιώματα.** Είναι σημαντικό να αντιληφθεί ο/η επαγγελματίας ότι αυτό που περιγράφει ότι έχει βιώσει το θύμα εμπορίας ανθρώπων, εμπίπτει νομικά στην κατηγορία εγκλήματος, σύμφωνα με τον ισχύοντα ποινικό κώδικα αλλά και το διεθνές δίκαιο. Αυτή την πληροφορία οφείλουμε να τη μοιραστούμε με το θύμα και κατόπιν, να το ενημερώσουμε αναλυτικά για τα δικαιώματά του. Στη συνέχεια, -εφόσον μιλάμε για ενήλικο θύμα - το αφήνουμε να σκεφτεί και να αποφασίσει για το κατά πόσο επιθυμεί να κινηθεί νομικά προς τους δράστες και να διεκδικήσει τα δικαιώματά του. Η διαδικασία της λήψης αυτής της απόφασης από το θύμα είναι κάτι που θέλει χρόνο και δεν θα πρέπει να περιμένουμε να μας απαντήσει την ίδια στιγμή, αλλά να το ενημερώσουμε ότι, όποτε εκείνο θελήσει, έχει το δικαίωμα να μας το πει και να το βοηθήσουμε να κινηθεί ανάλογα.
- ▶ **Διοικητικές, υλικές και εκπαιδευτικές/εργασιακές ανάγκες.** Ανάλογα με το ιστορικό, το προφίλ και την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα θύμα τη στιγμή που αναλαμβάνουμε τη στήριξή του, είναι πολύ πιθανό να χρειαστεί να μεριμνήσουμε ταυτόχρονα και για τα διοικητικά ζητήματά του, απαραίτητα για την προστασία και την ομαλή ένταξή του στη χώρα. Αυτά μπορεί να αφορούν, για παράδειγμα, βοήθεια στην κοινωνική ασφάλιση, ή την εγγραφή στο μητρώο ανέργων κ.λπ.. Η διευθέτηση αυτών των ζητημάτων θα διευκολύνουν επίσης διαδικασίες εύρεσης εργασίας αλλά και τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπως η εκμάθηση της τοπικής γλώσσας και/ή η ένταξη του σε κάποια εκπαιδευτική βαθμίδα.

5. Διαμόρφωση εξατομικευμένου σχεδίου δράσης

Μετά τη λήψη συναίνεσης, τη συγκέντρωση πληροφοριών για το θύμα και την αξιολόγηση των αναγκών του, ο/η επαγγελματίας, σε συνεργασία πάντα με το ίδιο το άτομο, προχωράει στη διαμόρφωση ενός εξατομικευμένου σχεδίου δράσης, το οποίο θα σχεδιαστεί πάνω στις ανάγκες και επιθυμίες του θύματος, με απώτερο στόχο την προστασία και την αυτονομία του. Στο στάδιο αυτό, πρέπει να καθοριστούν οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν, ποιες θα κάνει τι, πότε και που.

- ▶ Το σχέδιο δράσης πρέπει να θέτει τόσο άμεσους και βραχυπρόθεσμους στόχους όσο και μακροπρόθεσμους και είναι δουλειά του επαγγελματία να βοηθήσει το θύμα να εντοπίσει ποιες ανάγκες του έχουν προτεραιότητα, ποιες είναι οι διαθέσιμες επιλογές, και ποια τα βήματα προς την επίτευξη των στόχων του.
- ▶ Εντοπίζουμε μαζί με το άτομο τους διαθέσιμους πόρους που υπάρχουν την παρούσα φάση, ξεκινώντας από την αξιοποίηση πόρων του δικού του κοινωνικού περιβάλλοντος (άτομα εμπιστοσύνης από την κοινότητά του, φίλοι, συγγενείς) μέχρι και τη συνεργασία με τους κατάλληλους φορείς, έτσι ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες του θύματος
- ▶ Αφήνουμε το ίδιο να αποφασίσει ποια θα είναι τα επόμενα βήματα και το εμπλέκουμε ενεργά στη διαδικασία, ανάλογα πάντα με τη θέση στην οποία βρίσκεται το θύμα και τις δυνατότητες που έχει. Εφόσον χρειαστεί να κλείσουμε τακτικά ραντεβού και όχι να παρέμβουμε άμεσα, διερευνούμε τη δυνατότητα του ατόμου να προσεγγίσει εξωτερικούς φορείς που ίσως χρειαστεί να το παραπέμψουμε, αν νιώθει ασφαλές να πάει, αν θα χρειαστεί συνοδεία, αν οι ώρες το βολεύουν σύμφωνα με το πρόγραμμά του.
- ▶ Εξηγούμε στο θύμα τι πρέπει να περιμένει και τι όχι από τους εκάστοτε φορείς, τις δυνατότητες αλλά και τους περιορισμούς που υπάρχουν. Για παράδειγμα, μπορεί να παραπέμψουμε για κάποια υπηρεσία σε εξωτερικό φορέα και να υπάρχει λίστα αναμονής, περιορισμένες θέσεις ή συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών. Είναι σημαντικό στο στάδιο αυτό, να συζητήσουμε ξανά τις προσδοκίες του θύματος και να τον διαβεβαιώσουμε ότι εμείς θα κάνουμε το καλύτερο που μπορούμε για να το βοηθήσουμε. Από την άλλη, οφείλουμε να του υπενθυμίζουμε ότι δεν είμαστε παντοδύναμοι και αντιμετωπίζουμε κι εμείς περιορισμούς, τους οποίους οφείλουμε να αποδεχτούμε.

- ▶ Αφήνουμε χώρο για τυχόν απορίες του θύματος και αν χρειαστεί αποτυπώνουμε γραπτώς το πλάνο που συμφωνήσαμε. Έτσι το βοηθάμε να έχει και το ίδιο μια εικόνα των αναγκών και των αποφάσεων που πήραμε μαζί του.

6. Εφαρμογή του σχεδίου δράσης

Στο στάδιο αυτό, το πλάνο και τα επόμενα βήματα που έχουν συμφωνηθεί με το θύμα μετά την αξιολόγηση των αναγκών του, μπαίνει σε εφαρμογή, ξεκινάει δηλαδή η υλοποίησή του, περιλαμβάνοντας τις ακόλουθες ενέργειες.

▶ Παραπομπές και πρόσβαση σε υπηρεσίες

Όπως σε κάθε διαχείριση περιστατικού, ο/η υπεύθυνος/η επαγγελματίας έχει, μεταξύ άλλων, τον ρόλο του συντονισμού και της εποπτείας των διαδικασιών που απαιτούνται, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του θύματος. Αυτό δε σημαίνει ότι ο φορέας τον οποίο εκπροσωπεί ο/η επαγγελματίας αναλαμβάνει την κάλυψη όλων αυτών των αναγκών, αλλά ότι ο/η υπεύθυνος/η επαγγελματίας, όποτε χρειαστεί, θα αναλάβει να διασυνδέσει το θύμα με τις αναγκαίες Υπηρεσίες. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τη διαδικασία «παραπομπής» σε έναν άλλο φορέα που κρίνεται αρμόδιος και κατάλληλος για την παροχή συγκεκριμένης υπηρεσίας.

- *Τι δεν είναι η παραπομπή:* Η διαδικασία της παραπομπής **δεν αναφέρεται στην απλή ενημέρωση του θύματος** για την ύπαρξη μιας άλλης Υπηρεσίας την οποία μπορεί να αναζητήσει και να απευθυνθεί μόνο του.
- *Τι είναι η παραπομπή:* Είναι **ανάληψη ευθύνης από τον/την επαγγελματία** να διασυνδέσει το άτομο με την εκάστοτε υπηρεσία μέσα από ορισμένες ενέργειες. Αυτό προϋποθέτει ότι οι επαγγελματίες που αναλαμβάνουν τη στήριξη θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι εξοικειωμένοι/ες με τις υπάρχουσες διαθέσιμες τοπικές υπηρεσίες, ότι γνωρίζουν τα βήματα που απαιτούνται για την πρόσβαση σε αυτές και ότι είναι σε θέση να εντοπίσουν και να «ταιριάξουν» το κάθε θύμα, ανάλογα με το προφίλ και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, με την αντίστοιχη Υπηρεσία. Αυτό πρακτικά επιτυγχάνεται με την άμεση επικοινωνία του/της επαγγελματία με τον φορέα (μέσω τηλεφώνου ή email), πάντα κατόπιν ενημέρωσης και συναίνεσης του θύματος, ακολουθώντας τις διαδικασίες παραπομπής του φορέα (π.χ. συμπλήρωση

φόρμας παραπομπής, παροχή πληροφοριών του ιστορικού του θύματος κ.λπ.). Κατόπιν, εφόσον υπάρχει διαθεσιμότητα, ορίζεται ραντεβού για το θύμα και ενημερώνεται ο/η επαγγελματίας που διαχειρίζεται το περιστατικό. Στη συνέχεια, ο/η επαγγελματίας επικοινωνεί με το θύμα και αν χρειαστεί και με τον φορέα, για να ενημερωθεί για την πορεία της παραπομπής και των παρεχόμενων υπηρεσιών. Σε περιπτώσεις που κάποιο είδος υπηρεσίας που έχει ανάγκη το θύμα παρέχεται από τον ίδιο τον φορέα στον οποίο βρίσκεται και ο/η υπεύθυνος/η επαγγελματίας, τότε πραγματοποιείται **εσωτερική παραπομπή**, ακολουθώντας την εσωτερική διαδικασία του φορέα.

► **Συντονισμός των ενεργειών των συνεργαζόμενων Φορέων για την υλοποίηση του σχεδίου δράσης**

Μέσα από τη συνεχή παρακολούθηση της υλοποίησης του σχεδίου δράσης, επιτυγχάνεται ο εντοπισμός τυχόν εμποδίων στη λήψη υπηρεσιών του θύματος. Μπορεί, για παράδειγμα, να διαπιστωθεί ότι το θύμα δεν ανταποκρίνεται στη συνεργασία με Φορέα στον οποίο παραπέμφθηκε, μη προσερχόμενο στα ραντεβού του και συνεπώς, να χρειαστεί να εξετάσει τους λόγους που συμβαίνει αυτό. Μπορεί, για παράδειγμα, το θύμα να φοβάται ή να άλλαξε γνώμη σχετικά με τα βήματα που συμφωνήθηκαν, να υπάρχει δυσκολία με τη διερμηνεία στον άλλο φορέα (λόγω διαλέκτου, φύλου του/της διερμηνέα- για παράδειγμα, γυναίκες θύματα που φοβούνται να μιλήσουν σε άντρες διερμηνείς) και αυτό να λειτουργεί αποτρεπτικά προς το θύμα να συνεργαστεί. Στις περιπτώσεις αυτές χρειάζεται ευελιξία και αναπροσαρμογή του πλάνου παρέμβασης.

► **Συνηγορία και προάσπιση των δικαιωμάτων του θύματος**

Κατά τον συντονισμό των δράσεων, των παραπομπών και της παροχής διαφόρων υπηρεσιών, κατόπιν αξιολόγησης της πορείας όλων αυτών και της αποτελεσματικότητας στην κάλυψη των αναγκών του θύματος, η υπεράσπιση των επιθυμιών και αναγκών του παρουσιάζεται αναγκαία. Πολύ συχνά ο/η επαγγελματίας, εκπροσωπώντας το θύμα, χρειάζεται να μεριμνήσει και να επικοινωνήσει στους αντίστοιχους φορείς τις ιδιαίτερες ανάγκες του για να αλληλοβοηθηθούν οι επαγγελματίες και αποφευχθεί τυχόν επικάλυψη υπηρεσιών, αλλά και τους προβληματισμούς και τις δυ-

σκολίες του και να συνηγορήσει υπέρ της λήψης εξειδικευμένων υπηρεσιών, όσο αυτό είναι εφικτό αλλά και, με στόχο την καλύτερη προστασία του θύματος.

7. Παρακολούθηση της υπόθεσης

Κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του σχεδίου δράσης έχει συμφωνηθεί με το θύμα ότι θα ακολουθήσει επικοινωνία μεταξύ του ίδιου και του/της υπευθύνου επαγγελματία με σκοπό να παρέχεται η κατάλληλη στήριξη και να επαναξιολογείται το πλάνο που έχει συμφωνηθεί.

- Η παρακολούθηση της πορείας της υπόθεσης περιλαμβάνει προγραμματισμένα ραντεβού με το θύμα ή/και τηλεφωνικές επικοινωνίες ανά τακτά χρονικά διαστήματα τα οποία ορίζονται σύμφωνα με τις ανάγκες του θύματος.
- Στην επικοινωνία με το θύμα ο επαγγελματίας σε συνεργασία μαζί του εντοπίζουν και επαναξιολογούν τι λειτούργησε θετικά ως τώρα, τι δεν προχώρησε και τι αλλαγές χρειάζεται να γίνουν με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του θύματος. Εξετάζονται οι αρχικοί στόχοι που τέθηκαν ανά προτεραιότητα και το κατά πόσο έχουν επιτευχθεί. Η ασφάλεια του θύματος είναι από τις πρώτες βασικές ανάγκες που θα εξετασθούν, ακολουθώντας όλα τα υπόλοιπα.
- Σε περίπτωση που αξιολογούμε ότι η κατάσταση δεν βελτιώνεται ή παραμένει στάσιμη εξετάζουμε εναλλακτικές που μπορεί να υπάρχουν, αναπροσαρμόζουμε το σχέδιο δράσης και προχωράμε στην εκ νέου εφαρμογή του, επαναλαμβάνοντας τα προηγούμενα βήματα.

Θυμόμαστε πάντα ότι η συνεργασία με τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχει πολλές και διαφορετικές πτυχές και είναι πολύ πιθανό να χρειαστεί να επαναλάβουμε αρκετές φορές τα ίδια βήματα μιας διαδικασίας ή να χρειαστεί πολύς χρόνος και υπομονή μέχρι να δούμε κάποια βελτίωση στην πορεία τους. Είναι επίσης πιθανό να διακόψει το θύμα τη συνεργασία απροειδοποίητα και μπορεί να επανέλθει σε δεύτερο χρόνο για να αναζητήσει τη βοήθειά μας. Σε κάθε περίπτωση, τονίζουμε ότι η διαθεσιμότητα μας είναι σταθερή, δείχνουμε κατανόηση και ενσυναίσθηση, έχοντας στο μυαλό μας ότι τα άτομα που υφίστανται κακοποίηση και είναι θύματα εμπορίας δύσκολα παίρνουν ριζικές αποφάσεις για αλλαγή.

8. Κλείσιμο

Το τελευταίο βήμα στη διαχείριση περιστατικού είναι το κλείσιμο, δηλαδή η ολοκλήρωση της παροχής υπηρεσιών. Εφόσον έχει προχωρήσει η υπόθεση, έχουν καλυφθεί όλα τα προηγούμενα βήματα, το θύμα έχει παραμείνει στη συνεργασία μας, έχει λάβει τις υπηρεσίες που έχει ανάγκη, τότε ο ρόλος μας ως υπευθύνου/ης επαγγελματία έχει κάνει τον κύκλο του. Στην πράξη υπάρχουν οι εξής περιπτώσεις οι οποίες οδηγούν στο κλείσιμο μιας υπόθεσης και αυτές είναι οι ακόλουθες:

- ▶ Το θύμα πλέον έχει βρει ανταπόκριση στα αιτήματά του, έχουν καλυφθεί οι ανάγκες του, φτάσαμε στην επίτευξη του τελικού και επιθυμητού στόχου που είναι η ενδυνάμωση και αυτονομία του θύματος. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει:
 - την κοινωνική του ένταξη στη χώρα ή
 - την εθελούσια επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του
- ▶ Το θύμα δεν έχει ολοκληρώσει τη λήψη υπηρεσιών, ωστόσο αποφασίζει να τερματίσει με δική του βούληση, είτε γιατί νιώθει ότι κάλυψε τις βασικές του ανάγκες είτε γιατί δεν επιθυμεί πλέον να συνεργαστεί και να λάβει υπηρεσίες προστασίας. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να το εκφράσει από μόνο του ή μπορεί να σταματήσει απροειδοποίητα να προσέρχεται στα ραντεβού μας. Και στις δύο περιπτώσεις οφείλουμε να σεβαστούμε την απόφασή του και μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα να προχωρήσουμε στο κλείσιμο της περίπτωσης.
- ▶ Το θύμα μεταφέρεται σε άλλη τοποθεσία εντός της χώρας ή μεταφέρεται για στέγαση σε φορέα ο οποίος αναλαμβάνει πλέον τη στήριξή του, οπότε ολοκληρώνονται οι υπηρεσίες που λαμβάνει από εμάς. Στις περιπτώσεις αυτές, ο/η υπεύθυνος/η επαγγελματίας έχει την ευθύνη να κάνει την παράδοση-μεταφορά της διαχείρισης της περίπτωσης στον νέο φορέα που αναλαμβάνει πια το περιστατικό. Αυτό συνεπάγεται μια συγκεκριμένη διαδικασία με βήματα, όπου ο νέος φορέας ενημερώνεται πλήρως για την πορεία του περιστατικού και ακολουθεί επικοινωνία μεταξύ προηγούμενου και νέου φορέα, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, διασφαλίζοντας τη συνέχεια στη συνεργασία με το θύμα.

Στο τελευταίο στάδιο της διαχείρισης της υπόθεσης, ανεξάρτητα από τους λόγους και τον τρόπο με τον

οποίο τερματίζονται οι υπηρεσίες που παρέχουμε, είναι πολύ σημαντικό να υπενθυμίσουμε στο θύμα ότι ως επαγγελματίες παραμένουμε διαθέσιμοι οποιαδήποτε στιγμή το θύμα αλλάξει γνώμη ή θελήσει για οποιοδήποτε λόγο να μας αναζητήσει. Η στάση μας αυτή παρέχει στο θύμα μια αίσθηση σταθερότητας και ασφάλειας και κάνει πιο ομαλή και λιγότερο επώδυνη τη διαδικασία αποχωρισμού και της μετάβασής του σε ένα νέο ξεκίνημα της ζωής του.

Καλή πρακτική: Το κλείσιμο κάθε περίπτωσης προτείνεται να ακολουθείται και από μια διαδικασία **αξιολόγησης** της πορείας του περιστατικού, των ενεργειών που έλαβαν χώρα, του τι λειτούργησε θετικά και τι θα μπορούσε να βελτιωθεί και να εφαρμοστεί διαφορετικά σε μελλοντικές περιπτώσεις. Η διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει να είναι μια εσωτερική διαδικασία κάθε φορέα που παρέχει υπηρεσίες προστασίας σε θύματα εμπορίας ανθρώπων, με ανατροφοδότηση μεταξύ επαγγελματιών, ανταλλαγή καλών πρακτικών και εύρεση λύσεων σε προκλήσεις που προέκυψαν κατά τη διαχείριση των περιπτώσεων, με στόχο τη βέλτιστη προστασία, ενδυνάμωση και αυτονομία των θυμάτων.

Trauma-Informed Care (TIC) – Φροντίδα με επίγνωση του τραύματος

Η TIC μπορεί να αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα ως «Φροντίδα με επίγνωση του τραύματος». Πρόκειται για μία προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη το ενδεχόμενο της ύπαρξης τραυματικού ιστορικού στους ανθρώπους που λαμβάνουν υπηρεσίες υποστήριξης και προστασίας. Η TIC δίνει έμφαση στην ανίχνευση των συμπτωμάτων του τραύματος, όπως και τον ρόλο που μπορεί να επιτελεί το τραύμα στη ζωή του ατόμου, τις σχέσεις του με τους άλλους και το περιβάλλον του. Οι Υπηρεσίες που λαμβάνουν υπόψη το τραύμα μπορούν να παράσχουν μια ευαίσθητη και κατάλληλη απόκριση, ανεξαρτήτως του πλαισίου όπου το θύμα ζητά βοήθεια και μπορεί επίσης να εξυπηρετήσει και τον έγκαιρο εντοπισμό του θύματος.

Η TIC προϋποθέτει να τεθεί από το σύστημα των υπηρεσιών στήριξης ως ερώτημα το «τι έχει συμβεί σε αυτό το άτομο;» και όχι το «τι πάει στραβά με αυτό το άτομο;».

Ο σκοπός της TIC δεν είναι η θεραπεία των συμπτωμάτων ή θεμάτων που σχετίζονται με σεξουαλική, σωματική ή συναισθηματική κακοποίηση ή άλλου είδους τραύμα, αλλά διατρέχει ως προσέγγιση κάθε υποστηρικτική υπηρεσία, ώστε αυτή να καταστεί

προσβάσιμη και κατάλληλη για τα άτομα που μπορεί να έχουν υποστεί τραύμα. Όταν οι διαδικασίες και τα πρωτόκολλα των υποστηρικτικών υπηρεσιών δεν διέπονται από την προσέγγιση αυτή, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες αναζωπύρωσης ή επιδεινώσης των τραυματικών συμπτωμάτων, όπως και ο επανατραυματισμός του ατόμου. Οι πρακτικές που εφαρμόζουν οι υπηρεσίες οφείλουν να έχουν στόχο την αποφυγή του επανατραυματισμού των θυμάτων, αυξάνοντας την ασφάλεια όλων των εμπλεκόμενων (εξυπηρετούμενων και επαγγελματιών) αλλά και την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα της αλληλεπίδρασης με τα θύματα.

Μια προσέγγιση, με την επίγνωση του τραύματος που ενδεχομένως φέρει το άτομο που λαμβάνει υπηρεσίες, προσπαθεί να κατανοήσει το άτομο ως ολότητα, θεωρώντας ότι το τραύμα επηρεάζει την έννοια της πρόσληψης του εαυτού και των άλλων, αλλά και τη διαμόρφωση των πεποιθήσεων του ατόμου για το περιβάλλον του. Όλα αυτά μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την ικανότητα ή την κινητοποίηση ενός ατόμου να προσεγγίσει, να συνδεθεί και να αξιοποιήσει υποστηρικτικές υπηρεσίες. Ένα σύστημα, που εφαρμόζει την προσέγγιση αυτή, προϋποθέτει και την αντίστοιχη εκπαίδευση των επαγγελματιών, έτσι ώστε αυτοί να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις ενδείξεις και τα συμπτώματα του τραύματος, αποφεύγοντας έτσι κάθε πιθανότητα επανατραυματισμού των εξυπηρετούμενων, αλλά και επιδεικνύοντας ευελιξία στην επιλογή του τρόπου προσέγγισής τους.

Οι πέντε αρχές της προσέγγισης με επίγνωση του τραύματος

Η TIC ακολουθεί πέντε κατευθυντήριες αρχές που διαγράφουν το πλαίσιο, μέσα στο οποίο οι δομές παροχής υπηρεσιών και τα συστήματα φροντίδας μπορούν να δουλέψουν για να μειώσουν την πιθανότητα του επανατραυματισμού. Αυτές οι αρχές μπορούν να εφαρμοστούν, ως γενικοί άξονες, από μια μεγάλη γκάμα υπηρεσιών, αναδιαμορφούμενες έτσι ώστε να προσαρμόζονται κατάλληλα στο κάθε διαφορετικό πλαίσιο παροχής υπηρεσιών.

Οι πέντε Κατευθυντήριες αρχές είναι²⁸:

1. Ασφάλεια

Η σωματική και η συναισθηματική ασφάλεια του ατόμου, είναι το πρώτιστο μέλημα του/της επαγγελματία.

2. Επιλογή

Η παρουσίαση από τον/την επαγγελματία των διαθέσιμων επιλογών και η εξέταση των παραμέτρων και των συνεπειών τους, αποτελούν την προϋπόθεση για να λάβει το θύμα «απόφαση με επίγνωση» (informed decision).

3. Συνεργασία

Στη διαμόρφωση του Ατομικού Σχεδίου Δράσης σημαντικό ρόλο παίζει ο/η επαγγελματίας, όμως η απόφαση λαμβάνεται από τον/την εξυπηρετούμενο/η.

4. Αξιοπιστία

Η αξιοπιστία του/της επαγγελματία δεν είναι δεδομένη και συχνά οι λήπτες/λήπτριες υπηρεσιών είναι δύσπιστοι/ες. Η εδραίωση και η σταθερότητα των ορίων στη σχέση του ατόμου με τον/την επαγγελματία, όπως και το ξεκάθαρο πλάνο συνεργασίας με εξασφάλιση της προβλεψιμότητας στα επιμέρους βήματα, μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης.

5. Ενδυνάμωση

Η προσέγγιση αυτή, θέτοντας στο επίκεντρο το άτομο, ως φορέα της ευθύνης του εαυτού του, αλλά και σεβόμενη τον ρυθμό και τις επιλογές του, λειτουργεί εξ ορισμού προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσής του. Επιπλέον, ο/η επαγγελματίας, δίνοντας έμφαση στα δυνατά σημεία του ατόμου και προτρέποντάς το να επενδύσει στα σημεία αυτά, το βοηθά να αναπτύξει τις ικανότητες διαχείρισης δυσκολιών και να δημιουργήσει ένα υγιές υπόβαθρο, στο οποίο θα στηριχθεί το άτομο και όταν σταματήσει να λαμβάνει υπηρεσίες.

28. University at Buffalo-Buffalo Center for Social Research, *What is trauma informed care?*, <http://socialwork.buffalo.edu/social-research/institutes-centers/institute-on-trauma-and-trauma-informed-care/what-is-trauma-informed-care.html>, 2022.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗ ΤΟ ΤΡΑΥΜΑ (TRAUMA INFORMED APPROACH)

Καλές Πρακτικές

- ▶ Περιορίστε κατά το δυνατό τον αριθμό των συναντήσεων που αφορούν το βίωμα της εκμετάλλευσης.
- ▶ Ενσωματώστε στο ιστορικό τις διαθέσιμες πληροφορίες για την εμπειρία ή την κατάσταση του ατόμου από άλλα/ προγενέστερα έγγραφα ή δηλώσεις.
- ▶ Εκτιμήστε τα ζητήματα ασφαλείας πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη συνάντηση με το άτομο.
- ▶ Αφήστε χώρο στο άτομο να αναπτύξει τη δική του αφήγηση για το βίωμά του.
- ▶ Σεβαστείτε το δικαίωμα του ατόμου να λαμβάνει τις δικές του αποφάσεις.
- ▶ Ενημερώστε το θύμα για κάθε υπηρεσία που είναι διαθέσιμη, ακόμα και εάν δεν είναι εξειδικευμένη για θύματα εμπορίας ανθρώπων.
- ▶ Τονίστε ότι το άτομο δεν είναι υποχρεωμένο να αποφασίσει επί τόπου και ότι μπορεί να αλλάξει γνώμη.
- ▶ Συζητήστε εάν υπάρχει κάποιο άλλο φιλικό, συγγενικό ή εν γένει πρόσωπο στο οποίο μπορεί να απευθυνθεί το θύμα για υποστήριξη.

Κακές Πρακτικές

- ▶ Μην έχετε την προσδοκία ότι το άτομο γνωρίζει τί σημαίνει εμπορία ανθρώπων ή ότι συνειδητοποιεί ότι υπέστη εγκληματική συμπεριφορά.
- ▶ Μην έχετε την προκατάληψη ότι θα αντικρίσετε ένα άτομο τραυματισμένο, φοβισμένο ή σε κατάθλιψη. Κάθε άνθρωπος αντιδρά διαφορετικά στο βίωμα της εμπορίας.
- ▶ Μην ασκείτε άμεσα ή έμμεσα κριτική στις αποφάσεις, αντιδράσεις και τη συμπεριφορά του ατόμου κατά τη διάρκεια που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των δραστών.
- ▶ Μην υπερβάλλετε για τις ικανότητές σας ή δίνετε ψευδείς υποσχέσεις ή ανακριβείς πληροφορίες.
- ▶ Μην υποβάλλετε στο θύμα τη δική σας άποψη για το τί είναι προτιμότερο να πράξει.
- ▶ Μην θεωρείτε δεδομένο ότι γνωρίζετε τί θέλει ή χρειάζεται το άτομο. Κάποιες ενέργειες μπορεί να το θέσουν σε περαιτέρω κίνδυνο στιγματισμού, αντεκδίκησης ή βλάβης.
- ▶ Μην βγάζετε βιαστικά συμπεράσματα για κάποιον ή τα βιώματά του και μην κάνετε διάκριση λόγω ηλικίας, οικογενειακής κατάστασης, αναπηρίας, θρησκείας, εθνότητας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου κ.λπ..
- ▶ Μην αναλάβετε ρόλο διαμεσολαθητή- ειρηνοποιού μεταξύ θύματος και δράστη ή συνεργού ή μέλους οικογένειας κ.ά..
- ▶ Μην παραβιάζετε το απόρρητο (εκτός των περιπτώσεων που προβλέπει η νομοθεσία), γιατί αυτό μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το άτομο.

Προστασία και Δίωξη

Έχει αποδειχθεί ότι οι θυματοκεντρικοί μηχανισμοί προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, παίζουν καθοριστικό ρόλο, όχι μόνο στην ψυχοκοινωνική αποκατάσταση του θύματος αλλά και στην επιτυχή δίωξη των δραστών του εγκλήματος της εμπορίας. Η προστασία των θυμάτων με τη σε συνδυασμό δίωξη των κυκλωμάτων και των θυτών τους, είναι μια ολοκληρωμένη προσέγγιση καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων. Μπορεί να φαίνονται δύο διαφορετικές διαδικασίες αλλά με την κατάλληλη εφαρμογή τους, με κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες, μπορεί να υποστηρίξουν ως παρεμβάσεις η μια την άλλη και να επιτευχθούν έτσι τα οφέλη σε ατομικό επίπεδο του θύματος αλλά και η τιμώρηση των δραστών, η οποία συνεπάγεται και την προστασία ενδεχομένως περισσότερων μελλοντικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Κρίσιμος παράγοντας στη συνεργασία του θύματος με τις διωκτικές αρχές είναι η συναίνεση του θύματος που προϋποθέτει την ψυχοκοινωνική και νομική υποστήριξη και την ενδυνάμωσή του, έτσι ώστε να συνεργαστεί σε αυτή την επίσημη για αυτό ποινική διαδικασία, που μπορεί να διαρκέσει μήνες ή χρόνια και να αποφευχθεί ο επανατραυματισμός του. Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό και αποκαθιστά σε μεγάλο βαθμό τη χαμένη αυτοεκτίμηση του θύματος το να διεκδικεί τα δικαιώματά του και τελικά να δικαιώνεται θεσμικά αλλά και ηθικά για όσα πέρασε.

(Υπενθυμίζεται ότι, το θύμα, ανεξάρτητα από το αν θα προχωρήσει σε συνεργασία με τις διωκτικές αρχές και από το αν θα χαρακτηριστεί επίσημα ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, δικαιούται να λάβει υπηρεσίες προστασίας.)

Για περαιτέρω μελέτη:

1. Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2014). Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Care Approach. U.S. Department of Health and Human Services, https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf
2. Harris, M. & Fallot, R. D. (Eds.) (2001). Using Trauma Theory to Design Service Systems. New Directions for Mental Health Services. San Francisco: Jossey-Bass. <https://www.ovcttac.gov/taskforceguide/eguide/4-supporting-victims/41-using-a-trauma-informed-approach/>

Z6. Διαμεσολαβημένη επικοινωνία: Η συνδρομή διερμηνέων

ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΟ/Η

- Ελέγξτε ότι ο/η διερμηνέας και ο/η εξυπηρετούμενος δεν γνωρίζονται σε κοινωνικό επίπεδο.
- Ενημερώστε σύντομα τον/τη διερμηνέα για το πώς θα διεξαχθεί η συνάντηση.
- Αποφασίστε τον τρόπο διερμηνείας (ταυτόχρονη)

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΟ/Η

- Διατηρήστε τις προτάσεις ή ερωτήσεις σύντομες
- Κάντε παύση στο τέλος κάθε πρότασης για να επιτρέψετε στον/στη διερμηνέα να μεταφράσει
- Εξηγήστε στον/στην εξυπηρετούμενο/η την ανάγκη παύσεων.
- Έχετε υπόψη σας την ανάγκη του/της διερμηνέα να ζητήσει διευκρινίσεις για κάποια σημεία της μετάφρασης.
- Διατηρήστε βλεμματική επαφή με τον/την εξυπηρετούμενο/η ακόμα και όταν διερμηνεύει ο/η διερμηνέας
- Να απευθύνεστε σε β' πρόσωπο στον/στην εξυπηρετούμενο/η. Μην απευθύνεστε σε εκείνον/η με την έκφραση, για παράδειγμα, «ρωτήστε τον/την».
- Αποφύγετε εξειδικευμένη ορολογία ή ιδιωτισμούς που είναι δύσκολο να μεταφραστούν.
- Αποφύγετε σαρκαστικές εκφράσεις ή αστεία που είναι δύσκολο να μεταφραστούν.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΟ/Η

- Ελέγξτε την ενδεχόμενη συναισθηματική φόρτιση/επιβάρυνση του/της διερμηνέα από τη συνάντηση.
- Ελέγξτε εάν η συνάντηση έχει δημιουργήσει την ανάγκη στον/στη διερμηνέα για αποφόρτιση ή φροντίδα κάποιου δικού του/της τραύματος.
- Λάβετε υπόψη σας το προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο του/της διερμηνέα που μπορεί να περιλαμβάνει τραυματικές εμπειρίες.

Η πίεση χρόνου και η έλλειψη διερμηνείας, μπορεί να σας κάνουν να σκεφτείτε ότι είναι προτιμότερο να δεχτείτε τη βοήθεια που προσφέρει ο/η συνοδός του θύματος. Το ρίσκο όμως που παίρνετε, εμπλέκοντας οποιονδήποτε τρίτο σε αυτή τη διαδικασία, δεν δικαιολογεί μια τέτοια επιλογή. Εάν υπάρχει πίεση χρόνου, μπορείτε να εξετάσετε την επιλογή της τηλεφωνικής διερμηνείας για να πάρετε κάποιες πρώτες πληροφορίες.

Γιατί τα θύματα εμπορίας ανθρώπων διστάζουν να ζητήσουν βοήθεια;

Είναι σημαντικό να καταλάβουμε γιατί τα θύματα συχνά είτε δεν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως θύματα είτε διστάζουν να ζητήσουν βοήθεια:

- Συχνά δεν γνωρίζουν ότι είναι θύματα εγκλήματος και ότι δικαιούνται υποστήριξη.
- Μπορεί να είναι μπερδεμένα, αποπροσανατολισμένα ή υπό την επήρεια μετατραυματικού στρες (PTSD) εξαιτίας της κακοποίησης και της εκμετάλλευσης που υπέστησαν.
- Μπορεί να ντρέπονται για αυτό που τους συνέβη ή να φοβούνται τον στιγματισμό.
- Μπορεί να υποτιμούν τον εαυτό τους ή να φοβούνται πράξεις αντεκδίκησης σε βάρος τους ή σε βάρος των οικείων τους.
- Αντιμετωπίζουν με δυσπιστία τις αρχές και φοβούνται ότι δεν θα γίνουν πιστευτά.
- Είναι απρόθυμα ή διστακτικά να αναλάβουν τον ρόλο μάρτυρα στις ποινικές διαδικασίες κατά του/των δράστη/ών.
- Συχνά φοβούνται ότι αν τραβήξουν την προσοχή των αρχών, μπορεί να κατηγορηθούν και τα ίδια ή να βρεθούν στη θέση κατηγορούμενου

- Μπορεί να νιώθουν ότι φταίει για την κατάσταση που βίωσαν.
- Υπάρχει κάποιες φορές η τάση να υποτιμούν το βίωμά τους δια της εκλογίκευσης, για να μπορέσουν να το διαχειριστούν.
- Δεν γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις επιλογές τους.
- Η έλλειψη υπηρεσιών υποστήριξης που να μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους συχνά αποδυναμώνει το κίνητρό τους να συνεργαστούν με επαγγελματίες.
- Συχνό εμπόδιο είναι η κοινωνική και πολιτισμική απομόνωση, συμπεριλαμβανομένης της άγνοιας της τοπικής γλώσσας.
- Συχνά η εξάρτηση από τον διακινητή σε συναισθηματικό, οικονομικό ή και πρακτικό επίπεδο (νομιμοποιητικά έγγραφα, κάλυψη βασικών αναγκών) αποτελεί παράγοντα διατήρησης του ελέγχου του στο θύμα.

Οι φόβοι αυτοί, είτε τους θεωρούμε βάσιμους είτε όχι, δεν πρέπει να τους υποτιμούμε και είναι σημαντικό να δίνουμε προτεραιότητα σε μία σχετική συζήτηση με το θύμα.

Πηγές:

1. University at Buffalo-Buffalo Center for Social Research, *What is trauma informed care?*, <http://socialwork.buffalo.edu/social-research/institutes-centers/institute-on-trauma-and-trauma-informed-care/what-is-trauma-informed-care.html>
2. Substance Abuse and mental health services Administration (SAMHSA), *SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach SAMHSA's Trauma and Justice Strategic Initiative*, https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf, Ιούλιος 2014
3. Cutuli, J. J., Alderfer, M. A., & Marsac, M. L. (2019). Introduction to the special issue: Trauma-informed care for children and families. *Psychological Services*, 16(1), 1-6, <http://dx.doi.org/10.1037/ser0000330>,
4. Abraham, J. (2016). *Creating a Culture of Trauma Informed Care within Your Agency Alliance Health Center*, https://2016traumainformedcareconference.weebly.com/uploads/1/4/0/6/14060029/creating_a_culture_of_trauma_-_james_abraham.pdf
5. Harris, M. & Fallot, R. D. (Eds.) (2001). *Using Trauma Theory to Design Service Systems*. New Directions for Mental Health Services. San Francisco: Jossey-Bass.
6. US Department of Justice, Office for Victims of Crime, Training and technical Assistance Center, *Using a trauma informed approach*, <https://www.ovcttac.gov/taskforceguide/eguide/4-supporting-victims/41-using-a-trauma-informed-approach/>
7. Global Protection Cluster-An Introductory Guide to Anti-Trafficking Action in Internal Displacement Contexts, https://www.globalprotectioncluster.org/old/wp-content/uploads/Introductory-Guide-on-Anti-Trafficking-in-IDP-Contexts_2020_FINAL-1.pdf, 2020.
8. Inter-Agency Standing Committee (IASC), *Κατευθυντήριες Οδηγίες της IASC για την Ψυχική Υγεία και την Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη σε Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης*. Αθήνα: Κέντρο Ημέρας Βαβέλ/Συν-ειρμός ΑμΚΕΚοιν. Αλληλεγγύης, https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/01/IASC_Guidelines_GR.pdf, 2018
9. IASC, *Policy on Protection in Humanitarian Action*, <https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2020-11/IASC%20Policy%20on%20Protection%20in%20Humanitarian%20Action%2C%202016.pdf>, 2016.
10. *Interagency Gender-Based Violence Case Management Guidelines*, https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/cameroon/document/interagency-gender-base-violence-case-management-guidelines?_gl=1*h7mwox*_ga*MTk5Njg5MDI-0Ni4xNjY2MDA4MDM1*_ga_E6oZNX2F68*MTY2Nzg5NzE2Mi4zLjAuMTY2Nzg5NzE2Mi42MC4wLjA., 2017.
11. *Psychosocial Notebook*, Vol. 4, February 2004. *Psychosocial Support to Groups of Victims of Human Trafficking in Transit Situations*, https://publications.iom.int/system/files/pdf/psychosocial_support_transit.pdf
12. Heffernan, K., Blythe, B. *Evidence-Based Practice: Developing a Trauma-Informed Lens to Case Management for Victims of Human Trafficking*. *GlobSocWelf*, <https://doi.org/10.1007/s40609-014-0007-8>, 2014.
13. Παπαδόπουλος Ρ.Κ. (επιμ.) *Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης - Συνεργική προσέγγιση*. Έκδοση του Κέντρου Ημέρας Βαβέλ (Συν-ειρμός ΑμΚΕΚοιν. Αλληλεγγύης) και του Centre for Trauma, Asylum and Refugees (University of Essex), <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psychokoinonikes-diastaseis-prosfygikh-syn8hkhs.pdf>, 2019.
14. U.S. Department of Health and Human Services, *Treating the Hidden Wounds: Trauma Treatment and Mental Health Recovery for Victims of Human Trafficking*, <https://humantraffickinghotline.org/resources/treating-hidden-wounds-trauma-treatment-and-mental-health-recovery-victims-human>, 2008.
15. Victorian Transcultural Psychiatry Unit, *Guidelines on Working Effectively with Interpreters in Mental Health Settings*, <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/11/VTPUInterpreterGuidelines.pdf>, 2006.

Η.

ΒΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Η νομική συμβουλευτική διαφοροποιείται από την πληροφόρηση του θύματος για τα δικαιώματά του. Η πληροφόρηση του θύματος συνιστά μια υποχρέωση όλων των επαγγελματιών πρώτης γραμμής, ανεξαρτήτως του επιστημονικού πεδίου, των αρμοδιοτήτων, της θέσης ή της ειδικότητάς τους. Η νομική συμβουλευτική προϋποθέτει νομική κατάρτιση και γι' αυτό μπορεί να γίνει μόνο από νομικό/δικηγόρο. Συμπεριλαμβάνει όχι μόνο την ενημέρωση του θύματος για το νομικό πλαίσιο, αλλά και την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών του ιστορικού του στις υφιστάμενες νομικές διατάξεις και την παρουσίαση των εναλλακτικών επιλογών για την πρόοδο της υπόθεσής του. Κατά την επικοινωνία με το θύμα βεβαίως πρέπει να ακολουθούνται οι γενικές αρχές που εκτίθενται στην προηγούμενη ενότητα. Επειδή αναπόφευκτα, η ενημέρωση που γίνεται έχει εξειδικευμένο χαρακτήρα και το θύμα σπανίως θα είναι σε θέση με την αρχική ενημέρωση να σχηματίσει πλήρη εικόνα των νομικών προεκτάσεων της υπόθεσής του, συνιστάται η συμβουλευτική να ολοκληρώνεται σε περισσότερες της μιας συναντήσεων. Σχηματικά, τα στάδια της νομικής συμβουλευτικής μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

► ΒΗΜΑ 1

Προετοιμασία του/της νομικού/δικηγόρου για τη συνάντηση με το πιθανό θύμα

Τις περισσότερες φορές η συνάντηση του θύματος με δικηγόρο γίνεται κατόπιν εσωτερικής (εντός του ίδιου φορέα) ή εξωτερικής παραπομπής από άλλο/η επαγγελματία (συνχά μια κοινωνική υπηρεσία που έχει εντοπίσει και ταυτοποιήσει το πρόσωπο ως θύμα εμπορίας ανθρώπων). Σε μια τέτοια περίπτωση, ο/η νομικός θα μπορεί να έχει στη διάθεσή του/της βασικές πληροφορίες για το ιστορικό του θύματος. Με βάση αυτές είναι σκόπιμο να ανατρέξει σε διαθέσιμες πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής - εάν το θύμα είναι αλλοδαπής καταγωγής - και σε τυχόν εκθέσεις για τη συγκεκριμένη μορφή εμπορίας που περιγράφεται στο ιστορικό του θύματος. Επιπλέον, είναι σκόπιμο να έχει επεξεργαστεί σε πρωτόλειο έστω βαθμό την υπαγωγή στον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων των πραγματικών περιστατικών που έχει τυχόν μοιραστεί το θύμα με προηγούμενο/η επαγγελματία, προκειμένου να λάβει με πιο στοχευμένο τρόπο το ιστορικό του. Σημαντικές πληροφορίες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη είναι το νομικό καθεστώς του ατόμου και τυχόν προηγούμενη ποινική εμπλοκή του.

► ΒΗΜΑ 2

Συνάντηση με το πιθανό θύμα

Η λήψη του ιστορικού του θύματος στο πλαίσιο της νομικής συμβουλευτικής ή συνδρομής έχει την πρόσθετη δυσκολία ότι μπορεί να επεκτείνεται και σε «μη νομικά σημαντικά» στοιχεία, τα οποία φυσικά το ίδιο το θύμα δεν μπορεί να διαχωρίσει ή να αξιολογήσει ανάλογα. Μπορεί, για παράδειγμα, το θύμα να επικεντρώνεται στην ασυνέπεια του εργοδότη να καταβάλει το ημερομίσθιο και όχι στις συνθήκες εργασιακής εκμετάλλευσης (ωράριο, συνθήκες διαβίωσης κ.ά.). Ο/Η νομικός έχει το πρόσθετο βάρος να αναζητήσει με στοχευμένες ερωτήσεις τις «νομικά σημαντικές» πληροφορίες, εξηγώντας κάθε φορά στο θύμα τη σκοπιμότητά τους και την ανάγκη επέκτασης σε λεπτομέρειες για διαστάσεις του ιστορικού του. Στην περίπτωση, για παράδειγμα, σύνταξης μήνυσης, είναι αναγκαία η παράθεση λεπτομερειών σχετικά με τα πραγματικά γεγονότα που αφορούν σε τραυματικές εμπειρίες. Για την αποφυγή επαναθυματοποίησης ή δευτερογενούς τραυματισμού του θύματος είναι αναγκαία η σχετική κατάρτιση των επαγγελματιών, αλλά και η συνεχής υπενθύμιση στο θύμα ότι πρόκειται για διαδικασία που μπορεί να επαναφέρει στην επιφάνεια τραυματικές αναμνήσεις (γι' αυτό συνιστάται η παράλληλη ψυχολογική του υποστήριξη). Σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί το θύμα να προτιμά να αποτυπώσει γραπτά το ιστορικό του, είτε για να έχει τον απαιτούμενο χρόνο και τη συγκέντρωση για την αποκατάσταση στη μνήμη του της χρονολογικής σειράς των περιστατικών, αλλά και γιατί η γραπτή αποτύπωση τραυματικών εμπειριών σε κάποιες περιπτώσεις βοηθά το θύμα να διαχειριστεί καλύτερα την ανάκλησή τους.

Το γνωρίζετε;

Η επίσημη αναγνώριση του θύματος εμπορίας ανθρώπων γίνεται με πράξη χαρακτηρισμού της Εισαγγελίας Πρωτοδικών. (αρ. 4 περ. ια' Ν. 5038/2023)

Αφού ο/η νομικός καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το ιστορικό του ατόμου περιλαμβάνει τα απαιτούμενα στοιχεία για τη στοιχειοθέτηση της εμπορίας ανθρώπων, ενημερώνει το άτομο σχετικά με τα δικαιώματά του. Επιπλέον το ενημερώνει για τη δυνατότητα υποβολής καταγγελίας στην αστυνομία και επίσημου χαρακτηρισμού του από την Εισαγγελία Πρωτοδικών.

Πρέπει να παρέχεται στο άτομο χρόνος και περιθώριο να αποφασίσει για τις περαιτέρω κινήσεις του και να ενθαρρύνεται προς υποβολή καταγγελίας, με τη ρητή δήλωση του/της επαγγελματία ότι θα έχει την απαιτούμενη στήριξη και κατά τη διάρκεια των ποινικών διαδικασιών.

Η στοιχειοθέτηση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, στο πλαίσιο της νομικής υποστήριξης, συνίσταται στην στοιχειοθέτηση οποιουδήποτε από τα αδικήματα που απαριθμεί το άρθρ. 4 περ. ια' Ν. 5038/2023.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ (α): ΘΥΜΑ ΠΟΥ ΣΥΝΑΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΩΚΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

► ΒΗΜΑ 3^ο (κατάθεση ενώπιον αστυνομικών αρχών)

Εφόσον το θύμα συναινέσει για τη συνεργασία του με την αστυνομία, συνιστάται να έρχεται σε επαφή ο/η νομικός με το Τμήμα Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων της Υποδιεύθυνσης Οργανωμένου Εγκλήματος στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη (ή τα αρμόδια ειδικά τμήματα στην υπόλοιπη Ελλάδα), για να προγραμματιστεί η προσέλευσή του προς υποβολή της καταγγελίας. Εναλλακτικά, μπορεί να συνταχθεί η μήνυση και να υποβληθεί στην αρμόδια Εισαγγελία απευθείας. Υπενθυμίζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοδοσίας (universal jurisdiction) που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 περ. ι του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με την οποία οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται στην περίπτωση της εμπορίας ανεξαρτήτως του τόπου όπου αυτή έχει τελεστεί και της εθνικότητας δράστη και θύματος.

Το γνωρίζετε;

Η Αρχή της Παγκόσμιας δικαιοδοσίας σημαίνει ότι οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται σε κάθε υπόθεση εμπορίας ανθρώπων, ανεξαρτήτως πού τελέστηκε το αδίκημα και ανεξαρτήτως της υπηκοότητας θύματος και δράστη. (άρθρ. 8 περ. ι' Π.Κ.)

Πριν το θύμα δώσει ένορκη κατάθεση στην αστυνομία εξετάζεται από ψυχολόγο – πραγματογνώμονα, κατ' εφαρμογή του άρθρου 228 ΚΠΔ. Σύμφωνα δε με την πρόβλεψη του άρθρ. 4 περ. ια' Ν. 5038/2023, παραπέμπεται προς εξέταση και από επαγγελματία που έχει την ειδικότητα του άρθρου αυτού (κοινωνικός/ή λειτουργός, ψυχίατρος, ψυχολόγος). Εάν υποστηρίζεται ήδη από κάποιον φορέα προστασίας (δημόσιο ή ΜΚΟ) συνιστάται να εκδίδεται η 2η γνωμάτευση που απαιτείται, από τον/την επαγγελματία του φορέα, που ήδη υποστηρίζει το θύμα.²⁹ Εν συνεχεία, διαβιβάζεται στον/στην Εισαγγελέα Πρωτοδικών η δικογραφία που σχηματίζεται και εκδίδεται η πράξη χαρακτηρισμού. Το νομικό πλαίσιο δεν απαιτεί την προηγούμενη αίτηση του θύματος ή τη δήλωσή του ότι επιθυμεί την πράξη χαρακτηρισμού. Στην πράξη ωστόσο μπορεί να ερωτηθεί σχετικά κατά την ένορκη κατάθεσή του. Επιπλέον, **εάν έχει ήδη ασκηθεί ποινική δίωξη** για την ίδια υπόθεση (και το θύμα, για παράδειγμα, δίνει κατάθεση στο πλαίσιο συμπληρωματικής προανάκρισης), δεν απαιτείται η ως άνω γνωμάτευση για τον σκοπό της έκδοσης πράξης χαρακτηρισμού.

Ανεξαρτήτως της διαδικασίας έκδοσης πράξης χαρακτηρισμού, η λήψη της ένορκης κατάθεσης του θύματος εμπορίας ανθρώπων πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται στο στάδιο της προδικασίας με τη συνδρομή του ψυχολόγου πραγματογνώμονα, όπως επιτάσσει το άρθρο 228 ΚΠΔ.

Προηγούμενες ποινικές εκκρεμότητες

Είναι σκόπιμο, πριν από την οποιαδήποτε επαφή με τις αστυνομικές αρχές με αυτοπρόσωπη παρουσία, να διερευνάται ανάλογα με το ιστορικό του θύματος η πιθανότητα εκκρεμότητας ερήμην καταδικαστικής απόφασης, καθώς υπάρχει το ενδεχόμενο τυχόν προβλήματα στο παρελθόν σε σχέση με τη νομική κατάσταση του θύματος να έχουν οδηγήσει σε ερήμην καταδικαστικές αποφάσεις (π.χ. για υπαρπαγή ψευδούς βεβαίωσης, ψευδούς δήλωσης κ.ά.), για τις οποίες το ίδιο να μη γνωρίζει. Εναπόκειται λοιπόν στην εγρήγορση του/της

29. Για τη γνωμάτευση βλ. και παρακάτω: «Πράξη χαρακτηρισμού - Ειδικότερα νομικά ζητήματα»

νομικού να εντοπίσει ενδείξεις στο ιστορικό, οι οποίες τυχόν παραπέμπουν σε σχετικό ενδεχόμενο.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ:

Το θύμα αναφέρει ότι το κύκλωμα «του είχε βγάλει χαρτιά», παρότι δεν πληρούσε προϋποθέσεις νομιμοποίησης. Είναι σκόπιμο να διερευνηθεί λοιπόν σε ποια υπηρεσία και σε ποιον τόπο έγινε η σχετική διαδικασία, για να γίνει περαιτέρω έρευνα για τυχόν ποινικές εκκρεμότητες στην αρμόδια εισαγγελία, καθώς είναι πιθανό να έχει ασκηθεί δίωξη για υπαρπηγή ψευδούς βεβαίωσης και να έχει κλητευθεί το θύμα σε ψευδή/ ανύπαρκτη ή παλαιότερη διεύθυνση, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος να εκκρεμεί ακόμα και καταδικαστική απόφαση που να έχει εκδοθεί ερήμην του.

Είναι σημαντικό να γνωρίζει το θύμα ότι η Εισαγγελία πρέπει να ενημερωθεί, εάν τυχόν αλλάξει η διεύθυνση κατοικίας του. Δεν είναι σπάνιο να μην ανευρίσκονται τα θύματα όταν κλητεύονται μετά από πολλούς μήνες για την εκδίκαση της υπόθεσης, γεγονός που είναι κάποιες φορές καταλυτικό για τη διαδικασία στο ακροατήριο και την απόδειξη της ενοχής (παρά τη ρητή πρόβλεψη περί κατ' αρχήν ανάγνωσης των ενόρκων καταθέσεων των θυμάτων κατ' άρθρο 228 παρ. 4 ΚΠΔ)

Είναι σκόπιμη η υποβολή δήλωσης προς υποστήριξη της κατηγορίας (άρθρο 63 ΚΠΔ³⁰) και ο ορισμός αντικλήτου, ιδιαίτερα όταν το θύμα επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα του. Έτσι ο/η δικηγόρος θα μπορεί να παρακολουθεί την πορεία της δικογραφίας. Προς τούτο διευκολύνει και η παροχή πρόσθετης γραπτής εξουσιοδότησης.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ όταν το θύμα είναι ανήλικο

Η παρ. 4 του άρθρου 113 του Ποινικού Κώδικα ορίζει ότι η προθεσμία της παραγραφής των κακουρηγημάτων που στρέφονται κατά ανηλικού αρχίζει από την ενηλικίωση του θύματος. Η προθεσμία της παραγραφής των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 323Α (εμπορία ανθρώπων), 324 και στο 190 Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα (Εγκλήματα κατά της Γενετήσιας Ελευθερίας και Εγκλήματα Οικονομικής Εκμετάλλευσης της Γενετήσιας Ζωής), όταν αυτά στρέφονται κατά ανηλικού, αρχίζει ένα (1)

έτος μετά από την ενηλικίωση του θύματος, εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα, και τρία (3) έτη μετά την ενηλικίωση, εφόσον πρόκειται για κακούρηγμα.

ΑΡΧΗ ΜΗ ΤΙΜΩΡΗΣΗΣ

Η γνωστή και ως non-punishment principle κατοχυρώνεται στην ελληνική νομοθεσία με δύο άρθρα: Το 323Α παρ. 8 του Ποινικού Κώδικα και το άρ. 59 παρ. 4 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Το γνωρίζετε;

Εάν το θύμα εμπορίας ανθρώπων εξαναγκαστεί να διαπράξει αδικήματα στο πλαίσιο της εκμετάλλευσής του, ο εισαγγελέας μπορεί να μην ασκήσει ποινική δίωξη σε βάρος του. (αρ. 323Α παρ. 8 Π.Κ. και αρ. 59 παρ. 4 Κ.Π.Δ.)

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΑΣΗ

Κατά τη διάρκεια της προστασίας ή αρωγής, οι αλλοδαποί θύματα κατά την έννοια του παρόντος δεν απελαύνονται. Απόφαση απέλασης που έχει εκδοθεί, αλλά δεν έχει ακόμη εκτελεστεί, αναστέλλεται (άρθ. 12 παρ. 2 του Ν. 3064/2002, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο τρίτο παρ. 2 Ν. 3875/2010, ΦΕΚ Α 158/20.9.2010).

► ΒΗΜΑ 4^α

Μετά την ένορκη κατάθεση του θύματος στην αστυνομία, αυτή διαβιβάζεται η μαζί με τυχόν προανακριτικό υλικό και την εισήγηση της Αστυνομίας στην αρμόδια Εισαγγελία Πρωτοδικών για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού κατ' άρθρο 4 περ. ια' Ν. 5038/2023, ανεξαρτήτως της ποινικής εξέλιξης (δηλαδή μπορεί να συνεχίζεται στο μεταξύ η προανακριτική έρευνα ή να διαβιβαστεί η δικογραφία ταυτόχρονα στον/στην Εισαγγελέα ποινικής δίωξης). Περαιτέρω, σε σχέση με την διαδικασία χαρακτηρισμού, δύο ενδεχόμενα υπάρχουν:

ι. Ο/Η Εισαγγελέας Πρωτοδικών εκδίδει πράξη χαρακτηρισμού³¹.

30. Εξαιρούνται από την υποχρέωση κατάθεσης του παραβόλου αυτού, ύψους 40 ευρώ, οι δικαιούχοι νομικής βοήθειας, όπως αυτοί προσδιορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 3226/2004

31. Κατ' άρθρο 135 παρ. 1 Ν. 5038/2023 μπορεί ο/η Εισαγγελέας Πρωτοδικών να χορηγήσει και προθεσμία περίσκεψης για να αποφασίσει το θύμα εάν θα συνεργαστεί με την αστυνομία. Επειδή όμως η προθεσμία περίσκεψης έπεται της έκδοσης της πράξης χαρακτηρισμού, σπανίως γίνεται χρήση αυτής της πρόβλεψης.

Σε αυτή την περίπτωση ο/η εισαγγελέας διαβιβάζει την πράξη στο αρμόδιο Τμήμα που του/της διαβίβασε τη δικογραφία και ειδοποιείται από την Αστυνομία το θύμα (ή ο/η δικηγόρος) για την παραλαβή της. Στη συνέχεια, εάν πρόκειται για πολίτη τρίτης χώρας εξετάζεται η αναγκαιότητα υποβολής αίτησης για χορήγηση άδειας διαμονής.

ii. Ο/Η Εισαγγελέας Πρωτοδικών **δεν** εκδίδει πράξη χαρακτηρισμού.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο δεν προβλέπει την υποβολή αιτήματος για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού, γι' αυτό και, εάν ο/η εισαγγελέας κρίνει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού, είναι δυνατό να απόσχει απλά από την έκδοσή της. Στην πράξη, ωστόσο, τις περισσότερες φορές εκδίδει αιτιολογημένη απορριπτική διάταξη, επί της οποίας δεν προβλέπεται η άσκηση κάποιου ενδίκου μέσου. Δεν αποκλείεται ωστόσο η δυνατότητα του θύματος να αιτηθεί την ανάκληση της διάταξης, εισφέροντας τυχόν επιπλέον στοιχεία.

Το γνωρίζετε;

Η πράξη χαρακτηρισμού θύματος εμπορίας ανθρώπων εκδίδεται και για παιδιά θύματα μαστροπείας ανηλίκων ή θύματα του αδικήματος της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής ή άλλου ανταλλάγματος. (άρ. 4 περ. ια' Ν. 5038/2023)

► ΒΗΜΑ 5^α

Ο/Η εισαγγελέας ποινικής δίωξης: **α.** είτε θα παραγγείλει περαιτέρω έρευνα επιστρέφοντας τη δικογραφία στην αστυνομία με συγκεκριμένες παραγγελίες (π.χ. να λάβουν ένορκες καταθέσεις και από άλλα άτομα ή συμπληρωματική κατάθεση του θύματος), **β.** είτε θα θέσει την υπόθεση στο αρχείο αγνώστων δραστών³² εάν έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια έρευνας για την ταυτοποίησή του και αυτή δεν έχει καταστεί εφικτή, **γ.** είτε θα θέσει στο αρχείο την υπόθεση εάν κρίνει ότι δεν προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις τέλεσης του αδικήματος, **δ.** είτε θα ασκήσει ποινική

δίωξη για άλλα αδικήματα (π.χ. βιασμό), **ε.** είτε, τέλος, θα κρίνει ότι προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις ενοχής για το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων. Εφόσον ο/η εισαγγελέας ασκήσει ποινική δίωξη για το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων (323Α Π.Κ.), παραγγέλλει τη διενέργεια ανάκρισης και περαιτέρω χρεώνεται η δικογραφία σε τακτικό/ή ανακριτή/τρια. Σύμφωνα με τον ν. 4478/2017 το θύμα έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί τη σύλληψη του/των δράστη/δραστών, την τυχόν προσωρινή του/τους κράτηση, καθώς και την άρση της.

Εάν το καταγγελλόμενο αδίκημα έχει λάβει χώρα εκτός Ελλάδας εξ ολοκλήρου, οι σχετικές πληροφορίες θα διαβιβαστούν μέσω Interpol (εάν πρόκειται για τρίτη χώρα) ή Europol (εάν πρόκειται για χώρα μέλος Ε.Ε.) αρμοδίως. Αυτό δεν ασκεί επιρροή στη διαδικασία χαρακτηρισμού.

Το γνωρίζετε;

Το θύμα που η εμπορία του έχει τελεστεί εκτός Ελλάδας μπορεί να υποβάλει καταγγελία στην ελληνική αστυνομία και να εκδοθεί πράξη χαρακτηρισμού του από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών. (αρ. 4 περ. ια' Ν. 5038/2023 και αρ. 8 περ. ι Π.Κ.)

Εάν το θύμα επιθυμεί να ζητήσει αποζημίωση από τον/τους δράστη/δράστες, μπορεί να ασκηθεί αγωγή στην τακτική διαδικασία του κατά τόπο αρμοδίου Πρωτοδικείου. Η συνήθης πρακτική ωστόσο των πολιτικών δικαστηρίων είναι να εκδίδουν αναβλητική απόφαση μέχρι την τελεσίδικη απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

Το γνωρίζετε;

Στην Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης μπορεί να απευθυνθεί και θύμα εμπορίας ανθρώπων που κατοικεί σε χώρα εκτός Ε.Ε. κατά την υποβολή της αίτησης. (αρ. 1 Ν. 3811/2009)

32. Προσοχή! Η προθεσμία ενός έτους για την υποβολή αίτησης στην Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης αρχίζει από τη θέση στο Αρχείο Αγνώστων Δραστών, οπότε σε αυτή την περίπτωση πρέπει να μεριμνήσει άμεσα ο/η δικηγόρος για την υποβολή της αίτησης και των δικαιολογητικών. (Ν. 3811/2009)

► ΒΗΜΑ 6^α Διαδικασία στο ακροατήριο

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας περιέχει διατάξεις ειδικές για την προστασία και την πρόληψη επαναθυματοποίησης των θυμάτων και κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία. Ενδεικτικά, προβλέπεται η κατ' αρχήν ανάγνωση των προανακριτικών τους καταθέσεων κατ' άρθρο 228 παρ. 4 ΚΠΔ.

Το θύμα μπορεί φυσικά να παρασταθεί με δικηγόρο ή να εκπροσωπηθεί από δικηγόρο, δηλώνοντας παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας.

ΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Άρ. 1 παρ. 3 ν. 3226/2004, όπως τροποποιήθηκε με το άρ. 41 παρ. 1 Ν. 4689/2020: Δικαιούχοι νομικής βοήθειας ως προς τις τυχόν ποινικές και αστικές αξιώσεις τους είναι και τα θύματα των εγκληματικών πράξεων που προβλέπονται στα άρθρα 187Α, 187Β, 323Α, 324, 339, 342, 348 παρ. 2 εδάφιο πρώτο, 348Α, 351Α Π.Κ. και στα άρθρα 29 παρ. 5 και 6 και 30 του ν. 4251/2014³³, καθώς και τα ανήλικα θύματα των πράξεων που προβλέπονται στα άρθρα 336, 338, 343, 345, 348, 348Β, 348Γ και 349 Π.Κ.. Στις περιπτώσεις αυτές, το εκάστοτε αρμόδιο όργανο, κατά τις διατάξεις του παρόντος, για παροχή νομικής βοήθειας μπορεί, αν κριθεί αναγκαίο, να διορίσει συνήγορο αυτεπαγγέλτως από τις καταστάσεις των παρ. 2 και 3 του άρθρου 3.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ (θ): ΘΥΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΑΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΩΚΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

► ΒΗΜΑ 3^β

Εφόσον το θύμα δεν συναινεί να συνεργαστεί με την αστυνομία, δηλώνετε ότι αυτή η επιθυμία είναι σεβαστή και ότι ούτως ή άλλως το πλαίσιο προστασίας δεν προϋποθέτει την εμπλοκή του στην ποινική διαδικασία. Είναι σκόπιμο ωστόσο να γίνεται διερεύνηση των φόβων που έχει το θύμα (με τρόπο που να μη νιώσει ότι απολογείται για την επιλογή του), ώστε να γίνεται η σχετική ενημέρωση και να ενθαρρυνθεί σταδιακά να συμβάλει στη δίωξη των δραστών. Είναι σκόπιμο, επίσης, να ερωτάται και σε μεταγενέστερο χρόνο σχετικά, καθώς συχνά τα θύματα όταν νιώσουν ασφαλή και λάβουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη είναι πιο πιθανό να αναθεωρήσουν τη στάση τους. Σε κάθε περίπτωση, είναι σκόπιμο να ενημερωθεί το θύμα ότι

ακόμα και μια σημαντική πληροφορία (π.χ. ταυτότητα, διεύθυνση κατοικίας δραστών ή περιοχή δράσης τους) μπορεί να αποτελέσει βάση έναρξης αστυνομικής διερεύνησης, ακόμη και εάν δοθεί ανώνυμα στο Τμήμα Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ:

Το θύμα αναφέρει ότι απέδρασε από διαμερίσμα όπου κρατούνταν μαζί με άλλα θύματα εμπορίας ανθρώπων, αλλά δεν επιθυμεί να μοιραστεί πληροφορίες (π.χ. τη διεύθυνση του διαμερίσματος) που θα είναι κρίσιμες για την διάσωση και των άλλων θυμάτων. Μπορεί να εξηγηθεί στο θύμα ότι η πληροφορία αυτή μπορεί να δοθεί στις αστυνομικές αρχές, χωρίς να κατονομαστεί η πηγή της.

► ΒΗΜΑ 4^β

Εφόσον το θύμα δεν επιθυμεί να καταθέσει ενόρκως στην αστυνομία, υποβάλλεται απευθείας στην κατά τόπο αρμόδια Εισαγγελία Πρωτοδικών η γνωμάτευση των δύο επιστημόνων όπως ορίζει το άρθρο 4 παρ. 1 περ. ια' Ν. 5038/2023. Παρότι δεν απαιτείται, είναι σκόπιμο να συνοδεύονται οι δύο γνωματεύσεις (ή η γνωμάτευση που υπογράφεται από τους δύο επιστήμονες) από τυχόν λοιπά αποδεικτικά στοιχεία (π.χ. ιατρικά έγγραφα για τυχόν προβλήματα υγείας που προξενήθηκαν από την εκμετάλλευση του θύματος), καθώς και υπόμνημα με μνεία του ιστορικού αλλά και του αιτήματος επίσημης αναγνώρισης του θύματος. Εδώ και πάλι οι πιθανότητες είναι δύο:

ι. Ο/Η Εισαγγελέας Πρωτοδικών εκδίδει πράξη χαρακτηρισμού.

Σε αυτή την περίπτωση το θύμα ή ο/η παραστάτης του θα παραλάβει από την εισαγγελία την πράξη χαρακτηρισμού. Εάν ωστόσο πρόκειται για πράξη που έχει τελεστεί στην Ελλάδα, ο/η εισαγγελέας κρίνει εάν θα παραγγείλει αστυνομική έρευνα ή θα προβεί στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του/της σε περαιτέρω ενέργειες προς διερεύνηση της ποινικής ευθύνης του/των κατονομαζόμενου/ων δραστών ή εάν θα χορηγήσει προθεσμία περίσκεψης στο θύμα για να αποφασίσει εάν θα συνεργαστεί με τις διωκτικές αρχές. Περαιτέρω, εάν πρόκειται για πολίτη τρίτης χώρας εξετάζεται η αναγκαιότητα υποβολής αίτησης για χορήγηση άδειας διαμονής (άρ. 134 και 138 επόμενα Ν. 5038/2023)

33. Ήδη άρ 25 και 26 Ν.5038/2023

ii. Ο/Η Εισαγγελέας Πρωτοδικών **δεν** εκδίδει πράξη χαρακτηρισμού.

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, το ισχύον νομικό πλαίσιο δεν προβλέπει την υποβολή αιτήματος για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού, γι' αυτό και, εάν ο/η εισαγγελέας κρίνει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού, είναι δυνατό να απόσχει απλά από την έκδοσή της. Στην πράξη ωστόσο τις περισσότερες φορές εκδίδει αιτιολογημένη απορριπτική διάταξη, επί της οποίας δεν προβλέπεται η άσκηση κάποιου ενδίκου μέσου. Δεν αποκλείεται ωστόσο η δυνατότητα του θύματος να αιτηθεί την ανάκληση της διάταξης, εισφέροντας τυχόν επιπλέον στοιχεία ή να επανέλθει με νέο αίτημα και ενισχυμένα επιχειρήματα ή στοιχεία.

ΠΡΑΞΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ - Ειδικότερα νομικά ζητήματα

Η διαδικασία έκδοσης της πράξης χαρακτηρισμού ρυθμίζεται αποκλειστικά από το άρθρο 4 περ. ια' Ν. 5038/2023, το οποίο ορίζει σχετικά : (...) Ο χαρακτηρισμός «θύμα εμπορίας ανθρώπων» αποδίδεται με Πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, τόσο αμέσως μετά την κίνηση ενός ποινικής δίωξης για έγκλημα που προβλέπεται στα άρθρα 323Α, 339 παράγραφοι 1 και 3, 342 παράγραφοι 1 και 2, 348 παράγραφος 2, 348Α, 348Β, 349 και 351Α του Π.Κ. όσο και πριν ασκηθεί ποινική δίωξη για κάποιο από αυτά τα αδικήματα. Στην τελευταία περίπτωση, για την έκδοση της εν λόγω Πράξης απαιτείται έγγραφη γνωμάτευση, που συντάσσεται από δύο (2) επιστήμονες με ειδικότητα ψυχιάτρου, ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού, οι οποίοι υπηρετούν σε Υπηρεσία ή σε Μονάδα Προστασίας και Αρωγής των άρθρων 2, 3 και 4 του π.δ. 233/2003, όπως αυτό ισχύει, ή στην Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, ΜΚΟ ή στο ΔΟΜ ή σε Διεθνείς Οργανώσεις ή σε άλλους εξειδικευμένους και αναγνωρισμένους από το κράτος φορείς προστασίας και αρωγής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 2, 3 και 4 του π.δ. 233/2003. Η Πράξη χαρακτηρισμού εκδίδεται ανεξαρτήτως εάν το θύμα συνεργάζεται με τις διωκτικές Αρχές, σε όσες περιπτώσεις ο ανωτέρω Εισαγγελέας κρίνει, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Εισαγγελέα Εφετών, ότι συντρέχουν οι όροι του άρθρου 1 παράγραφος 2 του π.δ. 233/2003 ή ότι το θύμα δεν συνεργάζεται εξαιτίας απειλών που στρέφονται κατά προσώπων της οικογένειάς του που βρίσκονται στην Ελλάδα ή στη χώρα της προέλευσής του ή οπουδήποτε αλλού και ότι, εάν αυτό δεν προστατευθεί ή εάν απομακρυνθεί

από τη χώρα, αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο τα προαναφερόμενα πρόσωπα.

Τι είναι η πράξη χαρακτηρισμού;

Πρόκειται για την επίσημη αναγνώριση ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων, με εισαγγελική διάταξη.

Ποιος την εκδίδει;

Αρμόδιος είναι ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη του Ν. 5038/2023, σε συνδυασμό με το άρ. 25 παρ. 1 περ. ι) του Κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών.

Ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται για την έκδοσή της;

Στην προαναφερθείσα διάταξη του Ν. 5038/2023 δεν γίνεται απαρίθμηση κάποιων τυπικών προϋποθέσεων. Οι μόνες προϋποθέσεις είναι η ιδιότητα του/της αιτούντος/ούσας ως θύματος ενός από τα αδικήματα των ποινικών διατάξεων που απαριθμούνται στο ίδιο άρθρο και η σύνταξη γνωμάτευσης από δύο επιστήμονες, αναλόγως εάν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη ή όχι.

Τι ισχύει εάν το αδίκημα έχει διαπραχθεί εκτός Ελλάδας;

Από τη μία πλευρά, ο Ν. 5038/2023 ορίζει ως θύμα εμπορίας ανθρώπων τον/την παθόντα/παθούσα των αδικημάτων που αναφέρει. Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 8 παρ. ι) του Ποινικού Κώδικα ορίζει ότι οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται στην περίπτωση διάπραξης εμπορίας ανθρώπων ανεξαρτήτως πού διαπράχθηκε και ανεξαρτήτως της υπηκοότητας δράστη και θύματος (οικουμενική δικαιοδοσία – universal jurisdiction). Για παράδειγμα, από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι θύμα του αδικήματος του 323Α Π.Κ. θεωρείται σύμφωνα με την ελληνική έννομη τάξη και η πολίτης Καμερούν που μπορεί να υπέστη σεξουαλική εκμετάλλευση στην Τουρκία από ομοεθνείς της, σε περίπτωση δηλαδή που στο ιστορικό της περίπτωσης απαντώνται μόνο και αποκλειστικά στοιχεία αλλοδαπότητας (τόπος τέλεσης ή αλλοδαπή, θύμα και δράστες αλλοδαπής καταγωγής). Συνεπώς, η πράξη χαρακτηρισμού μπορεί να εκδοθεί και σε μια τέτοια περίπτωση για θύμα που βρίσκεται στην Ελλάδα κατά τον χρόνο της επίσημης αναγνώρισής του.

Τι ισχύει εάν πρόκειται για παραγεγραμμένο αδίκημα;

Η παραγραφή του αδικήματος³⁴ δεν αποτελεί κατ' αρχήν εμπόδιο για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού, δεδομένου ότι δεν τίθεται ρητά τέτοια προϋπόθεση στο οικείο νομικό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση κρίσιμη είναι η ανάγκη προστασίας και αρωγής του θύματος, με την οποία συνδέεται η επίσημη αναγνώρισή του δια της έκδοσης της πράξης χαρακτηρισμού.

ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΘΥΜΑΤΟΣ

Ένα από τα πρωταρχικά ζητήματα που πρέπει να απασχολήσουν τον/τη δικηγόρο (όπως και τους/τις επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων που υποστηρίζουν το θύμα) είναι το νομικό καθεστώς του θύματος, εάν είναι αλλοδαπής υπηκοότητας ή ανιθαγενές, που αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας σε αυτό, αλλά και για την αποφυγή διοικητικής κράτησής του ή προσκομμάτων στη συναλλαγή του με τις Αρχές.

Εάν το θύμα έχει παράτυπη διαμονή στη χώρα

Πρώτο μέλημα του/της δικηγόρου είναι να παρουσιάσει στο θύμα τις εναλλακτικές επιλογές που έχει για την τακτοποίηση της παραμονής του στη χώρα. Αυτό για τους πολίτες Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σχετικά απλό (έκδοση Κάρτας Ευρωπαϊκού Πολίτη από την κατά τόπο αρμόδια Διεύθυνση Αλλοδαπών), αλλά για τους πολίτες τρίτων χωρών πιθανόν να υπάρχουν οι εξής εναλλακτικές επιλογές (που μπορεί να είναι και περισσότερες των παρακάτω, αναλόγως του ιστορικού του θύματος):

- Υποβολή αίτησης για διεθνή προστασία

Εάν το θύμα κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων του³⁵ κατά την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής, τίθεται υπόψη του η επιλογή της υποβολής αίτησης ασύλου.

Εάν το θύμα έχει παραβιάσει τον γεωγραφικό περιορισμό που του επιβλήθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας υποδοχής του, πρέπει να γίνουν ενέργειες προς την κατεύθυνση της άρσης του γεωγραφικού περιορισμού. Όμως το θύμα πρέπει να γνωρίζει ότι μέχρι την άρση αυτού, εάν ελεγχθεί από οποιαδήποτε Αρχή (ή εάν προσέλθει για οποιαδήποτε συναλλαγή), πιθανότατα θα κρατηθεί προς επιστροφή στο πρώτο σημείο εισόδου.

- Υποβολή αίτησης για χορήγηση άδειας διαμονής

Οι κατηγορίες των αδειών διαμονής απαριθμούνται στον Ν. 5038/2023. Πέραν ειδικών κατηγοριών που συναρτώνται με το ιστορικό του θύματος (π.χ. εάν πληροί προϋποθέσεις για άδεια διαμονής β' γενιάς ή εξαιρετικών λόγων ή ακόμη και ως ουσιώδης μάρτυρας εγκληματικής πράξης, προβλεπόμενης από τις διατάξεις των άρθρων 81Α, 187, 187 Α, 309 και 310 ΠΚ, 1 και 2 του ν.927/1979), η έκδοση πράξης χαρακτηρισμού του δίνει το δικαίωμα χορήγησης άδειας διαμονής θύματος εμπορίας ανθρώπων (άρ. 134 και 138 επ. Ν. 5038/2023).

Το γνωρίζετε;

Το θύμα καταχρηστικών όρων εργασίας μπορεί να λάβει άδεια διαμονής, μετά από έκδοση σχετικής πράξης από τον Εισαγγελέα. (αρ. 134 Ν. 5038/2023 & 89 Ν. 4052/ 2012)

Διερεύνηση για εκκρεμή πράξη επιστροφής

Είναι σκόπιμο να γίνεται διερεύνηση για την πιθανότητα εκκρεμότητας απόφασης επιστροφής που να εκδόθηκε σε τυχόν προγενέστερη σύλληψη του θύματος λόγω έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων. Σε αυτή την περίπτωση και αναλόγως και πάλι του ιστορικού του θύματος πρέπει να επιδιώκεται η δια-

34. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρ. 113 παρ. 4 του Ποινικού Κώδικα, η προθεσμία της παραγραφής των κακουρηγημάτων που στρέφονται κατά ανηλίκου αρχίζει από την ενηλικίωση του θύματος. Η προθεσμία της παραγραφής των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 323Α, 324 και στο 190 Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Κώδικα (αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας), όταν αυτά στρέφονται κατά ανηλίκου, αρχίζει ένα (1) έτος μετά από την ενηλικίωση του θύματος, εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα, και τρία (3) έτη μετά την ενηλικίωση, εφόσον πρόκειται για κακούρηγμα. Ωστόσο για το διάστημα 1/7/2019 έως 12/11/2021, δεν ίσχυε το επιπλέον διάστημα αναστολής της παραγραφής μετά την (δηλ. το ένα ή τα τρία έτη αναλόγως), καθώς η διάταξη τροποποιήθηκε και ισχύει με τη σημερινή της διατύπωση με το Ν. 4855/2021.

35. Ο κίνδυνος που διατρέχει το πρόσωπο κατά την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής πρέπει να ανάγεται σε βαθμό δίωξης με την έννοια που αυτή έχει στη Σύμβαση της Γενεύης (1951), να συνδέεται με έναν τουλάχιστο από τους λόγους της Σύμβασης (δίωξη λόγω θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων, φυλής, εθνοτικής καταγωγής ή την ιδιότητά του ως μέλους μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας) και να πιθανολογείται βάσιμα και δικαιολογημένα ότι θα πραγματοποιηθεί. Εάν ο κίνδυνος να υποστεί σοβαρή βλάβη δεν μπορεί να συνδεθεί με κάποιον από τους παραπάνω λόγους, τότε μπορεί να θεμελιώνεται ανάγκη επικουρικής προστασίας (Ν. 4636/2019, όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 4825/2021)

γραφή του από τον Εθνικό Κατάλογο Ανεπιθύμητων Αλλοδαπών, στον οποίο καταχωρείται το όνομά του, καθώς είναι πιθανό να εμφανίζεται σε συνοριακούς ελέγχους ως πληροφορία.

Διερεύνηση ποινικών εκκρεμοτήτων

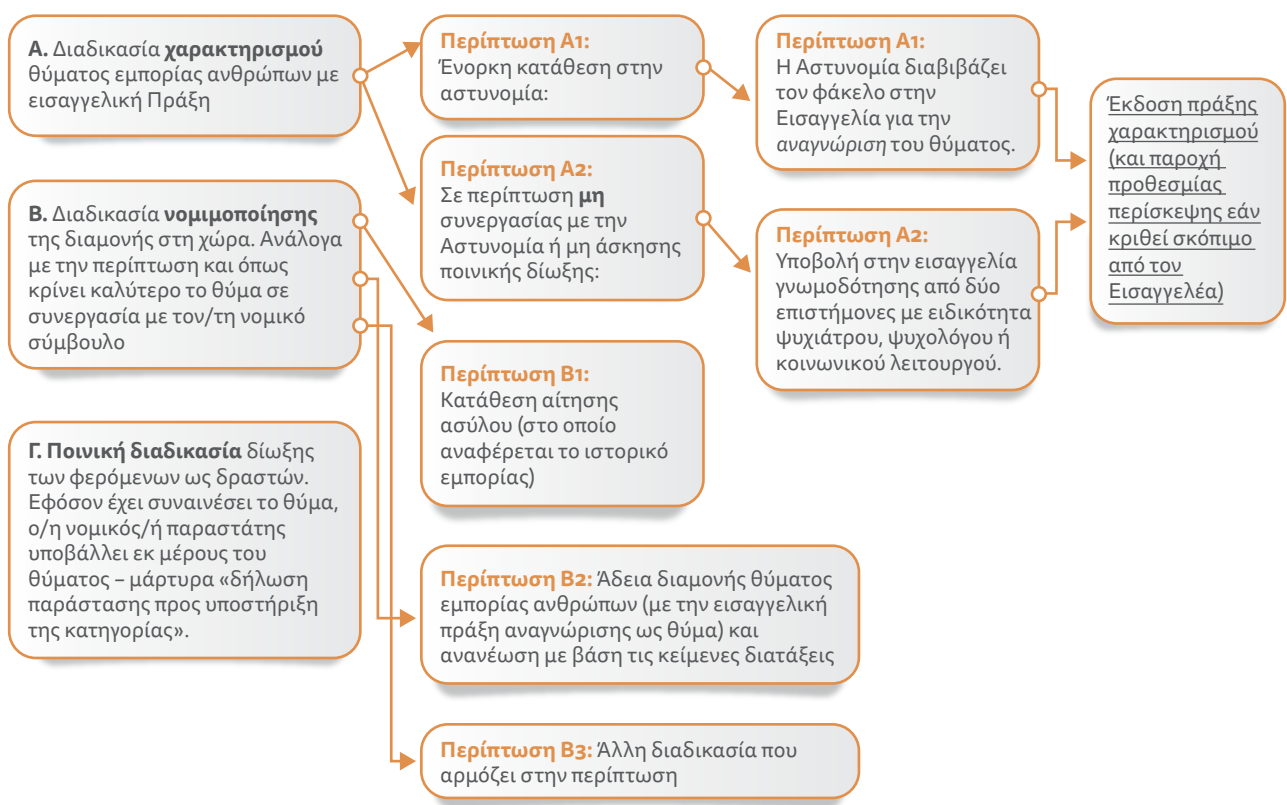
Ομοίως και η διερεύνηση τυχόν παρελθόντων ποινικών εκκρεμοτήτων του θύματος, το προφυλάσσει όχι μόνο από σύλληψη προς εκτέλεση τυχόν ποινής που του έχει καταλογισθεί ερήμην, αλλά και από τυχόν εμπόδιο σχετιζόμενο με λόγους δημόσιας τάξης κατά την εξέταση αιτήματος για άδεια διαμονής στο πλαίσιο του μεταναστευτικού νόμου ή της διαδικασίας ασύλου.

Ειδικότερα, η εξαναγκαστική εγκληματικότητα ως μορφή εκμετάλλευσης που τυχόν έχει υποστεί το θύμα, μπορεί να το είχε εκθέσει στο παρελθόν σε ποι-

νικές διαδικασίες ως κατηγορούμενο, οι οποίες να έχουν οδηγήσει στην επιβολή ποινής είτε με αναστολή είτε και χωρίς (είτε να έχει παρόλθι άπρακτη η προθεσμία έφεσης). Είναι άλλωστε σύνηθες τα θύματα να μην έχουν εποπτεία των διαδικασιών που εκκρεμούν σε βάρος τους και να αναφερθούν σε μια προγενέστερη ποινική τους εμπλοκή ως «με είχαν συλλάβει αλλά αφέθηκα ελεύθερος/η, έχει κλείσει αυτή η υπόθεση», ακόμη και όταν, για παράδειγμα, έχει αναβληθεί η υπόθεσή τους για «κρείσσονες αποδείξεις»³⁶ και έχει αρθεί η κράτησή τους.

Επίσης, συχνά, οι εκμεταλλευτές προχωρούν στην έκδοση πλαστών νομιμοποιητικών εγγράφων, τα οποία μπορεί και να εντοπιστούν από ελέγχους σε κρατική υπηρεσία χωρίς την παρουσία του θύματος, άρα και το θύμα να μην ενημερωθεί ποτέ για τη δικογραφία που δημιουργείται.

ΝΟΜΙΚΗ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

36. Αυτή η έκφραση αναφέρεται στην αναβολή για την προσέλευση από των μαρτύρων ή για την προσαγωγή νέων αποδείξεων κατ' άρθρο 352 ΚΠΔ, οπότε και αίρεται αυτοδικαίως η κράτηση του κατηγορούμενου που έχει συλληφθεί με την αυτόφωρη διαδικασία (εκτός αν συνεχίσει να κρατείται «διοικητικά», δηλαδή λόγω έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων). Είναι αυτονόητο ότι αναφερόμαστε σε κατηγορίες για πλημμελήματα και όχι για κακουργήματα.

ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ - ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΧΩΡΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται πληροφορίες για μια σειρά χωρών, χωρίς να γίνεται εξαντλητική αναφορά σε αυτές. Διευκρινίζεται ότι οι πληροφορίες αυτές δεν πρέπει να συμβάλλουν στη δημιουργία στερεοτύπων ή τη μείωση των αντανακλαστικών των επαγγελματιών τόσο σε σχέση με πιθανά θύματα εμπορίας από άλλες χώρες, όσο και σε σχέση με μορφές εκμετάλλευσης ή μεθόδους που διαφοροποιούνται από αυτές που αναφέρονται συχνότερα. Η γνώση όμως πληροφοριών για τη χώρα καταγωγής μπορούν να εμπλουτίσουν τις ενδείξεις εμπορίας ανάλογα με την καταγωγή και το ιστορικό διαδρομής του θύματος και να δώσουν αφορμή σε πιο στοχευμένη διερεύνηση του ιστορικού του.

Μελέτες διεθνών οργανισμών αλλά και η καθημερινή εμπειρία των επαγγελματιών πρώτης γραμμής μπορεί να αποτυπώνουν ανά περιόδους συγκεκριμένα «μοτίβα» και «διαδρομές» των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και ιδιαίτερα όσων ακολουθούν τις μεταναστευτικές διαδρομές. Η παραδοσιακή «τροφοδότηση» της δυτικής Ευρώπης με την εκμετάλλευση ανθρώπων προερχομένων από την ανατολική Ευρώπη έχει σταδιακά υποσκελιστεί από τον μεγάλο αριθμό θυμάτων που διακινούνται προς εκμετάλλευση σε όλες τις χώρες της ΕΕ, ενώ οι μεταναστευτικές/προσφυγικές διαδρομές διασταυρώνονται με τις διαδρομές των διακινούμενων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων³⁷.

Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες που κερδοφορούν από την εμπορία ανθρώπων συχνά αξιοποιούν τις υπάρχουσες μεταναστευτικές διαδρομές για να διακινήσουν θύματα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (...) Κάποιες έρευνες καταδεικνύουν ότι οι διακινητές στοχοποιούν όλο και περισσότερο παράτυπους μετανάστες και αιτούντες άσυλο στην Ε.Ε. για να τους εκμεταλλευτούν. Οι παράτυποι μετανάστες στην Ε.Ε. εκπροσωπούν μια ευρεία πηγή δυνητικών θυμάτων, ευάλωτων σε υποσχέσεις για εργασία, ακόμη και εάν αυτή συνεπάγεται την εκμετάλλευσή τους³⁸.

Η γνώση των σχετικών πληροφοριών μπορεί να έχει αμφίπλευρη επίδραση: από τη μια, να δημιουργήσει στερεοτυπικές προκαταλήψεις στον/στην επαγγελματία και από την άλλη, να διευκολύνει τον εντοπισμό πιθανών θυμάτων εμπορίας. Χρειάζεται επίγνωση του κινδύνου δημιουργίας στερεοτύπων, για να επωφεληθεί ο/η επαγγελματίας και να μην πετύχει το αντίθετο αποτέλεσμα, της δημιουργίας δηλαδή χάσματος μεταξύ αυτού/αυτής και του πιθανού θύματος.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Δεν είναι κάθε μόνη γυναίκα από το Edo State της Νιγηρίας θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Ωστόσο, η γνώση πληροφοριών για τον τρόπο δράσης των κυκλωμάτων στο Edo State, μπορεί να βοηθήσει τον/την επαγγελματία στην πιο στοχευμένη διερεύνηση του τυχόν κινδύνου που διατρέχει η εξυπηρετούμενη, με τον εντοπισμό ενδείξεων εμπορίας ανθρώπων (π.χ. αναφορά του ατόμου σε τελετουργικό μαγείας προς επικύρωση συμφωνίας οφειλής προς τον διακινητή, χωρίς να αναφερθεί σε σεξουαλική εκμετάλλευση).

Ο σκοπός λοιπόν της συγκέντρωσης πληροφοριών στην παρούσα ενότητα είναι να διευκολύνει τους/τις επαγγελματίες που δεν έχουν τον χρόνο και την εξοικείωση για συνδυαστική έρευνα των σχετικών πηγών, αλλά και να καταδείξει τον τρόπο που μπορούν να αξιοποιούνται γενικές πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής και για τις καταγραφόμενες ως συνήθειες μεθόδους των δραστηνών της εμπορίας ανθρώπων.

Πρέπει ωστόσο να διευκρινιστεί ότι οι μορφές της εμπορίας ανθρώπων και ο τρόπος δράσης των εμπλεκόμενων σε αυτή (ως αυτουργών, συνεργών κ.ά.) δεν έχουν «πολιτισμικό» πρόσημο. Δεν συνδέονται δηλαδή με κάποια ευαλωτότητα των θυμάτων «πολιτισμικού» χαρακτήρα, ούτε αντίστοιχα μπορεί να αποδοθεί «πολιτισμικής» φύσης πρόσημο στην εγκληματική προσωπικότητα των δραστών. Κάλλιστα ένα άτομο ελληνικής καταγωγής μπορεί να πέσει θύμα εξαπάτησης, κατά τη στρατολόγησή του, όπως και ένα άτομο αλλοδαπής καταγωγής. Αυτό όμως που επιτείνει την ευαλωτότητα των θυμάτων και αυξάνει τις πιθανότητες να διατρέξουν κίνδυνο εκμετάλλευσης είναι η διαδικασία της παράτυπης μετανάστευσης, στην οποία εξωθούνται για ποικίλους λόγους.

Η οργάνωση συστήματος υποδοχής και ταυτοποίησης με τη συμπερίληψη διαδικασίας λήψης κοι-

37. EUROPOL, *People as a Commodity - Trafficking in Human Beings-THB*, <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/people-as-a-commodity.html>, 2017.

38. UNODC, *Abused and Neglected*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2021/Aggravated_SOM_and_Gender.pdf, 2021.

ωνικού ιστορικού και ψυχοκοινωνικής εκτίμησης αποτελεί βασική προϋπόθεση για την έγκαιρη αντίχνευση ενδείξεων εμπορίας ανθρώπων, αλλά και εκτίμηση του σχετικού κινδύνου. Αυτός είναι και ο λόγος που η Υπηρεσία Ασύλου και τα ψυχοκοινωνικά κλιμάκια εντός των δομών προσωρινής φιλοξενίας αιτούντων άσυλο της ΥΠΥΤ, αποστέλλουν συστηματικά αναφορές στον ΕΜΑ, για θύματα εμπορίας που εισέρχονται στη χώρα και αιτούνται διεθνή προστασία. Σε σχέση όμως με ανθρώπους από ευρωπαϊκές χώρες, ο εντοπισμός είναι δυσκολότερος, καθώς μετακινούνται μεμονωμένα, δεν υποβάλλονται σε διαδικασίες υποδοχής, οπότε και δεν έρχονται σε επαφή με τις Αρχές. Επίσης, συχνά εισέρχονται νόμιμα στη χώρα.

Ενδεικτικά παραδείγματα μορφών εκμετάλλευσης που καταγράφονται σε χώρες καταγωγής θυμάτων

- **Νιγηρία:** Σεξουαλική εκμετάλλευση και οικιακή δουλειά, αλλά και «εργοστάσια μωρών» πίσω από ορφανοτροφεία. Καταγράφεται επίσης στρατολόγηση ανηλίκων από ένοπλες ομάδες όπως η Boko Haram, αλλά και η σεξουαλική και εργασιακή εκμετάλλευση από αυτές κοριτσιών και γυναικών³⁹. Όπως προαναφέρθηκε, τα θύματα διακίνησης με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση από τη Νιγηρία αναμένεται να αποφύγουν να αποκαλύψουν τις παραπάνω πληροφορίες, αναφέροντας ότι δεν οφείλουν χρήματα στον «καλό Σαμαρείτη» που προσφέρθηκε να τις βοηθήσει αφιλοκερδώς. Είναι σημαντικό ο/η επαγγελματίας να γνωρίζει ότι η δέσμευση για μη αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών έχει επικυρωθεί με ένα τελετουργικό μαγείας, γνωστό ως «juju» (ένα είδος βουντού)⁴⁰. Η μορφή αυτή μαγείας θεωρείται ότι παραμένει «εν υπνώσει» και ενεργοποιείται για να βλάψει την ίδια ή τους οικείους της σε περίπτωση που παραβεί κάποια από τις υποχρεώσεις που ανέλαβε. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο να δεσμεύεται να μην αποκαλύψει πληροφορίες ειδικά για τη διαδρομή ενώ μπορεί να αποκαλύπτουν πληροφορίες για την εκμετάλλευση που υπέστησαν, αλλά όχι για τον τρόπο που οργανώ-

θηκε το παράνομο ταξίδι τους. Συχνά λοιπόν δίνονται μια τελείως ανορθολογική εξήγηση, στην οποία υπάρχει ένα κεντρικό πρόσωπο, ένας «καλός Σαμαρείτης» ή μία «Μάμα» ή «Μαντάμ», που υποτίθεται ότι ανέλαβαν αφιλοκερδώς την οργάνωση του ταξιδιού, εξασφαλίζοντας πλαστά έγγραφα και καλύπτοντας τα έξοδα χωρίς υποχρέωση αποπληρωμής κάποιου ποσού. Η Διεθνής Οργάνωση “Human Rights Watch” καταγράφει ως συνήθη τη διαδρομή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων από τη Νιγηρία μέσω Νίγηρα και εν συνεχεία Λιβύης⁴¹, όπου επίσης κινδυνεύουν να υποστούν εργασιακή ή σεξουαλική εκμετάλλευση. Τα θύματα διακίνησης για σεξουαλική εκμετάλλευση από τη Νιγηρία καταγράφονται ως η πλειοψηφία των θυμάτων καταγωγής εκτός ΕΕ⁴².

- **Αιθιοπία:** Τα κυκλώματα εργασιακής εκμετάλλευσης δρουν στην Αιθιοπία μέσω πρακτορείων ευρέσεως εργασίας. Εκμεταλλεζόμενα τον θεσμό της kafala σε χώρες της Μέσης Ανατολής, μεσολαβούν για την εύρεση εργασίας στα θύματα εμπορίας, τα οποία εν συνεχεία βρίσκονται σε συνθήκες οικιακής δουλειάς σε χώρες όπως ο Λίβανος, μη έχοντας στην κατοχή τους ούτε χρήματα ούτε ταξιδιωτικά έγγραφα αλλά και χωρίς πια περιθώριο να καταγγείλουν τους εργοδότες τους, από τους οποίους μπορεί να υφίστανται και σεξουαλική βία. Η διαδρομή λοιπόν πολίτη Αιθιοπίας ή Ερυθραίας που περιλαμβάνει χώρα της Μ. Ανατολής πρέπει να διερευνάται και ως προς τις συνθήκες εργασίας εκεί.

Σύστημα χορηγού (sponsorship system/ kafala system)⁴³: Είναι ο επικρατέστερος τρόπος νόμιμης εισόδου και απασχόλησης μεταναστών/στριών στις Χώρες Συνεργασίας του Κόλπου (Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Μπαχρέιν, Κατάρ, Κουβέιτ, Ομάν, Σαουδική Αραβία), στην Ιορδανία και στον Λίβανο. Ο εργοδότης (kafeel) είναι ο μόνος που μπορεί να δώσει έγκριση για την παραίτηση ή την αλλαγή εργασίας του/της μετανάστη/στριας εργάτη/τριας, γεγονός που θέτει σε ευάλωτη κατάσταση τους/τις εργάτες/τριες και πλήρως ανυπεράσπιστους/ες στο ενδεχόμενο κατάχρησης της θέσης τους από τον/την εργοδότη/τρια.

39. U.S. Department of State, 2020 *Trafficking in Persons Report: Nigeria*, <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/nigeria/>, 2020.

40. IOM, *News Global: 'Voodoo Curses' Keep Victims of Trafficking Under Bondage*, <https://www.iom.int/news/voodoo-curses-keep-victims-trafficking-under-bondage>, 2019

41. Human Rights Watch, “You Pray for Death” *Trafficking of Women and Girls in Nigeria* <https://www.hrw.org/report/2019/08/27/you-pray-death/trafficking-women-and-girls-nigeria>, 2019

42. Europol, European Migrant Smuggling Centre (EMSC), *4th Annual Activity Report 2020*, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/emsc_4th_annual_activity_report_-_2020.pdf, 2020

43. ILO, Regional Office for Arab States, *Employer-migrant worker relationships in the Middle East: exploring scope for internal labour market mobility and fair migration*, https://www.ilo.org/beirut/publications/WCMS_552697/lang--en/index.htm, 2017

- **Καμερούν:** Εκμετάλλευση παιδιών από το Καμερούν που ζουν σε προσφυγικούς καταυλισμούς στη Νιγηρία. Στο Καμερούν καταγράφονται υψηλά ποσοστά παιδικής εργασίας, τόσο ως οικιακή δουλειά κοριτσιών, όσο και ως εκμετάλλευση παιδιών που στέλνονται στα θρησκευτικά σχολεία και εξαναγκάζονται στην επαιτεία από τους θρησκευτικούς δασκάλους τους. Η σεξουαλική δε εκμετάλλευση ανηλίκων κοριτσιών και μέσω της πορνογραφίας τεκμηριώνεται από έρευνα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας⁴⁴ και της Αναφοράς για το Καμερούν του Υπουργείου Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου⁴⁵.
- **Αφγανιστάν:** Η στρατολόγηση παιδιών σε ένοπλες επιχειρήσεις εντοπίζεται κυρίως σε συνοριακές περιοχές μεταξύ Αφγανιστάν και Πακιστάν και αφορά την αξιοποίησή τους σε βοηθητικές εργασίες, αλλά και για επιθέσεις αυτοκτονίας⁴⁶. Σε κάποιες περιπτώσεις, άνδρες, γυναίκες και παιδιά πέφτουν θύματα δέσμιας εργασίας που πλήττει γενεές επί γενεών, ενώ κάποια παιδιά πωλούνται

από την οικογένειά τους για σεξουαλική εκμετάλλευση⁴⁷. Το «έθιμο» του Bacha Bazi συνεχίζει να απαντάται⁴⁸ και πρόκειται για μια μορφή παιδικής εκμετάλλευσης για την ψυχαγωγή εύπορων ανδρών, μέσω της σεξουαλικής κακοποίησης αγοριών – χορευτών⁴⁹.

- **Πακιστάν:** Η «δέσμια εργασία» και η «δουλεία χρέους» καταγράφονται⁵⁰ ως ενδημικές μορφές εκμετάλλευσης στον αγροτικό τομέα και την πλινθοποιία (κατασκευή τούβλων). Γενεές επί γενεών εργάζονται για να αποπληρώσουν ένα απροσδιόριστο «οικογενειακό» χρέος που μόνο αυξάνεται με βάση το σύστημα *raishgi* (δανεισμός από τον εργοδότη), με συνέπεια να υπάρχουν παιδιά που γεννιούνται σε καθεστώς δουλείας, στο οποίο εν συνεχεία φέρνουν στον κόσμο τα δικά τους παιδιά⁵¹. Η δέσμια εργασία συνδέεται συχνά με τις διακρίσεις σε βάρος ανθρώπων που ανήκουν σε συγκεκριμένες κάστες, όπως η κάστα των *Sheikh/Shaiikh Muslims*⁵², παρότι η νομοθεσία του Πακιστάν δεν αναγνωρίζει τον διαχωρισμό σε κάστες.

44. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3248783

45. Home Office, *Cameroon Background Note*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/948164/Cameroon_-_Background_-_CPIN_-_v1.0_final_Gov.uk.pdf, Δεκέμβριος 2020.

46. <https://euaa.europa.eu/news-events/easo-publishes-country-origin-information-coi-report-recruitment-armed-groups>

47. EUAA, *Afghanistan: Key Socio-Economic Indicators - Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City- Easo Country Of Origin Information Report*, <https://euaa.europa.eu/news-events/easo-publishes-coi-report-afghanistan-key-socio-economic-indicators-focus-kabul-city>, 2020.

48. <https://reliefweb.int/report/afghanistan/children-and-armed-conflict-monthly-update-september-2020>

49. <https://easo.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2020/2101-violence-against-children-overview>

50. Friedrich Ebert Stiftung (FES), *BREAKING THE BONDAGE Bonded Labour Situation and the Struggle for Dignity of Brick Kiln Workers in Pakistan*, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/pakistan/10382.pdf>, 2013 (Παρά την πολιτική στράτευση της εν λόγω πηγής, περιέχει χρήσιμες αναλυτικές πληροφορίες για τη διάρθρωση του συστήματος δέσμιας εργασίας στο Πακιστάν).

51. Channel New Asia ρεπορτάζ: <https://www.channelnewsasia.com/news/asia/brick-kiln-bonded-labour-remains-common-practice-in-pakistan-14080728>, Ιανουάριος 2021.

52. Human Rights Commission of Pakistan, *Abolition of bonded labour in Pakistan*, <https://hrcp-web.org/hrcpweb/wp-content/uploads/2020/09/2003-Abolition-of-bonded-labour-in-Pakistan.pdf>, 2003.

Πηγές:

1. EUROPOL, *People as a Commodity - Trafficking in Human Beings-THB*, <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/people-as-a-commodity.html>, 2017.
2. UNODC, *Abused and Neglected*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2021/Aggravated_SOM_and_Gender.pdf, 2021.
3. US Department of State, *2020 Trafficking in Persons Report: Nigeria*, <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/nigeria/>
4. IOM, *News Global: 'Voodoo Curses' Keep Victims of Trafficking Under Bondage*, <https://www.iom.int/news/voodoo-curses-keep-victims-trafficking-under-bondage>, 2019.
5. Human Rights Watch, *"You Pray for Death" Trafficking of Women and Girls in Nigeria*, <https://www.hrw.org/report/2019/08/27/you-pray-death/trafficking-women-and-girls-nigeria>, 2019.
6. Europol, *European Migrant Smuggling Centre (EMSC), 4th Annual Activity Report 2020*, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/emsc_4th_annual_activity_report_-_2020.pdf, 2020.
7. Pathfinders Justice Initiative, *Nigeria: Human Trafficking Factsheet*, <https://pathfindersji.org/nigeria-human-trafficking-factsheet/#:~:text=A%20total%20of%2042%2C517%20victims,Department%20Trafficking%20in%20Persons%20Report.&text=Nigeria%20remains%20a%20source%2C%20transit,it%20comes%20to%20human%20trafficking,2022>.
8. ILO, *Regional Office for Arab States, Employer-migrant worker relationships in the Middle East: exploring scope for internal labour market mobility and fair migration*, https://www.ilo.org/beirut/publications/WCMS_552697/lang-en/index.htm, 2017.
9. ILO, *C182 - Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182)-Cameroon*, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3248783, 2022.
10. Home Office, *Cameroon Background Note*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/948164/Cameroon_-_Background_-_CPIN_-_v1.0_final_Gov.uk.pdf, Δεκέμβριος 2020.
11. EUAA, *EASO Country of origin Information Report-Afghanistan recruitment by armed groups*, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/Afghanistan_recruitment.pdf, 2016.
12. EUAA, *EASO publishes a COI report: Afghanistan, Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City*, <https://euaa.europa.eu/news-events/easo-publishes-coi-report-afghanistan-key-socio-economic-indicators-focus-kabul-city>, 2020.
13. OCHA, *Children and Armed Conflict Monthly Update – September 2020*, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/children-and-armed-conflict-monthly-update-september-2020>, 2020.
14. EUAA, *Country Guidance: Afghanistan*, <https://euaa.europa.eu/publications/country-guidance-afghanistan-april-2022>, 2022.
15. Friedrich Ebert Stiftung (FES), *BREAKING THE BONDAGE Bonded Labour Situation and the Struggle for Dignity of Brick Kiln Workers in Pakistan*, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/pakistan/10382.pdf>, 2013 (Παρά την πολιτική στράτευση της εν λόγω πηγής, περιέχει χρήσιμες αναλυτικές πληροφορίες για τη διάρθρωση του συστήματος δέσμιας εργασίας στο Πακιστάν).
16. Channel New Asia *ρεπορτάζ*: <https://www.channelnewsasia.com/news/asia/brick-kiln-bonded-labour-remains-common-practice-in-pakistan-14080728>, Ιανουάριος 2021.
17. Human Rights Commission of Pakistan, *Abolition of bonded labour in Pakistan*, <https://hrcp-web.org/hrpweb/wp-content/uploads/2020/09/2003-Abolition-of-bonded-labour-in-Pakistan.pdf>, 2003.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΔΕΙΞΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ DELPHI ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ILO)

Η μεθοδολογία Delphi χρησιμοποιείται για την επίτευξη σύγκλισης επί των δεικτών της εμπορίας ανθρώπων. Αυτή η μεθοδολογία αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1950 και έκτοτε χρησιμοποιείται ευρέως στις κοινωνικές, ιατρικές και πολιτικές επιστήμες. Ο σκοπός της μεθοδολογίας Delphi είναι η εξαγωγή αποτελέσματος που να βασίζεται στη σύγκλιση των απόψεων μιας ευρείας ομάδας εμπειρογνομόνων. Για την κατάρτιση του παρόντος εργαλείου η ΔΟΕ διενήργησε δύο διαδοχικές ηλεκτρονικές έρευνες με εμπειρογνώμονες του πεδίου καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων: Η μία διενεργήθηκε τον Απρίλιο του 2008 για τη συλλογή δεικτών από την ομάδα εμπειρογνομόνων και η δεύτερη τον Ιούλιο του 2008 για να οριστεί η «βαθμολόγηση» των δεικτών. Οι εμπειρογνώμονες προέρχονταν από την αστυνομία, ερευνητικά και ακαδημαϊκά ινστιτούτα, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, διεθνείς οργανισμούς, επιθεωρήσεις εργασίας, συνδικαλιστικές οργανώσεις και στο δικαστικό σώμα από τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Το αποτέλεσμα των ερευνών συμπυκνώνεται σε τέσσερις ομάδες επιχειρησιακών δεικτών για ενήλικα και παιδιά θύματα εργασιακής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Κάθε ομάδα δεικτών είναι ένας δομημένος κατάλογος δεικτών, σχετικών με τις εξής πτυχές του ορισμού της εμπορίας:

1. Στρατολόγηση με εξαπάτηση (ή εξαπάτηση κατά τη στρατολόγηση, μεταφορά και μετακίνηση): 10 δείκτες
2. Στρατολόγηση με εξαναγκασμό (ή εξαναγκασμός κατά τη στρατολόγηση, μεταφορά και μετακίνηση): 10 δείκτες
3. Στρατολόγηση με εκμετάλλευση της ευάλωτης κατάστασης: 16 δείκτες
4. Συνθήκες εκμετάλλευσης στην εργασία: 9 δείκτες
5. Εξαναγκασμός στον προορισμό: 15 δείκτες
6. Εκμετάλλευση της ευάλωτης κατάστασης στον προορισμό: 7 δείκτες

Στην κάθε ομάδα, οι δείκτες ταξινομούνται ως ισχυροί, μεσαίοι ή αδύναμοι, ανάλογα με το πόσο πιθανό

είναι να συνδέονται με εμπορία ανθρώπων. Ωστόσο, κάποιος μεμονωμένος δείκτης μπορεί να είναι ισχυρός αν πρόκειται για παιδί, αλλά μεσαίας σημασίας, εάν πρόκειται για ενήλικες ή ισχυρός για την σεξουαλική εκμετάλλευση αλλά μικρής πιθανότητας να συνδέεται με εργασιακή εκμετάλλευση. Οι ορισμοί όλων των 67 δεικτών είναι διαθέσιμοι στις διευθύνσεις:

- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_105036.pdf και
- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_105035.pdf

Πώς χρησιμοποιούνται αυτοί οι δείκτες:

Κάθε δείκτης μπορεί να αναλυθεί σε μία ή και περισσότερες διερευνητικές ερωτήσεις, οι απαντήσεις των οποίων μπορούν να αξιοποιηθούν για την διαπίστωση εάν συντρέχει ή όχι η σχετική συνθήκη.

Για κάθε υπό διερεύνηση θύμα, καθεμιά από τις παραπάνω έξι πτυχές του ορισμού της εμπορίας εξετάζεται ανεξάρτητα από τις άλλες. Το αποτέλεσμα της αξιολόγησης είναι θετικό εάν κάθε πτυχή του ορισμού διαπιστώνεται ως παρούσα για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Για να καταλήξετε σε αυτό το συμπέρασμα πρέπει μια πτυχή να συμπεριλαμβάνει τουλάχιστον:

- Δύο ισχυρούς δείκτες ή
- Έναν ισχυρό δείκτη και έναν μεσαίο ή αδύναμο δείκτη ή
- Τρεις μεσαίους δείκτες ή
- Δύο μεσαίους δείκτες και έναν αδύναμο δείκτη.

Μετά την εκτίμηση για κάθε πτυχή, η τελική ανάλυση συμπεριλαμβάνει τον συνδυασμό των έξι πτυχών για να ταυτοποιηθεί το θύμα εμπορίας ανθρώπων. Στην περίπτωση των παιδιών, όπως αναλύεται και στο παρόν, δεν απαιτείται να εξεταστούν τα μέσα απόσπασης συναίνεσης για να χαρακτηριστεί μια περίπτωση ως εμπορία ανθρώπων.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΠΑΤΗΣΗ	Εξαπάτηση για το είδος της εργασίας, την τοποθεσία ή τον εργοδότη	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες εργασίας	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαπάτηση ως προς το περιεχόμενο ή τη νομιμότητα της σύμβασης εργασίας	
	Εξαπάτηση ως προς την οικογενειακή επανένωση	
	Εξαπάτηση ως προς τη στέγαση και τις συνθήκες διαβίωσης	
	Εξαπάτηση ως προς τα νομιμοποιητικά έγγραφα ή τη χορήγηση καθεστώτος νόμιμης διαμονής ως μετανάστη	
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες ταξιδιού και πρόσληψης	
	Εξαπάτηση ως προς τις αποδοχές/τον μισθό	
	Εξαπάτηση με υποσχέσεις για γάμο ή υιοθεσία	
	Εξαπάτηση ως προς την πρόσβαση σε ευκαιρίες εκπαίδευσης	ΑΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ	Άσκηση βίας σε βάρος του θύματος	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Απαγωγή, εξαναγκαστικός γάμος, εξαναγκαστική υιοθεσία ή αγοραπωλησία του θύματος	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Παρακράτηση εγγράφων	
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλές για άσκηση βίας στο θύμα	
	Απειλές για ενημέρωση της οικογένειας, της κοινότητας ή για ευρεία δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση χρημάτων	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Εκμετάλλευση της δυσχερούς οικογενειακής κατάστασης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εκμετάλλευση της παράτυπης διαμονής	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης εκπαίδευσης (άγνοια γλώσσας)	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης πληροφόρησης	
	Έλεγχος των εκμεταλλευτών	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Παραπληροφόρηση για το νόμο, τη στάση των Αρχών	
	Παραπληροφόρηση για την επιτυχή μετανάστευση	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Προσωπική κατάσταση	
	Ψυχολογική και συναισθηματική εξάρτηση	
	Σχέση με τις Αρχές - νομικό καθεστώς	

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Εκμετάλλευση των πολιτισμικών – θρησκευτικών πεποιθήσεων	ΑΔΥΝΑΜΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Γενικό πλαίσιο	
	Παρελθούσες δυσκολίες	
	Δυσκολία στην οργάνωση του ταξιδιού	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	Υπερβάλλον αριθμός ημερών ή ωρών εργασίας	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Κακές συνθήκες διαβίωσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επικίνδυνη εργασία	
	Χαμηλός μισθός ή απουσία μισθού	
	Μη τήρηση εργατικού δικαίου ή των όρων της υπογεγραμμένης σύμβασης	
	Απουσία κοινωνικής προστασίας (σύμβαση, κοινωνική ασφάλιση κ.λπ.)	
	Πολύ κακές εργασιακές συνθήκες	
	Αδυναμία διαχείρισης μισθού ⁵³	
	Έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση	ΑΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Παρακράτηση εγγράφων	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Βία κατά των θυμάτων	
	Εξαναγκασμός σε παράνομες/εγκληματικές δραστηριότητες	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαναγκαστική επιβολή καθηκόντων ή πελατών	
	Εξαναγκασμός να ενεργήσει κατά συναδέλφων	
	Εξαναγκασμός να πει ψέματα στις Αρχές, την οικογένεια κ.λπ.	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή επιβολής ακόμη χειρότερων συνθηκών εργασίας	
	Απειλή βίας κατά του θύματος	
	Υπό ισχυρή επιρροή	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση αποδοχών	
Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	ΑΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	

53. Για παράδειγμα καταβολή του μισθού σε 3^ο πρόσωπο, αυθαίρετη αφαίρεση ποσών, π.χ. για φαγητό ή ποινές κ.λπ..

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Εξάρτηση από τους εκμεταλλευτές	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Δυσκολία διαβίωσης σε μια άγνωστη περιοχή	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Σχέση με τις Αρχές/ νομικό καθεστώς	
	Παρελθούσες δυσκολίες	ΑΔΥΝΑΜΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
Προσωπικά χαρακτηριστικά		

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΠΑΤΗΣΗ	Εξαπάτηση για το είδος της εργασίας, την τοποθεσία	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες εκπόρευσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαπάτηση ως προς το περιεχόμενο ή τη νομιμότητα της σύμβασης εργασίας	
	Εξαπάτηση ως προς την οικογενειακή επανένωση	
	Εξαπάτηση ως προς τη στέγαση και τις συνθήκες διαβίωσης	
	Εξαπάτηση ως προς τα νομιμοποιητικά έγγραφα ή τη χορήγηση καθεστώτος νόμιμης διαμονής ως μετανάστη	
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες ταξιδιού και πρόσληψης	
	Εξαπάτηση ως προς τις αποδοχές/τον μισθό	
	Εξαπάτηση με υποσχέσεις για γάμο ή υιοθεσία	
	Εξαπάτηση ως προς την πρόσβαση σε ευκαιρίες εκπαίδευσης	ΑΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ	Απαγωγή, εξαναγκαστικός γάμος, εξαναγκαστική υιοθεσία ή αγοραπωλησία του θύματος	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση φανταστικού ή πραγματικού χρέους	
	Απειλές άσκησης βίας κατά του θύματος	
	Άσκηση βίας σε βάρος του θύματος	
	Παρακράτηση εγγράφων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση χρημάτων	

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Εκμετάλλευση της δυσχερούς οικογενειακής κατάστασης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εκμετάλλευση της παράτυπης διαμονής	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης εκπαίδευσης (άγνοια γλώσσας)	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης πληροφόρησης	
	Έλεγχος των εκμεταλλευτών	
	Παρελθούσες δυσκολίες	
	Δυσκολία στην οργάνωση του ταξιδιού	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Παραπληροφόρηση για το νόμο, τη στάση των Αρχών	
	Παραπληροφόρηση για την επιτυχή μετανάστευση	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Γενικό πλαίσιο	
	Προσωπική κατάσταση	
	Ψυχολογική και συναισθηματική εξάρτηση	
	Σχέση με τις Αρχές – νομικό καθεστώς	
Εκμετάλλευση πολιτισμικών/θρησκευτικών πεποιθήσεων	ΑΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	Κακές συνθήκες διαβίωσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Υπερβάλλον αριθμός ημερών ή ωρών εργασίας	
	Επικίνδυνη εργασία	
	Χαμηλός μισθός ή απουσία μισθού	
	Μη τήρηση εργατικού δικαίου ή των όρων της υπογεγραμμένης σύμβασης	
	Απουσία κοινωνικής προστασίας (σύμβαση, κοινωνική ασφάλιση κ.λπ.)	
	Πολύ κακές εργασιακές συνθήκες	
	Αδυναμία διαχείρισης μισθού ⁵⁴	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Παρακράτηση εγγράφων	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Εξαναγκαστική επιβολή καθηκόντων ή πελατών	
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλή βίας κατά του θύματος	
	Βία κατά των θυμάτων	

54. Για παράδειγμα καταβολή του μισθού σε 3^ο πρόσωπο, αυθαίρετη αφαίρεση ποσών, π.χ. για φαγητό ή ποινές κ.λπ..

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Εξαναγκασμός σε παράνομες/εγκληματικές δραστηριότητες	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαναγκασμός να ενεργήσει κατά συναδέλφων	
	Εξαναγκασμός να πει ψέματα στις Αρχές, την οικογένεια κ.λπ.	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή επιβολής ακόμη χειρότερων συνθηκών εργασίας	
	Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	
	Υπό ισχυρή επιρροή	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση αποδοχών	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Εξάρτηση από τους εκμεταλλευτές	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Δυσκολία διαβίωσης σε μια άγνωστη περιοχή	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Προσωπικά χαρακτηριστικά	
	Σχέση με τις Αρχές/ νομικό καθεστώς	
	Παρελθούσες δυσκολίες	ΔΥΝΑΜΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΠΑΤΗΣΗ	Εξαπάτηση ως προς την πρόσβαση στην εκπαίδευση	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαπάτηση για το είδος της εργασίας, την τοποθεσία ή τον εργοδότη	
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες εργασίας	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαπάτηση ως προς το περιεχόμενο ή τη νομιμότητα της σύμβασης εργασίας	
	Εξαπάτηση ως προς την οικογενειακή επανένωση	
	Εξαπάτηση ως προς τη στέγαση και τις συνθήκες διαβίωσης	
	Εξαπάτηση ως προς τα νομιμοποιητικά έγγραφα ή τη χορήγηση καθεστώτος νόμιμης διαμονής ως μετανάστη	
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες ταξιδιού και πρόσληψης	
	Εξαπάτηση ως προς τις αποδοχές/τον μισθό	
Εξαπάτηση με υποσχέσεις για γάμο ή υιοθεσία		

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ	Απαγωγή, εξαναγκαστικός γάμος, εξαναγκαστική υιοθεσία ή αγοραπωλησία του θύματος	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Απειλές για άσκηση βίας στο θύμα	
	Άσκηση βίας σε βάρος του θύματος	
	Παρακράτηση εγγράφων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλές για ενημέρωση της οικογένειας, της κοινότητας ή για ευρεία δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση χρημάτων	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Εκμετάλλευση των πολιτισμικών – θρησκευτικών πεποιθήσεων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εκμετάλλευση της δυσχερούς οικογενειακής κατάστασης	
	Εκμετάλλευση της παράτυπης διαμονής	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης εκπαίδευσης (άγνοια γλώσσας)	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης πληροφόρησης	
	Έλεγχος των εκμεταλλευτών	
	Παρελθούσες δυσκολίες	
	Δυσκολία στην οργάνωση του ταξιδιού	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Παραπληροφόρηση για την επιτυχή μετανάστευση	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Γενικό πλαίσιο	
	Προσωπική κατάσταση	
	Ψυχολογική και συναισθηματική εξάρτηση	
Σχέση με τις Αρχές – νομικό καθεστώς		
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	Υπερβάλλον αριθμός ημερών ή ωρών εργασίας	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Κακές συνθήκες διαβίωσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επικίνδυνη εργασία	
	Χαμηλός μισθός ή απουσία μισθού	

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	Έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Μη τήρηση εργατικού δικαίου ή των όρων της υπογεγραμμένης σύμβασης	
	Πολύ κακές εργασιακές συνθήκες	
	Αδυναμία διαχείρισης μισθού ⁵⁵	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Παρακράτηση εγγράφων	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Εξαναγκασμός σε παράνομες/εγκληματικές δραστηριότητες	
	Εξαναγκαστική επιβολή καθηκόντων ή πελατών	
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλή βίας κατά του θύματος	
	Υπό ισχυρή επιρροή	
	Βία κατά των θυμάτων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαναγκασμός να ενεργήσει κατά συναδέλφων	
	Εξαναγκασμός να πει ψέματα στις Αρχές, την οικογένεια κ.λπ.	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή επιβολής ακόμη χειρότερων συνθηκών εργασίας	
	Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
Παρακράτηση αποδοχών		
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Εξάρτηση από τους εκμεταλλευτές	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Παρελθούσες δυσκολίες	
	Δυσκολία διαβίωσης σε μια άγνωστη περιοχή	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Προσωπικά χαρακτηριστικά	
	Σχέση με τις Αρχές/ νομικό καθεστώς	

55. Για παράδειγμα καταβολή του μισθού σε 3^ο πρόσωπο, αυθαίρετη αφαίρεση ποσών για φαγητό π.χ. ή ποινές κ.λπ..

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΠΑΤΗΣΗ	Εξαπάτηση για το είδος της εργασίας, την τοποθεσία	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Εξαπάτηση ως προς την πρόσβαση σε ευκαιρίες εκπαίδευσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες εκπόρευσης	
	Εξαπάτηση ως προς το περιεχόμενο ή τη νομιμότητα της σύμβασης εργασίας	
	Εξαπάτηση ως προς την οικογενειακή επανένωση	
	Εξαπάτηση ως προς τη στέγαση και τις συνθήκες διαβίωσης	
	Εξαπάτηση ως προς τα νομιμοποιητικά έγγραφα ή τη χορήγηση καθεστώτος νόμιμης διαμονής ως μετανάστη	
	Εξαπάτηση ως προς τις συνθήκες ταξιδιού και πρόσληψης	
	Εξαπάτηση ως προς τις αποδοχές/τον μισθό	
	Εξαπάτηση με υποσχέσεις για γάμο ή υιοθεσία	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ	Απαγωγή, εξαναγκαστικός γάμος, εξαναγκαστική υιοθεσία ή αγοραπωλησία του θύματος	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση φανταστικού ή πραγματικού χρέους	
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλές άσκησης βίας κατά του θύματος	
	Άσκηση βίας σε βάρος του θύματος	
	Παρακράτηση εγγράφων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση χρημάτων	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Εκμετάλλευση πολιτισμικών/θρησκευτικών πεποιθήσεων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εκμετάλλευση της δυσχερούς οικογενειακής κατάστασης	
	Εκμετάλλευση της παράτυπης διαμονής	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης εκπαίδευσης (άγνοια γλώσσας)	
	Εκμετάλλευση της έλλειψης πληροφόρησης	
	Έλεγχος των εκμεταλλευτών	
	Παρελθούσες δυσκολίες	
	Δυσκολία στην οργάνωση του ταξιδιού	
	Οικονομικοί λόγοι	

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Παραπληροφόρηση για το νόμο, τη στάση των Αρχών	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Παραπληροφόρηση για την επιτυχή μετανάστευση	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Γενικό πλαίσιο	
	Προσωπική κατάσταση	
	Ψυχολογική και συναισθηματική εξάρτηση	
	Σχέση με τις Αρχές - νομικό καθεστώς	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	Επικίνδυνη εργασία	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Κακές συνθήκες διαβίωσης	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Υπερβάλλον αριθμός ημερών ή ωρών εργασίας	
	Χαμηλός μισθός ή απουσία μισθού	
	Απουσία κοινωνικής προστασίας (σύμβαση, κοινωνική ασφάλιση κ.λπ.)	
	Πολύ κακές εργασιακές συνθήκες	
	Αδυναμία διαχείρισης μισθού ⁵⁶	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Παρακράτηση εγγράφων	ΙΣΧΥΡΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Επίκληση πραγματικού ή φανταστικού χρέους	
	Εξαναγκασμός σε παράνομες/εγκληματικές δραστηριότητες	
	Εξαναγκαστική επιβολή καθηκόντων ή πελατών	
	Απομόνωση, περιορισμός ή επιτήρηση	
	Απειλή βίας κατά του θύματος	
	Υπό ισχυρή επιρροή	
	Βία κατά των θυμάτων	
	Εξαναγκασμός να ενεργήσει κατά συναδέλφων	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Εξαναγκασμός να πει ψέματα στις Αρχές, την οικογένεια κ.λπ.	
	Απειλή για καταγγελία στις Αρχές	
	Απειλή επιβολής ακόμη χειρότερων συνθηκών εργασίας	
	Απειλή πληροφόρησης της οικογένειας, της κοινότητας ή για δημοσιοποίηση	
	Βία κατά της οικογένειας (απειλές ή άσκηση)	
	Παρακράτηση αποδοχών	

56. Για παράδειγμα καταβολή του μισθού σε 3ο πρόσωπο, αυθαίρετη αφαίρεση ποσών, π.χ για φαγητό ή ποινές κ.λπ..

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΛΩΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	Εξάρτηση από τους εκμεταλλευτές	ΙΣΧΥΡΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ
	Παρελθούσες δυσκολίες	ΜΕΣΑΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ
	Δυσκολία διαβίωσης σε μια άγνωστη περιοχή	
	Οικονομικοί λόγοι	
	Οικογενειακή κατάσταση	
	Προσωπικά χαρακτηριστικά	
	Σχέση με τις Αρχές/ νομικό καθεστώς	

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Εμπορία ανθρώπων

Ως εμπορία ανθρώπων νοείται η πρόσληψη (στρατολόγηση), μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό εκμετάλλευσής. (βλ. ανάλυση επιμέρους όρων παρακάτω).

Όταν η πράξη που περιγράφεται παραπάνω αφορά παιδί, συνιστά αξιόποινη πράξη εμπορίας ανθρώπων ακόμη και εάν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα που προαναφέρθηκαν.

Στρατολόγηση/Πρόσληψη

Ορίζεται ως η προσέλκυση/ ώθηση ανθρώπων, η οποία σηματοδοτεί την έναρξη της «διαδρομής» που θα οδηγήσει στην εκμετάλλευσή τους και επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα όπως: εξαναγκασμός, εξαπάτηση, εκμετάλλευση της διαφοράς ισχύος και εκμετάλλευση της ευαλωτότητας του ατόμου. Η στρατολόγηση υπό την παραπάνω έννοια μπορεί να έχει γίνει στη χώρα καταγωγής ή και στη χώρα διαμονής του θύματος. Η ενέργεια αυτή αποτελεί το αρχικό στάδιο της εμπορίας ανθρώπων. Κάποιες φορές, μπορεί να πρόκειται για αρχική συμφωνία με το θύμα για εργασία, και μετέπειτα να αποκαλυφθούν οι συνθήκες εκμετάλλευσης. Η στρατολόγηση μπορεί να γίνει χωρίς την άμεση επικοινωνία με το θύμα, για παράδειγμα, μέσω πρακτορείου εύρεσης εργασίας ή μέσω του διαδικτύου.

Μετακίνηση/Μεταφορά

Συνήθης παράμετρος (παρότι όχι αναγκαίος όρος της) της εμπορίας ανθρώπων είναι η μετάβαση από μια τοποθεσία σε μια άλλη. Η μετάβαση μπορεί να είναι από την μία χώρα στην άλλη ή να είναι εσωτερικές μετακινήσεις μέσα στην ίδια χώρα, έχοντας πάντα σκοπό την εκμετάλλευση του ατόμου. Η μετακίνηση μπορεί να πραγματοποιηθεί νόμιμα ή παράνομα, αε-

ροπορικώς, δια ξηράς ή θαλάσσης. Μπορεί να είναι νομότυπη ή παράνομη.

Παράνομη Διακίνηση ανθρώπων (smuggling)

Ως παράνομη διακίνηση ανθρώπων, ορίζεται το ποινικό αδίκημα της διευκόλυνσης (με ή χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα) της παράνομης εισόδου σε ένα κράτος ή εξόδου από αυτό ενός ατόμου το οποίο δεν αποτελεί υπήκοο του κράτους αυτού.

Διαφορές παράνομης μεταφοράς και εμπορίας ανθρώπων

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (SMUGGLING)
Το άτομο μπορεί να έχει νομιμοποιητικά έγγραφα μπορεί και όχι ή μπορεί να είναι ημεδαπός/ή.	Το άτομο δεν έχει νομιμοποιητικά έγγραφα.
Αποτελεί ποινικό αδίκημα κατά του ατόμου και κατά της δημόσιας τάξης.	Αποτελεί ποινικό αδίκημα κατά της δημόσιας τάξης.*
Το άτομο βρίσκεται στη σφαίρα ελέγχου του εμπόρου και μετά τη μεταφορά του.	Η επαφή του ατόμου με τον διακινητή τερματίζεται με την ολοκλήρωση της μεταφοράς.
Η ενέργεια της μεταφοράς γίνεται με σκοπό την εκμετάλλευση.	Ο σκοπός είναι αποκλειστικά η πραγματοποίηση της διακίνησης, στην οποία το (ενήλικο) άτομο συναινεί**.
Δεν προϋποθέτει απαραίτητα διέλευση συνόρων.	Προϋποθέτει διέλευση συνόρων.

* Αυτή η παραδοχή βέβαια σχετικοποιείται από το γεγονός ότι το ελληνικό νομικό πλαίσιο προβλέπει την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού «θύματος παράνομης διακίνησης», στο άρ. 4 περ. ιβ' Ν. 5038/2023.

** Η ύπαρξη βέβαια γνήσιας συναίνεσης δεν είναι δεδομένη ούτε στην παράνομη μεταφορά, δεδομένης της ευάλωτης κατάστασης συχνά των μετακινούμενων.

Υπόθαλψη

Νοείται κάθε ενέργεια προς εξασφάλιση χώρου για τη στέγαση του θύματος, ώστε να παραμείνει απομονωμένο και διαθέσιμο προς εκμετάλλευση. Συνδέεται συχνά με την απομόνωση του θύματος και την απόκρυψη της τοποθεσίας του. Μπορεί να λάβει χώρα και πριν αρχίσει η εκμετάλλευση του θύματος και κατά τη διάρκειά της.

Υποδοχή

Νοείται η ενέργεια της παραλαβής του θύματος από άλλον ή της παράδοσής του σε άλλον, κατά την οποία το θύμα περνάει στην εξουσία άλλου ενώ παραμένει στη σφαίρα ελέγχου του κυκλώματος. Συμπεριλαμβάνεται η ανταλλαγή/μεταβίβαση εξουσίας επί του θύματος σε άλλο πρόσωπο. Για παράδειγμα, ένα άτομο παραλαμβάνει το θύμα από το αεροδρόμιο για να το μεταφέρει στο σπίτι που θα "φιλοξενηθεί". Το θύμα με την θέλησή του ακολουθεί το άτομο αυτό καθώς ήδη έχει χρησιμοποιηθεί ένα τουλάχιστο μέσο ελέγχου. Διαφέρει από την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου που κατέχει εξουσία επί του θύματος κατά το ότι το θύμα παραμένει και πάλι στη σφαίρα ελέγχου του ίδιου κυκλώματος.

Εξαπάτηση

Ως εξαπάτηση νοείται η λεκτική ή μη, παραπλάνηση ενός ανθρώπου ή η καθοδήγηση του αναφορικά με τη φύση του έργου ή των υπηρεσιών που θα παρέχει (δηλαδή, υποσχέσεις συγκεκριμένης/ νόμιμης εργασίας), τις συνθήκες εργασίας και τον βαθμό στον οποίο το άτομο θα είναι ελεύθερο να επιλέξει τη συνεργασία ή/ και τη διάρκεια αυτής. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η αποδοχή της προσφοράς και η συνεργασία του θύματος, που τελικά έχει σκοπό την εκμετάλλευσή του.

Εξαναγκασμός

Ως εξαναγκασμός νοείται η χρήση βίας, απειλών ή κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογικής πίεσης, η οποία στρέφεται είτε ευθέως κατά του θύματος, είτε κατά των οικείων του, με σκοπό τη δημιουργία ενός πλαισίου τρομοκράτησης του θύματος, ώστε να αισθάνεται ότι δεν έχει περιθώριο έκφρασης της αντίθετης βούλησής του.

Εκμετάλλευση ευάλωτης κατάστασης

Ως ευάλωτη θεωρείται η κατάσταση στην οποία το σχετικό πρόσωπο δεν έχει άλλη πραγματική ή παραδεκτή επιλογή από το να υποστεί τη συγκεκριμένη κατάχρηση.

Αναμένεται να υπάρχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θύματος ή των συνθηκών στην ζωή του που το καθιστούν ευάλωτο σε υποσχέσεις καλύτερης ζωής ή απειλές ή σε οποιοδήποτε άλλο μέσο στρατολόγησης. Η ευάλωτοτητα μπορεί να συνίσταται στην τυχόν υπάρχουσα εξαρτητική σχέση θύματος/ δράστη, στην οικονομική κατάσταση του θύματος, στην οικογενειακή του κατάσταση, στο νομικό του καθεστώς στη χώρα, σε δυσκολίες του παρελθόντος, σε προσωπικά χαρακτηριστικά, στις δυσκολίες προσαρμογής σε άγνωστο περιβάλλον, στην κατάσταση της υγείας του, σε τυχόν εξάρτησή του από εξαρτησιογόνες ουσίες. Για παράδειγμα, ενήλικες χωρίς υποστηρικτικό δίκτυο, γυναίκα αρχηγός μονογονεϊκής οικογένειας, άτομα με αναπηρία, άτομα αναλφάβητα, άτομα χαμηλής κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης, μέλη μειονοτήτων, ασυνόδευτοι ανήλικοι κ.α.

Πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου που κατέχει εξουσία/ ασκεί έλεγχο επί του θύματος

Σε κάποιες περιπτώσεις το θύμα βρίσκεται ήδη σε συνθήκη ανελευθερίας και περιορισμού προ της εμπορίας του ή εν μέσω αυτής. Το μέσο ελέγχου σε αυτή την περίπτωση είναι - όχι η κάμψη της βούλησής του με κάποιο από τα προαναφερθέντα μέσα ελέγχου, αλλά - η εξασφάλιση της συγκατάθεσης του προσώπου που ήδη ασκεί έλεγχο επί του θύματος. Για παράδειγμα, ένα άτομο διακινείται διασυνοριακά. Το άτομο που «υποδέχεται» το θύμα, πληρώνει χρήματα στον μεταφορέα και περιέρχεται έτσι εξ ολοκλήρου σε αυτόν (που διενεργεί την υποδοχή) ο έλεγχος επί του θύματος.

Εκτεταμένη εννοιολόγηση της έννοιας της ευάλωτης κατάστασης περιλαμβάνει η απόφαση 2/2019 του Αρείου Πάγου, διαθέσιμη στον σύνδεσμο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=471TH6RZJMX54R0TWHSPMFo2N7FZWW&apof=2_2019&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%CF%CB%CF%CC%C5%CB%C5%C9%C1

Παράνομη υιοθεσία στο πλαίσιο της εμπορίας

Νοείται κάθε υιοθεσία που τελείται χωρίς την πλήρη και ελεύθερη συναίνεση των γονέων/κηδεμόνων με σκοπό την εκμετάλλευση του παιδιού, καθώς και η υποκρυπτόμενη αγοραπωλησία παιδιού.

Κατάχρηση εξουσίας

Όταν ένα άτομο, φορέας εξουσίας σε άλλο άτομο ή ομάδα, ενεργεί με πρόσχημα τον ρόλο του, υπερβαίνοντας τα όρια αρμοδιότητάς του, για δικό του όφελος ή με παράνομο σκοπό. Διευκρινίζεται ότι η εξουσία σε αυτή την περίπτωση δεν ασκείται «εν τοις πράγμασι» (de facto), αλλά ex officio (εκ της θέσεως) ή ex lege (εκ του νόμου). Έτσι σε αυτή την περίπτωση υπάγεται ο γονέας του παιδιού θύματος, ο κρατικός αξιωματούχος κ.ά., αλλά δεν υπάγεται κάθε εξουσιαστική συνθήκη που αναπτύσσεται εντός των διαπροσωπικών σχέσεων.

Εκμετάλλευση

Η πράξη που συνίσταται στη χρησιμοποίηση ενός ατόμου από κάποιο άλλο άτομο για αποκόμιση περιουσιακού οφέλους.

Η εκμετάλλευση σύμφωνα με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ (άρ. 2 παρ. 3) περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της εκπόρευσης άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την καταναγκαστική παροχή εργασίας ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της επαιτείας, τη δουλεία ή άλλες πρακτικές παρεμφερείς προς τη δουλεία, την ειλωτεία, την εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων ή την αφαίρεση οργάνων.

Η εκμετάλλευση παιδιού, συνιστά αξιόποινη πράξη εμπορίας ανθρώπων ακόμη και εάν δεν έχει χρησιμοποιηθεί μέσο ελέγχου.

Σύμφωνα με το άρθρο 323Α του ισχύοντος Ποινικού Κώδικα, η έννοια της «εκμετάλλευσης» «περιλαμβάνει τον πορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους από: α) την υπαγωγή του σε καθεστώς δουλείας ή σε παρεμφερείς προς τη δουλεία πρακτικές, β) την υπαγωγή του σε καθεστώς ειλωτείας, γ) την εργασία ή την επαιτεία του θύματος (εργασιακή εκμετάλλευση), δ) την τέλεση εγκληματικών πράξεων από αυτό, ε) την αφαίρεση κυττάρων, ιστών ή οργάνων του σώματός του, στ) την τέλεση από αυτό γενετήσιων πράξεων,

πραγματικών ή προσποιητών, ή την παροχή εργασίας ή υπηρεσιών που έχουν ως αποκλειστικό σκοπό τη γενετήσια διέγερση (γενετήσια εκμετάλλευση) ή ζ) τον εξαναγκασμό του σε τέλεση γάμου.

Παράνομο περιουσιακό όφελος

Ο σκοπός του πορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους προστέθηκε ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων πρόσφατα (με το Ν. 4619/2019) στο άρθρο 323Α του Π.Κ. Σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου επί της έννοιας αυτής (παρότι στο πλαίσιο άλλων αδικημάτων) «Περιουσιακό όφελος συνιστά η αύξηση της περιουσίας του ίδιου του δράστη ή άλλου, καθώς και η ευνοϊκότερη διαμόρφωση της περιουσιακής κατάστασης οιαδήποτε από αυτούς. Το περιουσιακό αυτό όφελος είναι παράνομο, όταν ο δράστης ή το άλλο πρόσωπο δεν έχει νόμιμη αξίωση κατά του παθόντος, ο δε αξιούμενος, για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος τούτου, σκοπός οφέλους αποτελεί υποκειμενικό στοιχείο του αδικού (έγκλημα με «υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση»)», ΑΠ 884 / 2017 (Στ' τμήμα).

Συναφής επίσης είναι η ανάλυση του Αρείου Πάγου περί του σκοπού παράνομου περιουσιακού οφέλους (άμεσος δόλος α' βαθμού), την οποία έχει διατυπώσει επ' αφορμή άλλου αδικήματος και πάλι, στην οποία αποφαίνεται ότι δεν είναι απαραίτητη και η επίτευξή του για να ολοκληρωθεί αντικειμενικά το έγκλημα, ΑΠ 1038/2010 (Ε' Τμήμα).

Συναίνεση

Ως συναίνεση νοείται η συμφωνία του ατόμου, το οποίο έχει την ικανότητα και την ωριμότητα να κατανοήσει πλήρως τις πληροφορίες για την πρόταση την οποία αποδέχεται, αφού έχει ενημερωθεί για το περιεχόμενό της, τις συνέπειές της, τυχόν κινδύνους και εναλλακτικές επιλογές. Επίσης θα πρέπει να γνωρίζει και να έχει την επιλογή της απόρριψης της πρότασης/προσφοράς, καθώς και της ανάκλησης της συναίνεσής του ανά πάσα στιγμή. Στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων δε νοείται ύπαρξη συναίνεσης από πλευράς του (ενήλικου) θύματος στην περίπτωση που έχει χρησιμοποιηθεί εξαναγκασμός, εξαπάτηση, εκμετάλλευση της διαφοράς ισχύος και εκμετάλλευση της ευαλωτότητας του ατόμου. Δε μπορεί ποτέ να θεωρηθεί ότι υφίσταται συναίνεση στην περίπτωση παιδιού θύματος.

Σεξουαλική Εκμετάλλευση

Ο προσπορισμός οικονομικού περιουσιακού οφέλους από την πορνεία ή τις σεξουαλικές υπηρεσίες άλλου ατόμου, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής πορνογραφικού υλικού.

Εξαναγκασμός σε εγκληματικές πράξεις/ Εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων

Είναι ο πορισμός περιουσιακού οφέλους από κάθε παράνομη πράξη που διαπράττεται εκουσίως ή ακουσίως με την άσκηση πίεσης, βίας ή με εξαπάτηση. Για παράδειγμα, διακίνηση ναρκωτικών με ή χωρίς τη γνώση του θύματος ότι μεταφέρει ναρκωτικά, μικροκλοπές κ.ά.

Η έκφραση «εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων» θα πρέπει να νοείται ως εκμετάλλευση προσώπου για τη διάπραξη, μεταξύ άλλων, μικροκλοπών, κλοπών σε καταστήματα, λαθρεμπορίου ναρκωτικών και άλλων παρόμοιων δραστηριοτήτων που υπόκεινται σε κυρώσεις και ενέχουν οικονομικά οφέλη.

Εξαναγκαστικός γάμος

Είναι κάθε γάμος που τελείται χωρίς την πλήρη και ελεύθερη συναίνεση του ενός ή και των δύο μερών και/ή στον οποίο το ένα ή και τα δύο μέρη δεν είναι σε θέση να λύσουν το γάμο ή να εγκαταλείψουν τον/τη σύζυγο, ως αποτέλεσμα απειλής βίας ή έντονης κοινωνικής ή οικογενειακής πίεσης. Προκύπτει λοιπόν ότι ο εξαναγκαστικός χαρακτήρας συνδέεται όχι μόνο με τη σύναψη γάμου χωρίς ελεύθερη βούληση αμφοτέρων των μερών, αλλά και με την ύπαρξη ή μη δυνατότητας αμφοτέρων των μερών να λύσουν τον γάμο. Θύματα συνήθως είναι νεαρά κορίτσια και γυναίκες οι οποίες δεν έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν τον σύζυγό τους ή να αρνηθούν τον άντρα που τους προορίζουν για σύζυγο. Ο εξαναγκαστικός γάμος συνιστά μορφή εκμετάλλευσης στο πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων, εφόσον ενυπάρχουν τα στοιχεία της τελευταίας.

Καταναγκαστική/ Εξαναγκαστική εργασία

Κάθε εργασία ή υπηρεσία για την οποία δεν έχει συναινέσει ελεύθερα και την οποία το θύμα εκτελεί υπό την απειλή κύρωσης (άρθρο 2 παρ. 1 της Συνθήκης για την Εξαναγκαστική ή Υποχρεωτική Εργασία (1930)). Συνοδεύεται συχνά από άθλιες συνθήκες και από πολύ χαμηλή αμοιβή ή απουσία αμοιβής.

Ο ορισμός της εργασιακής εκμετάλλευσης είναι αρκετά δυσχερής, ιδιαίτερα όταν πρέπει να αυτή να διακριθεί από τους καταχρηστικούς όρους εργασίας ή από την απασχόληση κατά παράβαση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας. **Η παραβίαση των κατοχυρωμένων εργατικών δικαιωμάτων δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την ύπαρξη της εργασιακής εκμετάλλευσης.** Δεν υπάρχει όμως και ένας σαφής ορισμός που να μπορεί να αναφέρει συγκεκριμένα στοιχεία που διαφοροποιούν την εργασιακή εκμετάλλευση που συνιστά εμπορία ανθρώπων, από τους καταχρηστικούς όρους εργασίας που δεν φτάνουν στο βαθμό να στοιχειοθετήσουν το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων.

Αυτό λοιπόν που πρέπει να εξεταστεί για να διερευνηθεί εάν η συγκεκριμένη εργασιακή συνθήκη συνδέεται με την εμπορία ανθρώπων είναι όλα τα χαρακτηριστικά της κατάστασης του πιθανού θύματος: πώς προσλήφθηκε, ποια μέσα απόσπασης και διατήρησης της συναίνεσης του χρησιμοποιήθηκαν και κυρίως ο σκοπός του δράστη (ο δόλος εκείνου που καρπώνεται το κέρδος από την εργασία του). Απαιτείται λοιπόν εξατομικευμένη εκτίμηση όλων των παραπάνω παραγόντων, υπό το φως και της νομολογίας του ευρωπαϊκού δικαστηρίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), αλλά και της ερμηνείας της Διεθνούς Οργάνωσης εργασίας (ILO- ΔΟΕ).

Ο ορισμός⁵⁷ της εξαναγκαστικής εργασίας από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας⁵⁸ περιέχει δύο βασικά στοιχεία: η εργασία ή η υπηρεσία αποσπάται υπό την απειλή τιμωρίας και παρέχεται χωρίς τη θέληση του ατόμου. Η **τιμωρία** δεν απαιτείται να έχει τη μορφή ποινικών κυρώσεων, αλλά **μπορεί να έχει τη μορφή της απώλειας δικαιωμάτων και προνομίων**. Επιπλέον, η απειλή τιμωρίας μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η πιο ακραία μορφή της περιλαμβάνει σωματική βία ή περιορισμό, ή ακόμα και απειλές θανάτου προς το θύμα ή τους

57. ILO, *The cost of coercion: Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_106268.pdf, 2009.

58. Αυτοτελής Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών, αρμόδια για την προώθηση των εργασιακών δικαιωμάτων διεθνώς.

συγγενείς. Μπορεί επίσης να υπάρξουν πιο δυσδιάκριτες μορφές απειλής, μερικές φορές ψυχολογικής φύσης. Καταστάσεις που έχουν εξεταστεί από τη ΔΟΕ περιλαμβάνουν απειλές για καταγγελία στην αστυνομία ή στις αρχές μετανάστευσης, στην περίπτωση παράνομης εργασίας. Άλλες ποινές μπορεί να είναι οικονομικής φύσης, όπως ποινές που σχετίζονται με χρέη. Κάποιες φορές οι εργοδότες μπορεί να απαιτήσουν από τους εργαζομένους να παραδώσουν τα ταυτοποιητικά τους έγγραφα και μπορεί να χρησιμοποιήσουν την απειλή της κατάσχεσης τέτοιων εγγράφων, για να αποσπάσουν αναγκαστική εργασία.

Αναφορικά με την έννοια της «εθελούσιας προσφοράς» (“voluntary offer”) της εργασίας, τα εποπτικά όργανα της ΔΟΕ εξετάζουν μια σειρά ζητημάτων, όπως: τη μορφή και το αντικείμενο της συναίνεσης, τον ρόλο των εξωτερικών περιορισμών ή τον έμμεσο εξαναγκασμό και τη δυνατότητα της ανάκλησης της ελεύθερα δοσμένης συναίνεσης. Και εδώ απαντώνται πολλές αδιόρατες μορφές εξαναγκασμού. Πολλά θύματα εισέρχονται σε καταστάσεις εξαναγκαστικής εργασίας αρχικά με δική τους επιλογή (παρότι υπό εξαπάτηση) και, εν συνεχεία, ανακαλύπτουν ότι δεν έχουν την ελευθερία παραίτησης, λόγω νομικού, σωματικού ή ψυχολογικού εξαναγκασμού. Η αρχική συναίνεση δεν ασκεί επιρροή, εάν έχει αποσπασθεί με εξαπάτηση.

Όπως ερμήνευσε και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην απόφαση Chowdury και λοιποί κατά Ελλάδος (2017), ερμηνεία που εν συνεχεία υιοθέτησε ο Άρειος Πάγος στη με αρ. 2/2019 απόφασή του, η κατάφαση της συνδρομής των στοιχείων της εργασιακής εκμετάλλευσης υπό την έννοια του άρθρου 323Α Π.Κ. δεν προϋποθέτει απαραίτητα μια συνθήκη δουλείας ή ειλωτείας. Πρέπει να συνεκτιμώνται ποικίλοι παράγοντες, που εν προκειμένω, σταχυολογώντας είναι οι κάτωθι:

1) Αμοιβή

Στις συνθήκες εκμετάλλευσης είναι χαρακτηριστικό στοιχείο η έλλειψη πληροφόρησης του θύματος για τον ακριβή μισθό του και τον τρόπο διαμόρφωσης αυτού. Για παράδειγμα, η αμοιβή μπορεί να υφίσταται απροσδιόριστες ή αδικαιολόγητες κρατήσεις (π.χ. για τη διαμονή του θύματος ή για την τακτοποίηση των εγγράφων του).

2) Αδήλωτη εργασία

Η παραβίαση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας προφανώς δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την ύπαρξη συνθήκης εργασιακής εκμετάλλευσης υπό την έννοια του άρ. 323Α Π.Κ., όπως προαναφέρθηκε. Η ένταση όμως της παραβίασης της εργατικής νομοθεσίας, σε συνδυασμό και με τα υπόλοιπα στοιχεία της περίπτωσης, είναι σοβαρή ένδειξη εμπορίας ανθρώπων.

3) Συνθήκες εργασίας

Θέματα ωραρίου, παροχής αναρρωτικής άδειας, διαλείμματα, μέσα προστασίας κ.λπ.

4) Άσκηση μέσων ελέγχου

Άσκηση βίας, εξαναγκασμός, εκμετάλλευση ευάλωτης κατάστασης, εξαπάτηση, παραπλάνηση

5) Συνθήκες διαβίωσης

Διαμέρισμα – επιφάνεια, συνθήκες υγιεινής, πόσα άτομα μένουν μαζί

Δουλεία

Σύμφωνα με το άρ. 1 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης κατά της Δουλείας (1926), κυρωθείσα με το Ν. 4473/1930 (ΦΕΚ 62/Α/26.2.1930), ως δουλεία ορίζεται «η κατάσταση ατόμου υποκειμένου εις τας περί δικαίου της ιδιοκτησίας αρχάς ή τινάς εξ' αυτών».

Παρεμφερείς προς τη Δουλεία Πρακτικές

Θεσμός ή πρακτική, όπου:

- (i) Μια γυναίκα, χωρίς να μπορεί να αρνηθεί, παραδίδεται προς γάμο έναντι χρημάτων ή πληρωμής σε είδος, που καταβάλλεται στους γονείς της, σε κηδεμόνα, στην οικογένεια ή άλλο πρόσωπο ή ομάδα.
- (ii) Ο σύζυγος μιας γυναίκας, η οικογένειά της ή η φυλή της έχει το δικαίωμα να την «μεταβιβάσει» σε άλλο πρόσωπο, έναντι τιμήματος που εισπράττεται ή διακανονίζεται αλλιώς.
- (iii) Μια γυναίκα «μεταβιβάζεται ως κληρονομιά» σε άλλο πρόσωπο, στην περίπτωση θανάτου του συζύγου της.

Ειλωτεία (Servitude)

Το ΕΔΔΑ, στην παρακάτω υπόθεση C.N. και V. κατά Γαλλίας, όρισε την ειλωτεία ως ειδική (βαρύτερη) κατηγορία εξαναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας. Στοιχείο που διακρίνει αυτές τις δύο έννοιες είναι η αίσθηση του θύματος ότι η κατάστασή του είναι **μόνιμη και ότι είναι απίθανη μια μεταβολή της κατάστασής του**. Είναι αρκετό αυτή η αίσθηση να βασίζεται στα παραπάνω αντικειμενικά κριτήρια ή να δημιουργείται ή να συντηρείται από το άτομο που είναι υπεύθυνο για αυτή την κατάσταση.

Η ειλωτεία εμπεριέχει τη με εξαναγκασμό επιβαλλόμενη υποχρέωση του ατόμου να παρέχει υπηρεσίες (απόφαση ΕΔΔΑ *Siliadin v. France* (2005) § 124). Υπό αυτή την έννοια συνδέεται με την έννοια της δουλείας όπως αναφέρεται στο άρθρο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)⁵⁹.

Επιπρόσθετα στο παραπάνω, η έννοια της ειλωτείας περιλαμβάνει την υποχρέωση του «είλωτα» (serf) να διαβιεί στην περιουσία άλλου ατόμου και την αδυναμία μεταβολής της κατάστασής του. (Commission report in the Van Droogenbroeck case, § 79).

C.N. and V. v. FRANCE (2012, ΕΔΔΑ)

Πραγματικά περιστατικά: Δύο αδελφές από το Μπουρούντι μεταφέρθηκαν ούσες ανήλικες στη Γαλλία για να τις μεγαλώσει η θεία τους με τον άντρα της (όντες άπαντες σε καθεστώς διπλωματικής ασυλίας). Εκεί υποχρεώνονταν μένοντας στο υπόγειο να κάνουν χωρίς αμοιβή τις δουλειές του σπιτιού και να φροντίζουν το ανάπηρο παιδί της οικογένειας, ενώ είχαν περιορισμένη πρόσβαση σε μπάνιο και καθόλου δραστηριότητες αναψυχής. Μάλιστα η μία αδελφή δεν πήγαινε ούτε στο σχολείο. Βίωναν καθημερινή λεκτική και σωματική κακοποίηση, ενώ η θεία τις απειλούσε ότι θα τις στείλει πίσω στο Μπουρούντι.

Η υπηρεσία πρόνοιας υπέβαλε κάποια στιγμή αναφορά στην αστυνομία, σε σχέση με την εκμετάλλευση της οικιακής εργασίας των κοριτσιών, αλλά τελικά δεν προχώρησε κάποια ποινική διαδικασία. Εν συνεχεία μετά από κάποια χρόνια, με ενέργειες μιας οργάνωσης ήρθη η ασυλία του θείου και η ποινική έρευνα κατέληξε στην έκδοση ενταλμάτων σύλληψης των δύο δραστών, για κακοποίηση προ-

σώπων κάτω των 15 ετών. Μετά από μακρά ποινική διαδικασία, καταδικάστηκε μόνο η θεία για την κακοποίηση μίας εκ των αδελφών.

Αναφορικά με την έννοια της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας, η απόφαση σημειώνει μεταξύ άλλων στην 74η παράγραφο:

Δεν συνιστά εξαναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία κάθε εργασία που αποσπάται από το άτομο με την απειλή τιμωρίας. Παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συμπεριλαμβάνουν το είδος και τον όγκο της παρεχόμενης εργασίας. Αυτοί οι παράγοντες βοηθούν στην διάκριση μεταξύ της αναγκαστικής εργασίας και της βοήθειας που μπορεί εύλογα να αναμένεται από συνοικούντες ή μέλη της οικογένειας. (υπό το φως των παραπάνω παραδοχών, ο Δικαστήριο έκρινε ότι οι όροι της αναγκαστικής εργασίας πληρούνταν μόνο για την μία αδελφή, που δεν πήγαινε σχολείο και δεν είχε καθόλου ελεύθερο χρόνο. Επίσης αξιολόγησε την απειλή επιστροφής στο Μπουρούντι ως «απειλή τιμωρίας». Εξετάζοντας εάν πληρούνταν οι όροι για την παραδοχή της ύπαρξης ειλωτείας στην υπόθεση, δέχθηκε ότι μόνο η μία αδελφή, που δεν πήγαινε σχολείο και ζούσε σε πλήρη απομόνωση από τον κόσμο, ζούσε σε καθεστώς ειλωτείας, νιώθοντας απόλυτα εξαρτημένη σε σχέση με την κατάστασή της από τη θεία και τον θείο και θεωρώντας ότι δεν έχει εναλλακτική επιλογή για εργασία επί πληρωμή εκτός αυτού του πλαισίου.)⁶⁰

Δέσμια εργασία (Bonded Labour)

Αποτελεί μορφή καταναγκαστικής εργασίας με προεξάρχον χαρακτηριστικό την επίκληση μιας πραγματικής ή φανταστικής οφειλής, για να διατηρείται ο εγκλωβισμός του ατόμου στην συνθήκη καταναγκαστικής εργασίας, ειλωτείας ή δουλείας. Το ύψος των χρεών παραμένει ασαφές και η πορεία αποπληρωμής τους αδιευκρίνιστη. Σε αυτές τις περιπτώσεις το θύμα αμείβεται πολύ χαμηλά ή και καθόλου για τις υπηρεσίες του. Τις περισσότερες φορές το θύμα δεν αντιλαμβάνεται την κατάσταση στην οποία βρίσκεται και δεν γνωρίζει επακριβώς το υπόλοιπο του χρέους.

Σύμφωνα με το άρθρο 1α της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956), κυρωθείσας με το Ν.Δ. 1145/1972

59. Απαγόρευση της δουλείας και των καταναγκαστικών έργων

1. Ουδείς δύναται να κρατηθή εις δουλείαν (slavery) ή ειλωτεϊαν (servitude).

2. Ουδείς δύναται να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν (forced) ή υποχρεωτικήν (compulsory) εργασίαν. (...)

60. Σχετικές αποφάσεις: *Rantsev v. Cyprus and Russia* (2004), *Siliadin v. France* (2005)

(ΦΕΚ 103/Α/30.6.1972), «Δουλεία λόγω χρέους ("debtbondage") ονομάζεται η κατάσταση που προκύπτει από το γεγονός ότι ένας οφειλέτης είναι αναγκασμένος να παρέχει τις προσωπικές του υπηρεσίες ή αυτές ενός προσώπου επί του οποίου ασκεί εξουσία, ως εγγύηση για χρέος, εάν η αξία αυτών των υπηρεσιών, όπως εκτιμάται λογικά, δεν εφαρμόζεται για την εκκαθάριση του χρέους ή η διάρκεια ή η φύση αυτών των υπηρεσιών δεν είναι περιορισμένη ή καθορισμένη.»

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας ορίζει τη δέσμια εργασία ως εξαναγκαστική εργασία με επίκληση χρέους⁶¹, ενώ στη συμπληρωματική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και των ανάλογων με τη δουλεία θεσμών και πρακτικών, 1956 (άρ. 1α)⁶² ορίζεται ως «η κατάσταση που προκύπτει από το γεγονός ότι ένας οφειλέτης είναι αναγκασμένος να παρέχει τις προσωπικές του υπηρεσίες ή αυτές ενός προσώπου επί του οποίου ασκεί εξουσία, ως εγγύηση για χρέος, εάν η αξία αυτών των υπηρεσιών, όπως εκτιμάται λογικά, δεν εφαρμόζεται για την εκκαθάριση του χρέους ή η διάρκεια ή η φύση αυτών των υπηρεσιών δεν είναι περιορισμένη ή καθορισμένη».

Ο ειδικός εισηγητής για τις σύγχρονες μορφές δουλείας την κατατάσσει στην έκθεσή του⁶³ κατ' αρχήν στις πρακτικές που προσομοιάζουν σε δουλεία ή ειλωτεία:

Η πρακτική της δουλείας χρέους (debt bondage), γνωστής επίσης ως δέσμια εργασία (bonded labour), είναι μία εκ των τεσσάρων πρακτικών που προσομοιάζουν σε δουλεία ή μορφές ειλωτείας, οι οποίες αναφέρονται στη συμπληρωματική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και των ανάλογων με τη δουλεία θεσμών και πρακτικών, 1956. (...) Η δουλεία χρέους είναι μια μορφή ειλωτείας αλλά μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί ως δουλεία, εάν τα χαρακτηριστικά που υποδηλώνουν ιδιοκτησία είναι παρόντα. Επίσης, η δουλεία χρέους μπορεί να κατηγοριοποιηθεί και ως καταναγκαστική εργασία στο πλαίσιο της Σύμβασης της ΔΟΕ για την αναγκαστική εργασία (1930, ν. 29).

Το κρίσιμο λοιπόν χαρακτηριστικό στοιχείο της δουλείας χρέους είναι η προσχηματική σύνδεση της αποσπώμενης εργασίας με την απομείωση μιας οφειλής, δηλαδή ενός «χρέους».

Ασυνόδευτος ανήλικος

Είναι ο/η ανήλικος/η, ο/η οποίος/α φθάνει στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, τη γονική του/της μέριμνα ή την επιμέλειά του/της ή από ενήλικο συγγενή που ασκεί στην πράξη τη φροντίδα του και για όσο χρόνο η άσκηση των καθηκόντων αυτών δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο. Στον ορισμό αυτό συμπεριλαμβάνεται και ο/η ανήλικος/η που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του/της στην Ελλάδα. Ως ασυνόδευτος ανήλικος νοείται και ο χωρισμένος ανήλικος.

Χωρισμένος ανήλικος

«Χωρισμένος από την οικογένειά του ανήλικος» είναι ο/η ανήλικος/η ο/η οποίος/α φθάνει στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί την γονική του/της μέριμνα σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ή από άλλο πρόσωπο στο οποίο αυτή έχει ανατεθεί σύμφωνα με το νόμο, αλλά συνοδεύεται από ενήλικο συγγενή που ασκεί στην πράξη τη φροντίδα του.

Εμπορία παιδιών

Εμπορία παιδιών σημαίνει κάθε πράξη ή συναλλαγή με την οποία ένα παιδί μεταβιβάζεται από οποιοδήποτε πρόσωπο ή ομάδα προσώπων σε άλλο πρόσωπο έναντι αμοιβής ή άλλου τιμήματος. (άρ. 2α Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, όπως κυρώθηκε με το Ν. 3625/2007 - ΦΕΚ 290/Α/24-12-2007)

Παιδική πορνεία

Παιδική πορνεία σημαίνει χρησιμοποίηση ενός παιδιού σε γενετήσιες δραστηριότητες έναντι αμοιβής ή άλλου τιμήματος. (άρ. 2β Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, όπως κυρώθηκε με το Ν. 3625/2007 - ΦΕΚ 290/Α/24-12-2007)

61. ILO, *Business and Forced Labour*, https://www.ilo.org/empent/areas/business-helpdesk/WCMS_DOC_ENT_HLP_FL_EN/lang--en/index.htm, 2022.

62. κυρώθηκε με το Ν.Δ. 1145/1972 (ΦΕΚ 103/Α/30.6.1972)

63. United Nations Audiovisual Library of International Law, *Slavery Convention-Protocol amending the Slavery Convention*, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/sc/sc_e.pdf, 2020

Παιδική πορνογραφία

Παιδική πορνογραφία σημαίνει κάθε αναπαράσταση, με οποιοδήποτε μέσο, ενός παιδιού που εμπλέκεται σε πραγματικές ή προσομοιωμένες γενετήσιες δραστηριότητες, ή οποιαδήποτε αναπαράσταση των γεννητικών οργάνων ενός παιδιού πρωταρχικά για γενετήσιους σκοπούς. (άρ. 2γ Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, όπως κυρώθηκε με το Ν. 3625/2007 - ΦΕΚ 290/Α/24-12-2007)

Οι χειρότερες μορφές εργασίας των παιδιών

Η έκφραση «οι χειρότερες μορφές εργασίας των παιδιών» περιλαμβάνει σύμφωνα με το άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 182 για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους (κυρωθείσα με το Ν. 2918/2001, ΦΕΚ 119/Α/15.6.2001):

- α) όλες τις μορφές δουλείας ή ανάλογες πρακτικές, όπως η πώληση και το δουλεμπόριο των παιδιών, η δέσμευση λόγω χρεών και η αναγκαστική εργασία (και η δουλοπαροικία), καθώς και η αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία, συμπεριλαμβανομένης και της υποχρεωτικής ή αναγκαστικής στράτευσης των παιδιών, με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους σε ένοπλες συγκρούσεις,
- β) τη χρησιμοποίηση, τη δέσμευση και την προαγωγή παιδιού στην πορνεία και στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού,
- γ) τη χρησιμοποίηση, τη δέσμευση ή την προαγωγή (προσφορά) παιδιού σε παράνομες δραστηριότητες, κυρίως για την παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, όπως ορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις,
- δ) εργασίες, οι οποίες, από τη φύση τους ή κάτω από τις συνθήκες που εκτελούνται, είναι πιθανό να βλάψουν την υγεία, την ασφάλεια ή την ηθική του παιδιού.

Για περαιτέρω μελέτη συστήνουμε:

1. ICMPCD-UNODP, *Law Enforcement Manual To Combat Trafficking In Human Beings*, <https://www.icmpd.org/file/download/54287/file/Law%2520Enforcement%2520Manual%2520to%2520Combat%2520Trafficking%2520in%2520Human%2520Beings.pdf>, 2006.
2. ILO, *The Work in Freedom Handbook*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---sro-new_delhi/documents/publication/wcms_800250.pdf, 2021.
3. ILO, *Operational indicators of trafficking in human beings*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_105023.pdf, 2009.
4. OSCE, *Κατευθυντήριες Αρχές για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κατά την Επιστροφή των παρανόμως Διακινηθέντων Ατόμων*, <https://www.osce.org/el/odihr/407438>, 2018.
5. UNODC, *The Concept of 'Exploitation' In The Trafficking in Persons protocol*, https://www.unodc.org/documents/congress/background-information/Human_Trafficking/UNODC_2015_Issue_Paper_Exploitation.pdf, 2015.
6. UNODC, *Model Law against Trafficking in Persons*, https://www.unodc.org/documents/legal-tools/Model_Law_TiP.pdf, 2009.
7. UNODC, *The Role of 'Consent' In The Trafficking in Persons Protocol*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2014/UNODC_2014_Issue_Paper_Consent.pdf, 2014.
8. UNODC, *Evidential Issues in Trafficking in persons Cases*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2017/Case_Digest_Evidential_Issues_in_Trafficking.pdf, 2017.
9. UNODC, *Female victims of trafficking for sexual exploitation as defendants: A case law analysis*, <https://www.criminaljusticenetwork.eu/en/post/female-victims-of-trafficking-for-sexual-exploitation-as-defendants>, 2020.
10. European Commission, *Working Together to address trafficking in Human Beings, key Concepts in a Nutshell*, <https://www.abbilgi.eu/en/assets/docs/BOOKLET%20-%20working%20together%20to%20address%20trafficking%20in%20human%20beings%20KEY%20CONCEPTS%20in%20a%20nutshell%20-%20ENG.pdf>, 2017.
11. *Explanatory Report to the Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs*, <https://rm.coe.int/16800d3840>, 2015.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την
Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας

